Özgürlük Yolu



BERTRAND RUSSELL

Felsefe Dizisi

İLYA



İLYA İZMİR YAYINEVİ

İLYA	**FELSEFE DİZİSİ – 10**
Adı	**"Özgürlük Yolu"**
Yazarı	**Bertrand Russell**
Çevirmen	Şebnem Duran
Gen.Yayın Editörü	Sevim Korkmaz Dinç
Orijinal Adı	"Roads to Freedom"
Yayın No	115

© Coypright Routledge, a member of the Taylor & Francis Group

© Coypright 2005, İlya İzmir Yayınevi, İzmir-Türkiye

5846 Sayılı Yasaya göre tüm hakları İlya İzmir Yayınevine ait olup kısmen veya tamamen, izin alınmadan basılamaz.

ISBN 975-6070-60-9

Baskı Birinci Baskı, 2006-İZMİR

Basıldığı Yer İlya İzmir Yayınevi Matbaası

Adres: İLYA İZMİR BASIM YAYIN MEDYA YAPIM DAĞ.PAZ. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

R.Tulga Cd. No: 11 Çamdibi/İZMİR

Tel-Fax: (0232) 462 75 86 - (0232) 462 32 19

ilyayayinevi@mynet.com

ÖZGÜRLÜK YOLU

Bertrand Russell

İngilizceden Çeviren
Şebnem Duran

İLYA

İçindekiler

Eleştirel Giriş 7
Önsöz 17
Üçüncü Basıma Önsöz 19
Giriş 23

I. BÖLÜM: TARİHSEL GELİŞİM

1 Marks ve Sosyalist Öğreti 35
2 Bakunin ve Anarşizm 59
3 Sendikacı Hareket 79

II. BÖLÜM: GELECEĞİN SORUNLARI

4 İş ve Ücret 105
5 Hükümet ve Yasa 125
6 Uluslararası İlişkiler 149
7 Sosyalizmde Bilim ve Sanat 169
8 Nasıl Bir Dünya İstiyoruz? 185

Çevirmen Hakkında Kısa Bilgi 207

Eleştirel Giriş

Bu kitapta Russell, siyasi ideolojisini, Büyük Savaş sırasında yazdığı bütün diğer kitaplardan daha açık bir şekilde dile getirmiştir. 1914 yılından sonra, Devletin sınırsız gücü ile karşı karşıya kaldığı için, demokratik kurumları ve bireysel özgürlükleri korumanın en iyi ve belki de tek yolu olarak gördüğü kendi Lonca Sosyalizmi fikrini oluşturdu. Russell'a göre, endüstriyel ve mali kapitalizm tarafından desteklenen ve yabancı düşmanlığı güden propagandanın ateşlediği "Emperyalist Kabine", halkı temsil eden kurumları, özellikle de Avam Kamarası'nı sindirmişti. Özgürlüğü yeniden sağlayabilmek için, Russell, kendi kendini yönetme fikrinin, onları ilgilendiren ve toplumun geri kalanını etkilemeyecek konularda, tüm önemli grupları içine alacak şekilde genişletilmesi gerektiğini savundu. İşçileri ya da üreticileri, aralarındaki ilişkilerin bir Lonca Kongresi tarafından düzenleneceği demokratik endüstriyel loncalar şeklinde örgütleyerek işçilerin yasal taleplerini tüketicilerin talepleriyle uzlaştırmaya çalıştı. Russell oluşturulacak böyle bir "zanaatlar arası federalizm" düzenini "uluslar arası federalizm"e benzetiyordu. Hâlâ belli ölçüde devlet kontrolü olacağı için tüketicilerin çıkarları da korunmuş olacaktı. Parlamento, toplumun

bütününü ilgilendiren konulardaki denetimini devam ettirecekti. Ayrıca, Lonca Kongresi ve Parlamento arasında herhangi bir çatışma olduğunda, her iki kurumdan eşit sayıda temsilcinin yer aldığı ortak bir komite toplanacaktı. Lonca Kongresi'nden ve Parlamentodan gelen üyelerin halkın çıkarlarına karşı birleşmeleri ihtimali hâlâ söz konusu olduğu için, bireysel özgürlükler, özgürlüklerine karşı yapılan ihlallere karşı çıkmaya kararlı gruplar şeklinde örgütlenebilecek bireyler tarafından en iyi şekilde korunabilirdi. Hatta bu gruplar herhangi bir grubun haklarını ihlal eden bir devlet yasasına ya da lonca düzenlemesine dahi karşı çıkabilirlerdi. Böylesi bir düzen, toplumun geneline yayılmış özgürlük sevgisi ve hükümete boyun eğmeme gibi nitelikler gerektirirdi.

Bu tür bağımsız inançları oluşturmanın tek yolu da, 1914 yılındaki kimi toplumlarda var olmayan hoşgörü, savaşa karşı duyulan nefret ve maddiyattan hoşlanmama gibi özellikleri insanlara aşılayarak, yaratıcı çalışma için insanların hayal güçlerini özgür kılan bir eğitim sistemi yaratmaktan geçer. Russell kendi oluşturduğu Lonca Sosyalizmi'nin, "bireyin sınırsız gelişimi"ni öne çıkaran eğitsel temelle birlikte, örgütlenmiş emeğe gereğinden fazla güç vererek ortaya çıkan tehlikelere düşmeden sendikalaşmanın olumlu yönlerini koruyacağını savunur. Böyle bir sistem devlet sosyalizmindeki otorite olmadan malların serbestçe temin edilebilmesini sağlayarak sosyalizmin maddi avantajlarını sunar. Russell'ın projesi ayrıca, devleti yok etmeden anarşizmin özgürlüğünü mümkün kılar ve böylece olası bir kaosa da yol açar.

Geçtiğimiz yüzyılda Russell, Marx'ın ve Fabian'ın fikirleri ile ilgilenmişti. Aslında, ilk kitabı, *Alman Sosyal Demokrasisi* (*German Social Democracy*) (1896), Marksçı

ve revizyonist Marksçı kuramları inceliyordu. Sidney ve Beatrice Webb'in etkisiyle, Russell, 1890'ların sonundan Boer Savaşı'nda topluma karşı gösterdiği tepkiye ve üyelikten ayrıldığı 1903 yılındaki Vergi Reformu kampanyasına kadar Fabian'ı desteklemişti. 1914 yılından kısa bir süre önce de Peter Kropotkin gibi bazı anarşistlerin ve özellikle de George Sorel gibi bazı sendikacıların ideolojileri Russell'ın ilgisini çekmeye başlamıştı. Ayrıca, G.D.H. Cole'un *Emek Dünyası* (*The World of Labour*) (1913) adlı kitabını okuyarak ve A.R. Orage tarafından baskıya hazırlanan *Yeni Çağ* (*The New Age*) adlı dergiyi takip ederek lonca sosyalizmi ile ilgili görüşlerden az çok haberdar oldu. Fakat, ancak savaş yüzünden liberal kuramı, modern çağın sorunları için yetersiz görüp reddedince Russell, lonca sosyalistleri, anarşistler ve sendikacılar tarafından ortaya koyulan fikirleri daha dikkatli incelemeye başladı. Marx'ın ve Fabian'ın kuramlarına olan ilgisi de yeniden uyandı. Russell kitabı yazarken, savaş zamanındaki İngiliz hükümetinin uyguladığı zorbalığa duyduğu öfke, uzun süredir inandığı sert bireysellikle birleşince ortaya koyduğu lonca sosyalizmi, Cole ve diğer lonca savunucularının kabul edebileceğinden çok daha fazla ölçüde anarşizme yaklaştı. Çünkü Russell, Cole'un fikirlerinin mevcut sistemi geliştirebileceğini kabul etse de, Cole'un savunduğu endüstriyel yasaları çıkaran ve uygulayan bir Lonca Kongresi sisteminde, İşçi Sendikası görevlilerinin tıpkı savaş zamanında hükümet liderlerinin yaptığı gibi keyfi davranışlar sergilemesinden korkuyordu. Bu nedenle Russell, loncalarla toplum arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için üretici ve tüketicilerden oluşan ortak bir komite kurulmasına ve belli konularla uğraşmaları için bir dizi seçilmiş komite kurulması

yoluyla gücün dağıtılmasına çok önem veriyordu. Kendi oluşturduğu lonca sosyalizminin belki de resmi lonca görevlilerinin kabul edebileceğinden çok daha fazla ölçüde anarşizme yaklaştığını kabul ediyordu. Aslında, Cole da Russell ile yaptığı yazışmalarda, Russell'ın aşırı bireyselliği yüzünden lonca sosyalizmini anlamadığından şikayet ediyordu.

Russell bu kitabı 1917 yılının sonlarında yazmaya başladı ve 1 Mayıs 1918'de hapse girmeden kısa bir süre önce tamamladı. 1917 yılının ilk aylarında, Birleşmiş Devletler savaşa girmeden önce, Amerikalı yayıncı Henry Holt, ondan bu kitapta ifade edilen fikirler hakkında bir kitap yazmasını istemişti. Fakat 1917 yılının ilk yarısında Russell yoğun bir biçimde siyasetle ilgilendiğinden böyle bir kitap yazmak için gerekli zamanı bulamadı. Fakat, 1917 yılının yaz sonundan başlayarak İngiliz barış hareketinin düşüşe geçmesi ve Mecburi Askerliğe Hayır Gurubu (No-Conscription Fellowship) ile olan ilişkisinin yavaş yavaş kesilmeye başlamasıyla, İngiltere'de savaş öncesi emek çatışmalarının en yoğun olduğu 1912 yılından beri ilgilendiği fikirleri geliştirmeye başladı. 1917 yılının sonlarında, siyasi felsefe alanındaki başlıca kitabı olan *Toplumsal Yapılanmanın İlkeleri*'ni (*Principles of Social Reconstruction*) yazdığı 1916'dan beri kesinlik kazandıramadığı fikirlerine bir şekil vermeye nihayet hazırdı. George Allen ve Unwin Ltd., 1918 yılının sonlarına doğru, daha sonra pek çok basımını yapacakları *Özgürlük Yolu* (*Roads to Freedom*) adlı kitabın ilk baskısını yayımladı ve 1919 yılı başlarında da Henry Holt ve Co., kitabı Amerika'da *Özgürlük Yolu Önerileri* (*Proposed Roads to Freedom*) adıyla yayımladı. Amerika'daki gerek gerçek anarşistler, gerekse anarşist olduklarından şüphelenilen kişiler, o dönemde Bolşevik

olarak nitelendirilip yoğun baskı gördükleri ve Russell da anarşist fikirlere hayatının her döneminde olduğundan daha yakın göründüğü için yayıncısı başlığı değiştirmenin tedbirli bir davranış olacağını düşünmüş olmalıydı.

Savaş gitgide artan bir vahşet ve eşi benzeri görülmemiş bireysel özgürlük ihlalleri ile sürüp giderken Russel âdil, özgür ve eşit bir toplum yaratmak için kuram oluşturma çabasındaki ironiyi fark ediyordu. Rus Devrimi'ne 1918 yılının Mart ayı başlarında Almanya ile ayrı barış görüşmeleri yapan Bolşevikler el koymuş, hemen sonrasında Alman ordusu Mart saldırısını başlatmıştı. Russell elimizdeki kitabı bitirdiğinde bu saldırının sonuçları henüz bilinmiyordu; açlık Avrupa'nın çoğunu esir almış, Russell'ın da içinde bulunduğu birçok gözlemci 1919 yılına dek süren, hatta 1920'ye de sarkan çatışmalar karşısında boyun eğmişti. Russell bu dönemde Bolşevikler'e düşman değildi. Bu düşmanlık 1920 yılında İşçi Partisi Delegasyonu'nun bir üyesi olarak Rusya'ya gidene dek ortaya çıkmadı. Bu kitabı yazarken, Russell, Bolşevikler'in, barış tekliflerini ciddiye almayan Müttefiklerin oluşturduğu Geçici Hükümet'i zayıflatarak gücü ele geçirdiklerini gördü. Russell'ın kitapta Bolşevikler'den hiç bahsetmemesinin nedeni belki de onların, asıl devrimcilerin otoritelerinin yavaş yavaş sarsılması sonucu ortaya çıkan geçici bir evreyi temsil ettiklerine inanması olabilir.

Russell'ın *Özgürlük Yolu* (*Roads to Freedom*) adlı kitabı yazdığı dönem kişisel hayal kırıklıkları ile doluydu. Bu hayal kırıklığı en fazla kitabın sonlarında, Rusya'daki Mart Devrimi'nin, kendi yarattığı ütopyası için bir fırsat sağlayabileceği inancı üzerinde düşünürken belirgindir. Çünkü:

Rusya'daki ayaklanmaya Almanya'daki bir devrim eşlik etseydi, aniden ortaya çıkan bu değişiklik Avrupa'daki düşünce biçimlerini temelinden sarsabilirdi: çok kısa bir sürede kardeşlik fikri siyasi yaşama girmiş olurdu. Eğer insanlar bir kere buna ikna edilebilseler, insanların kardeşliği fikri kadar yararlı başka bir fikir daha yoktur. Uluslar arasındaki kardeşlik fikri, yeni bir devrimin inancı ve gayreti ile bir kere yayılabilse, onu saran tüm zorluklar yok olup gider, çünkü tüm bu zorlukların kökeninde şüphe ve eski önyargıların insanlara uyguladığı baskı vardır... (ama) Mutluluk Çağı henüz uzak görünüyor. O büyük an geçti ve bizlere ilham vermesi gereken şey, soluk soluğa kurtuluş arayışı değil, yine o uzak umut.

Bu sıra dışı görüşleri anlayabilmek için Russell'ın Mart Devrimi sonrasındaki olayları yorumlayışına bakmak gerekir. Ayaklanmanın özgürlükçü bir evreyle başladığını ve Rusya'da başlayıp kendi ülkesi de dahil olmak üzere tüm Avrupa'yı değiştirebilecek barışçı bir devrim hareketi haline geldiğini gördü. Russell Mart Devrimi'ni "kansız devrim" olarak yorumladı. Bu devrimin ardından Mayıs 1917'de kurulan Geçici Hükümet ünlü "Petrograd formülü" ile barışın amacını "hiçbir ilhak, hiçbir tazminat olmaması" temeline dayanarak ilan etti. Böyle uygar, siyasi yönden olgun politikalar, Russell'a göre, önceki barbar Çarlık Rusyası'nın çok fazla değişikliğe uğradığını ve şimdi diğer savaşan uluslar arasında büyük çapta ortaya çıkan değişikliklere yol gösterdiğini kanıtlıyordu. Bu değişiklikler Russell'a göre, merkezileşmemiş sosyalizmin ilkelerini ve devrimcilerin ilan ettiklerini düşündüğü iyi niyeti temel alıyordu. Yine de, Russell'ın tahminine ve pek çok diğer savaş karşıtı eylemcilerin vardıkları

yargılara göre, devrimciler sadece barış için bir çağrı yapmakla kalmamış, kapitalizmin açgözlü doğasını da reddetmişlerdi. Russell devrimcilerin fikirlerinin İngiltere'de ve başka yerlerdeki savaşçıların arasında yayılmaya başladığını görüyordu. Örneğin, 1917 yılının Haziran ayında toplanan sosyalist ve barışçıl Leeds Kongresi ve Temmuz 1917'de Berlin'de Reichstag Barış Önergesi'nin kabulü gibi olaylar, Geçici Hükümet tarafından önerilen barışa karşı koyulamaz bir destek sağlıyordu. 1917 yılı boyunca Russell ve diğer önde gelen savaş karşıtı eylemciler, İngiltere ve Almanya'daki savaş yanlısı hükümetlerin bu baskıya boyun eğeceklerine ve Rusya'nın ilham verdiği "halkların barışı"nı kabul edeceklerine kendilerini inandırdılar. 1918 yılı başlarında Russell'ın yitirilen "Mutluluk Çağı"nı yazmasına neden olan da işte bu inançtı.

Yaşanan olaylar yüzünden Russell'ın iyimserliği tümden yok oldu. Batıdaki savaş yanlısı ülkelerde, özellikle İngiltere ve Fransa'daki geniş kitleler hâlâ hükümetlerini desteklemeye ve "sonuna dek savaşmaya" hazırdılar. İngiltere'de Lloyd George Koalisyonu hızlı hareket ederek tüm barış hareketlerini etkisiz hale getirdi. Savaş karşıtı toplantılar dağıtıldı, milliyetçi propaganda ağırlık kazandı ve E.D. Morel gibi durumdan hoşnut olmayan liderler ve Russell'ın bizzat kendisi Bölgenin Savunulması Yasası'nı (Defence of the Realm Act) ihlal etmekle suçlanarak mahkum edildi. Geçici hükümetten gelen tüm barış önerileri geri çevrildi, bu durum da rejime olan güveni sarstı ve Bolşeviklerin 1918 Kasım'ında iktidarı ele geçirmelerine yardım etti. Ayrıca İngiliz barış grupları da 1918 yılının Mart ayındaki Ludendorff saldırısı ile zarar gördü ve bu saldırı Alman yönetici grubun anlaşarak

düşmanlıkları sona erdirmek konusunda istekli olduğu yönündeki inancın gerçekçi olmadığını ortaya koydu.

Russell için bu yenilgiler çok ağırdı. Savaş karşıtı tüm çalışmalarının boşa gittiğini hissetti ve Bölgenin Savunulması Yasasını (the Defence of the Realm Act-DORA) ihlal ettiği gerekçesi ile suçlanmadan hemen önce, 1918 yılının Ocak ayında Mecburi Askerliğe Hayır Grubu'nun (No-Conscription Fellowship) başkanlığından ayrıldı. Gördüğü bu muamele, hemen arkasından gelen hapis dönemi ile birleşince, onun içine zaten yerleşmiş olan çağdaş devletin gücüne duyduğu nefreti daha da güçlendirdi. Edward döneminde bile, vatansever yönü ve katı bireyciliği devletin uyguladığı pek çok haksızlığı kabul etmesini zorlaştırıyordu. Savunduğu şey, emekli aylığı, sağlık ve işsizlik sigortası sağlayan bir devlet sistemi olduğu için Campbell-Bannerman ve Asquith liberal yönetimi tarafından yapılan az çok kolektivist reformları kabul etmekte bile tereddütlüydü. Russell, Tory yandaşlarının devlete bağlı kalmasını ve otoritenin değişik şekillerini uygulamasını umuyordu. Fakat, diğer pek çok hayal kırıklığına uğrayan radikal gibi, İngiltere'yi savaşa sürükleyen hükümetin liberal bir hükümet olması onu da şaşırttı. Daha sonra Asquith Hükümeti, Bölgenin Savunulması Yasası (the Defence of the Realm Act-DORA), mecburi askerliğin yasalaştırılması ve yabancı düşmanlığını açık bir şekilde körükleyen propagandaları gibi despotça politikaları ile bu kötülüklerini devam ettirdi. Tüm bunlar, Russell için, çağdaş devletin zalim olmasa bile en azından baskıcı olduğunun kanıtlarıydı. Bu tür baskıcı politikalar, "Prusyanizm"in Almanya'da olduğu kadar İngiltere'de de kötü bir eğilim olarak var olduğunu gösteriyordu. Ayrıca, Russell savaş

dönemindeki hükümet ile bizzat sorunlar yaşamıştı. Bölgenin Savunulması Yasası'na (the Defence of the Realm Act-DORA) aykırı olarak, silahlı kuvvetlere katılmayı reddeden biri adına broşür yazmakla suçlandı. Tüm mallarını bir açık arttırmada satmak zorunda kaldı ve Trinity Üniversitesi'ndeki doçentlik görevine son verildi, çünkü vatansever meslektaşları onun mahkum edilmesini ondan kurtulmak için bir fırsat olarak görmüş ve bu fırsatı değerlendirmişlerdi. Ayrıca hükümet tarafından belirlenen ve neredeyse ülkenin üçte birini ve tüm sahil bölgesini kapsayan "yasak bölgeler"e girmesi engellendi. Bu kitabın taslağını tamamladığı sıralarda yine Bölgenin Savunulması Yasası'na (the Defence of the Realm Act-DORA) aykırı davranmakla suçlandı. Bu seferki sebep İngiltere'nin müttefiki Amerika'ya zarar veren bir makale yazmaktı ve beş ay hapse mahkum edildi.

Yaşadığı olaylar ve yaşadığı dönem hakkında bilgi sahibi olmadan *Özgürlük Yolu* (*Roads to Freedom*) adlı eserinde Russell'ın anarşizme ve sendikacılığa neden bu kadar sıcak baktığını, bu ideolojileri yaşamının diğer dönemlerinden çok daha fazla benimsediğini ve sadece Marksçı düşüncenin değişik biçimlerine değil, Fabian sosyalizmine de düşman olduğunu anlamak zordur. Aralarındaki farklar ne olursa olsun, bu ideolojilerin devlet sosyalizmine bağlılıklarında kapitalist devletlerin pek çok kötü yönünü açığa vurduklarını gördü. Ne de olsa bu devletlerin hükümetleri Batıyı sadece bireysel özgürlüklerin bastırılmadığı, aynı zamanda uygarlığın varlığının da tehlikeye sokulduğu feci bir savaşa sürüklemişlerdi. Russell'ın kitabın ilk bölümünü Marks'ta görülen ve daha sonra öğrencileri, özellikle Bernstein tarafından geliştirilen devletçi fikirlerin tarihsel bir açıklamasına, Bakunin

ve Kropotkin'e göre anarşizmin ve Sorel'e göre sendikacılığın açıklanmasına ayırmasının sebebi lonca sosyalizminin özgürlükçü doğasını dile getirmek ve devlet sosyalizminin tehlikeleri hakkında okuyucuları uyarmaktır. Bu dönemde İngiltere'de pek az kişi Marks hakkında bilgi sahibi olduğu ve hatta Bakunin, Kropotkin ve Sorel daha az bilindiği için, birçok eleştirmen, ne şekilde eleştirirlerse eleştirsinler, bu kitabın bilgilendirici bir yönü olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca bu kitap, George Bernard Shaw tarafından geliştirilen, toplumda en tekdüze ve tehlikeli işleri yapanların en büyük ödülü almaları gerektiği yönündeki görüşü de güçlendirmiştir. Sanatçılar, yazarlar ve soyut zihinsel faaliyetlerle uğraşanlar için olduğu kadar, müzmin tembeller için de Russell "işsizlik ücreti" denen bir sistem önermiş ve bu fikri hayatının pek çok döneminde dile getirmiştir. Kitapta tartışılan bu ve buna benzer daha pek çok fikir, savaşın son aşamaları ve savaş sonrasındaki ilk yıllarda sosyalistler arasında tartışılan başlıca konular ile olduğu kadar İngiltere'de gelişmekte olan İşçi Partisi ile de ilgilidir. Bu partinin açık, demokratik bir örgüt mü olacağı, yoksa otoriter sendika patronları ve parlamenterler tarafından mı yönetilmesi gerektiği de tartışılan konular arasındadır. Bu konuyla ilgili olarak, Russell ve diğerleri, örneğin G.D.H Cole ve Richard Tawney tarafından önerilen İşçi Partisi Modeli hayata geçirilememiştir.

R.A. Rempel
McMaster Üniversitesi

Önsöz

Bu kitap yeterli derecede tartışılması pek çok cildi kapsayabilecek bir tartışmanın küçük bir kitaba sığdırılma çabasıyla ortaya çıktı. 1918 yılının Nisan ayında, bir hapis döneminin öncesinde tamamlandı. O dönemde pek az insan savaşın Yeni Yıldan önce biteceğini söyleyebiliyordu. Barışın sağlanması yeniden yapılanma ile ilgili sorunların daha acil bir şekilde çözümlenmesini gerektirdi. Yazar, esaslı ekonomik değişiklikler yapmayı amaçlayan ve savaş öncesinde ortaya çıkan öğretilerin gelişimini ve kapsamını incelemeye çalıştı. Bu öğretiler önce tarihsel açıdan, ardından eleştirel bakış açısıyla ele alınmıştır ve tümden kabul edilemese de hepsinin, gelecekte oluşturmak istediğimiz topluma bir şeyler katabileceği vurgulanmıştır.

Çalışmanın tarihsel bölümlerinde, ayrıntılı olarak şahsen incelemeye vakit bulamadığım konularda bana bilgi sağlayan arkadaşım Hilderic Cousens'in çok desteğini gördüm.

Londra
Ocak 1919

Üçüncü Basıma Önsöz

Bu kitap Amerikalı bir yayıncının ricası üzerine, sosyalizm, anarşizm ve sendikacılık hakkında bilgi vermek amacıyla yazıldı (Bu rica Amerika savaşa katılmadan önce yapılmıştı). Kitap, 1918 yılının ilk aylarında, Almanlar her yerde galip durumda görünürken tamamlandı. Ruslar da onlardan ayrı bir barış kararı almışlardı ve Batıda Almanlar Ports Kanalı'nı ele geçirip İngiliz ve Fransız ordularının arasına sıkışacak gibi görünüyordu. Barış hâlâ uzak bir umuttu. Olayların aniden, müttefiklerin zaferini hazırlayacak biçimde nasıl değiştiğini hatırlamak şu anda güçtür.

O zamandan beri öyle çok olay oldu ki olaylardan etkilenmeyecek derecede kayıtsız olmayanların fikirleri büyük değişikliklere uğradı. Milletler Cemiyeti'nin (League of Nations) kurulması ve çökmesi, faşizm ve nazizmin yükselişi ve düşüşü, İkinci Dünya Savaşı, Sovyet Rusya'nın gelişmesi, çok da uzak bir olasılık gibi görünmeyen Üçüncü Dünya Savaşı; bu olayların tümü ders verir nitelikteydi ve çoğu iyimser kalmayı güç kılıyordu.

SSCB'de sosyalizmin otoriter, demokratik olmayan bir şeklinin uygulanması, bu kitaptaki tartışmaların çoğuyla ilgili olsa da, kendi başına, savunulan fikirlerin değiştirilmesini

gerekli kılmaz. Bürokratik bir rejimin tehlikeleri yeterli ölçüde vurgulanmıştır ve Rusya'da olanlar sadece bu uyarıların haklı çıktığını gösterir. Bir açıdan, bu kitap, Batılı sosyalistlerin, Rusya'daki rejimin tam da kendi arzuladıkları sistem olmadığını giderek daha açık görmeye başlamaları ile ortaya çıkan koşullarla ilişkili olarak değiştirilmiştir ve bu, benim yeni basımı kabul etmemin başlıca sebebidir. Rus Devrimi'nden önce, Fransa'daki sendikacılık, Amerika'daki IWW (*) ve İngiltere'deki lonca sosyalizmi hep devlet hakkındaki şüpheleri dışa vuran ve çok fazla güce sahip bir bürokrasi yaratmadan sosyalizmin amaçlarını gerçekleştirmeyi amaçlayan hareketlerdi. Fakat Rusya'daki başarılara duyulan hayranlık sonucu tüm bu hareketler Birinci Dünya Savaşı'nın bitişini izleyen yıllarda sona erdi. Bu kitabın yazıldığı 1918'in ilk aylarında, Rusya'da olup bitenlerle ilgili güvenilir bilgilere ulaşmak imkânsızdı, fakat bir Bolşevik sloganı olan "tüm güç Sovyetler'e" sözü, parlamenter olmayan, az ya da çok sendikacı olan yeni bir demokrasi biçimini ima etmek için kullanılır olmuştu. Bu hareket, sol kanadın desteğini de almıştı. Fakat oluşturulan şeyin bu olmadığı anlaşılınca, birçok sosyalist yine de katı bir inanca bağlı kaldı; bu, Batılı sosyalistlerin düşündüğünün tam tersi olabilirdi, ama ne olursa olsun kusursuz olarak algılanmalıydı. Yapılan her eleştiri proletaryanın amacına bir ihanet olarak yorumlanıyordu. Anarşist ya da sendikacı eleştiriler ya unutuluyor ya da görmezden geliniyordu ve devlet sosyalizmini yücelterek büyük bir ülkenin, öncülerin yüce amaçlarını gerçekleştirdiği inancını korumak mümkün oluyordu.

(*) IWW: (Industrial Workers of the World – Dünya Sanayi İşçileri): Tüm işçilerin ortak bir sendika altında toplanmasını, sınıf ve kâr sisteminin ortadan kaldırılmasını amaçlayan uluslararası bir sendika. (Ç.N.)

Son yıllarda bu tavır hızla değişiyor ve artık Sovyet Hükümeti'ne hiç eleştirmeden körü körüne bağlı kalamayacak olanlar, daha eski öğretiler arasında sosyalizmin daha az otoriter biçimlerini arıyorlar. Bu kitapta bu tür eski öğretiler tanımlanmış ve tartışılmıştır. Benim o zamanlar savunduğum lonca sosyalizmi fikri bana hâlâ hayranlık uyandıran bir proje gibi görünüyor. Onun tekrar savunulduğunu görmeyi isterdim.

Fakat şu anki bakış açımda otuz yıl önceki ile aynı bulmadığım bazı yönler var. Şu anda yazıyor olsaydım anarşizme çok daha az yakınlık gösterirdim. Dünyamız, şu anda feci bir yoksulluktan ancak sıkı düzenlemeler sayesinde kurtulabilecek bir kıtlıklar dünyası ve muhtemelen gelecekte uzun bir süre daha böyle kalacak. Almanya ve Rusya'daki totaliter rejimler, insanların vahşi içgüdülerinin zorla kontrol altına alınmadığı durumlarda bu içgüdülerin neye dönüşebileceği konusunda, otuz yıl önce çizdiğimden daha kara bir tablo çizmeme neden oldu. Birinci Dünya Savaşı sırasında, barış yapıldıktan sonra, 1914 yılından önceki dünyadan çok daha iyi bir dünya oluşturulabileceği umudunu taşımak hâlâ mümkün olabiliyordu ve birçok insan gerçekten de bu umuda sahipti. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise çok az insanın böyle bir umudu vardı ve olan umutlar da savaştan sonra yok oldu. Şu anda iyimser olan kişi dünyanın ancak daha kötüye gitmeyeceğine inanan kişidir. Yakın bir gelecekte dünyanın daha iyiye gideceğini düşünmek, eğer kasıtlı olarak gözlerinizi olan bitene kapatmıyorsanız, mümkün değildir.

İleriki sayfalarda, özellikle de son bölümde ifade edilen ütopik umutlar, her ne kadar çok uzak bir gelecekte gerçekleşeceğini umuyorsam da, günümüzde, ben bu satırları

yazarken sandığımdan çok daha uzak görünüyor. Temelde sorunların büyük ölçüde değişmediği doğrudur. Eğer mümkün olabilirse savaşın önlenmesi hâlâ birinci derecede önem taşımaktadır. Barışın gerçekleşebileceği, özgürlüğün ekonomik adalet ile birleştiği bir ortam sağlamak da önemlidir. Adalet uğruna özgürlükten, özgürlük uğruna da adaletten biraz da olsa taviz vermek gerektiği açıktır. Fakat böylesi kıtlığın yaşandığı bir dünyada bu sorunu çözmek bolluk içindeki bir dünyada çözmekten çok daha zordur ve bu kitaptaki tartışmaların çoğunda bolluk içindeki bir dünya varsayılmıştır.

Bu tür nedenlerden ötürü, her ne kadar nihai çözümler ve uzun vadeli umutlarla ilgili değişikliklere gerek duymasam da, acil sorunlar ve umutlar artık 1918 yılındakilerle aynı değil. Fakat sosyalizm içinde mümkün olan en fazla özgürlüğü gerçekleştirme sorunu şu anda o zamanda olduğundan çok daha acil ve bu kitapta bu konu üzerine söylenenlerin çoğu bana hâlâ geçerli gibi görünüyor. Okuyucularımın en azından birkaçının da böyle düşüneceğini umuyorum.

Haziran 1948

Giriş

İnsanlığın şimdiye dek içinde bulunduğu yıkıcı ve acımasız kargaşa ortamından daha iyi bir toplum hayal etme çabası hiç de yeni değildir; geçmişi "Devlet" adlı eseriyle kendinden sonra gelen filozofların ütopyaları için model teşkil eden Platon kadar eskilere dayanır. Dünyayı bir idealin ışığı altında hayal edenler, aradıkları ister zihinsel çabalar ya da sanat olsun, isterse sevgi ya da sadece mutluluk olsun, insanlığın sürmesine izin verdiği kötülüklerin karşısında çok acı çekiyor ve kendilerinin yaratıcı hayaline ilham veren iyiliklerin gerçekleştirilmesini arzuluyor olmalılar. Geçmişteki ideal ulusların yaratıcılarını olduğu kadar sosyalizm ve anarşizmin öncülerini de harekete geçiren bu arzudur. Buraya kadar söylenenlerde yeni bir şey bulunmuyor. Sosyalizm ve anarşizmde yeni olan şey, ideal olarak düşünülenin günümüzde insanların çektikleri acılarla yakından ilişkili olmasıdır ve bu da tek tek düşünürlerin umutlarından güçlü siyasi hareketlerin doğmasını sağlamıştır. Sosyalizm ve anarşizmi önemli kılan ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak mevcut toplum düzenindeki kötülüklerden çıkar sağlayanlar için tehlikeli hale getiren de budur.

Sıradan insanların çoğu yaşamlarını, kendi koşulları ya da genel olarak dünyanın düzeni hakkında hiç düşünmeden ya da eleştiride bulunmadan sürdürür. Toplumda belli bir yerleri vardır ve günlerin getirdiğini hiç sorgulamadan kabullenir, ötesini hiç düşünmezler. Neredeyse içgüdüsel olarak, hiç kafa yormadan ve içinde yaşadıkları koşulların yeterli çabayla değiştirilebileceğini hiç akıllarına bile getirmeden, sadece anlık ihtiyaçlarının tatmini için uğraşırlar. Kişisel hırsa sahip olan belli bir oran ise toplumun şanslı üyeleri arasına girmek için gerekli olan düşünce ve irade çabasını gösterebilirler; fakat bunların içinde de pek azı, kendileri için istedikleri üstünlüklere herkesin sahip olmasını isteyebilir. Kendi yaşamlarına yapacağı etkiyi düşünmeden, yapılan kötülüklere ve çektirilen acılara karşı çıkmayı göze aldıracak böyle bir insan sevgisi pek az kimsede vardır. Çekilen acılara anlayışla yaklaşabilen bu çok az sayıda insan, önce düşüncede daha sonra eylemde bir kurtuluş yolu, yaşamın daha zengin, daha neşeli olduğu ve günümüzde var olan önlenebilir kötülüklerle dolu olmayan yeni bir toplum düzeni ararlar. Fakat geçmişte bu tür insanlar çare bulmayı düşündükleri haksızlıkların kurbanlarıyla yeteri kadar ilgilenemediler. Nüfusun daha az şanslı olan bir bölümü ise çok çalıştıkları, yorgun düştükleri ve güç sahiplerinin verecekleri cezadan korktukları için gelişen olaylara kayıtsız kaldılar ve böyle yaparak alçaldıklarını düşünüp kendilerine olan saygılarını yitirdikleri için de ahlâki açıdan güvenilmez insanlar haline geldiler. Bu tür sınıfları harekete geçirip onların bilinçli bir şekilde çaba göstermelerini sağlamak hep umutsuz bir iş gibi görünmüştür ve gerçekten de böyle olduğu geçmişte kanıtlanmıştır. Fakat, günümüzde eğitimin artması

ve çalışanlar arasında rahatlık standartlarının yükselmesiyle birlikte, radikal bir yeniden yapılanma işlemi için geçmiştekilerden daha elverişli olan yeni koşullar ortaya çıkmıştır. Böyle bir yeniden yapılanmayı en fazla arzulayanlar önce sosyalistler, ardından da anarşistlerdir.

Hem sosyalizm hem de anarşizmde dikkate değer olan nokta, yaygın popüler bir hareketin daha iyi bir dünya ülküsü ile ilişkilendirilmesidir. Fikirler önce kitapların yazarları tarafından ele alınır, sonrasında ücret karşılığı çalışan sınıfların güçlü kolları, bu fikirleri dünyevi meselelerde rehber olarak kabul ederler. Sosyalizm söz konusu olduğunda bu durum çok açıktır, fakat anarşizme gelince bu durum ancak bazı değişiklikler ile birlikte doğru kabul edilebilir. Anarşizm hiçbir zaman çok yaygın bir inanç olmamıştır; sadece sendikacılığın değiştirilmiş bir biçimi olarak taraftar toplayabilmiştir. Sosyalizm ve anarşizmin aksine, sendikacılık bir fikrin değil, bir örgütün sonucudur. İşçi sendikası örgütü fikri önce gelmiştir, sendikacılık fikirleri de daha gelişmiş Fransız işçi sendikalarına göre bu örgüte uygun düşen fikirlerdir. Fakat bu fikirlerin çoğu anarşizmden türemiştir ve bu yöndeki fikirleri kabul gören insanların çoğu da anarşisttir. Böylece geçmiş yıllarda şüpheli bir yaşam süren soyutlanmış bireylerin anarşizminin aksine, sendikacılığa pazar yeri anarşizmi diyebiliriz. Bu görüşü temel alırsak anarşist sendikacılıkta, sosyalist siyasi partilerde gördüğümüz ülkü ve örgüt birleşiminin aynısını görürüz. Bu hareketleri incelerken bu bakış açısından yola çıkacağız.

Çağdaş biçimleriyle sosyalizm ve anarşizm sırasıyla iki öncüden doğmuşlardır; yaşam boyu savaş veren ve ilişkileri ilk Enternasyonal'de ayrılıkla sonuçlanan Marks ve Bakunin.

İncelememize bu iki öncü ile başlayacağız; önce öğretileri, ardından kurdukları ya da ilham verdikleri örgütler. Bu da bizi sosyalizmin son yıllarda yayılmasına götürecek, oradan da devlet üzerindeki sosyalist vurguya karşı sendikacı ayaklanmaya ve siyasi eyleme, Fransa dışında görülen ve sendikacılıkla benzerlikleri olan kimi hareketlere, özellikle de Amerika'daki IWW ve İngiltere'deki lonca sosyalizmine geçeceğiz. Bu tarihsel araştırmadan sonra gelecekte bizi bekleyen önemli sorunlardan bazılarını tartışacağız ve sosyalistlerin ya da sendikacıların hedeflerinin gerçekleşmesi durumunda dünyanın hangi açılardan daha mutlu bir yer olabileceğini açıklamaya çalışacağız.

Benim fikrimce, toplumun aşama aşama yaklaşması gereken nihai ülkü olması gerekse de, saf anarşizm, günümüzde imkânsızdır ve uygulanmaya çalışılsa bile bir ya da iki yıldan fazla süremeyecektir. Diğer yandan, hem Marks'ın sosyalizmi hem de sendikacılık, bence, pek çok olumsuz yönüne rağmen, içinde yaşadığımız dünyayı daha mutlu ve daha iyi bir dünya haline getirebilecektir. Fakat, bu ikisinden hiçbirine uygulanabilecek en iyi düzen gözüyle bakmıyorum. Marks'ın sosyalizminin devlete çok fazla güç vermesinden çekiniyorum, öte yandan devleti yok etmeyi amaçlayan sendikacılığın ise, değişik üretici grupları arasındaki rekabete son vermek için merkezi bir otorite kurmak zorunda kalacağına inanıyorum. Bana göre, uygulanabilir en iyi sistem, uluslar arasında federalizmi öne çıkaran sebeplere benzer sebeplerle zanaatlar arası federalizm sistemi benimseyerek devlet sosyalizminin iddialarında ve sendikacıların devlet korkusunda geçerli olan fikirleri kabul eden lonca sosyalizmidir. Beni bu sonuca ulaştıran nedenler ileriki sayfalarda açıklanacaktır.

Radikal bir yeniden yapılanma yanlısı hareketlerin geçmişini incelemeye başlamadan önce, birçok siyasi idealisti diğerinden ayıran ve toplumun çoğu tarafından da önyargıyı da aşan birçok sebepten ötürü yanlış anlaşılan karakter özellikleri üzerinde durmak faydalı olacaktır. Bu yanlış anlaşılmaların nedenleri üzerinde dururken, bu nedenlerin etkili olmaması gerektiğini daha iyi bir şekilde gösterebilmek için yerinde tespitlerde bulunabilmeyi istiyorum.

Daha gelişmiş olan hareketlerin liderleri genelde kariyerlerine bakılınca da görülebileceği gibi adil davranmaya yatkın olan kimselerdir. Büyük güç sağlayan mevkilere gelmiş olan insanlarla eşit derecede yeteneğe sahip olmalarına rağmen, onlar, olaylarda son söz sahibi kişiler olmazlar ve servet ya da alkış elde etmezler. Bu ödülleri kazanma kapasitesine sahip olan ve en az bu ödülleri kazananlar kadar sıkı çalışan, fakat bu ödüllerin kazanılmasını imkânsız kılacak farklı bir hayat tarzını benimsemiş olan kişilerin hayatta kişisel ilerlemeden daha farklı bir amaçları olduğu söylenebilir. Bazı kişisel arayışlar hayatlarını etkileyebilir, fakat temel güdü kişinin benliği dışında bulunmalıdır. Sosyalizmin, anarşizmin ve sendikacılığın öncülerinin pek çoğu hapis ya da sürgün deneyimi yaşamış ve yoksulluğu tatmıştır, propagandalarından vazgeçmedikleri için bunlara kasıtlı olarak maruz bırakılmışlardır. Bu davranış biçimleriyle bu öncüler, içlerindeki umudun kendileri ile değil, insanlıkla ilgili olduğunu göstermişlerdir.

Fakat, her ne kadar bu tür insanların yaşamının temelinde yatan duygu insanlığın refahı için duydukları istek olsa da, konuşmaları ve yazdıkları incelendiğinde sevgiden daha öne çıkan duygunun nefret olduğu görülür. Sabırsız bir idealist,

dünyaya mutluluk getirmek için çabalarken karşılaştığı muhalefet ve yaşadığı hayal kırıklıkları ile nefrete sürüklenecektir. Onu harekete sürükleyen nedenlerin saflığından ve ilkelerinin doğruluğundan ne denli emin olursa kapıldığı öfke de o denli büyük olacaktır. Çoğu kez kitlelerin kayıtsızlığı ya da mevcut düzenin sözde koruyucularının muhalefeti karşısında filozofça bir hoşgörü geliştirmeyi başarabilecektir. Fakat hoş göremeyeceği insan grubu, kendisi gibi toplumun iyileştirilmesini arzulayan, fakat bu amacı gerçekleştirmek için onun yöntemlerini kabul etmeyen gruptur. Düşünceleri uğruna eziyete göğüs germesini sağlayan kuvvetli inancı, onun, bu düşüncelerin doğruluğunun bariz olduğunu düşünmesine ve aklı olup da bunu reddeden insanın sahtekâr olduğu ve davaya ihanet ettiği sonucuna varmasına neden olur. Böylece yaygın olmayan bir inanca sıkıca bağlanan insanların kapıldığı mezhep ruhu, yani koyu bir dar görüşlülük ortaya çıkar. İhaneti çekici kılan sebepler öyle çoktur ki, başkalarından şüphe duymak çok doğaldır. Böylece, liderlerin kariyer seçimlerinde bastırdıkları hırsları yeni bir şekle bürünerek, grupları içinde zihinsel hakimiyet kurma ve sınırsız güç isteği şeklinde tekrar ortaya çıkar. Bu nedenlerden ötürü köklü reform taraftarları kendilerini birbirine zıt gruplara ayırır ve birbirlerinden nefret ederler. Birbirlerine değişik suçlar yöneltirler, örneğin polisin paralı adamı olmakla suçlar ve peşinden gidecekleri konuşmacı ya da yazarların bu önyargılarına uymasını ve onların öğretilerinin, gerçeğin ancak kendi gruplarının sınırları içinde bulunabileceği inancına hizmet etmesini isterler. Bu ruhsal durumun sonucu da insanlığın yararı için birçok şeyi feda eden insanların sevgiden çok nefret güdüsüyle hareket ediyor gibi görünmeleridir. Böyle

bir bağnazlık zihnin özgürce gelişimini engeller. Ekonomik önyargılar kadar, açıkladığımız bu neden de, aydınların, temeldeki amaçları ve programlarının büyük kısmına sempati duysalar da, daha uç noktalardaki reformcularla işbirliği yapmasını güçleştirir.

Radikal reformcuların sıradan insanlar tarafından yanlış anlaşılmasının bir diğer sebebi de, bu reformcuların toplumu dışarıdan, toplumun kurumlarına duydukları düşmanlıkla görmeleridir. İnsanın doğasındaki iyiliğe komşularından çok daha fazla inanmalarına rağmen, var olan kurumların uyguladığı zulüm ve baskının o denli farkındadırlar ki, etraflarına tamamen yanıltıcı bir kötümserlik havası yayarlar. İnsanların pek çoğunun içgüdüsel olarak sergiledikleri iki farklı davranış biçimi vardır: biri arkadaşları, dostları olarak gördükleri kimselere olan davranışları, diğeri de düşmanlarına, toplumun dışına itilmiş ya da toplum için tehlikeli olan insanlara olan davranışı. Radikal reformcular, dikkatlerini toplumun ikinci gruba giren insanlara, yani "sürü"nün hoşlanmadığı türdekilere nasıl davrandığı üzerinde odaklar. Mevcut düzenin korunmasını kendi güvenlikleri ya da çıkarları için gerekli bulanlara göre, bu sınıf, savaştaki düşmanları ve suçluları, herhangi bir siyasi ya da ekonomik değişiklik talep edenleri ve çektikleri sefalet ya da başka herhangi bir sebep yüzünden tehlikeli boyutta bir hoşnutsuzluk hissine sahip olanları içerir. Büyük olasılıkla sıradan bir vatandaş, bu tür bireyleri ya da sınıfları nadiren aklına getirir ve yaşamı boyunca kendisinin ve çevresindekilerin iyi niyetli insanlar olduklarına inanır, zira grup olarak herhangi bir düşmanlık hissetmedikleri insanları incitmek gibi bir niyetleri yoktur. Fakat dikkati nefret ettikleri ya da korktukları kişilerle kendi grubunun

ilişkisine odaklanmış bir kişi tamamen farklı düşünecektir. Bu ilişkide şaşırtıcı bir vahşetin oluşması olasıdır ve insan doğasının çok çirkin bir yönü öne çıkacaktır. Kapitalizmin düşmanları, bazı tarihsel gerçekleri inceleyerek, bu vahşetin kapitalistler ve devlet tarafından işçi sınıfı üzerinde, özellikle de sanayileşme nedeniyle maruz bırakıldığı acılara karşı çıkmaya cesaret ettiğinde uygulandığını görmüşlerdir. Böylece, mevcut topluma karşı hali vakti yerinde sıradan bir vatandaşın sergilediğinden çok daha farklı bir tutum ortaya çıkar: o vatandaşınki kadar doğru, belki de onunki kadar yanlış, ama aynı şekilde gerçekler üzerine temellenmiş bir tutum. Yalnız bu sefer, bu gerçekler arkadaşlarla olan ilişkiler yerine düşmanlar ile olan ilişkilerle ilgilidir.

Uluslar arasındaki savaşlar gibi, sınıf savaşları da her biri aynı derecede doğru ve aynı derecede yanlış olan iki karşıt görüş ortaya çıkarır. Savaştaki bir ulusun vatandaşı, ülkesinin insanlarının kendisi gibi yaşadığını düşünür, yani o ülkenin tüm insanlarını arkadaşları ile, ailesi ile olan ilişkilerindeki gibi görür. Hepsi ona merhametli ve iyi insanlar gibi görünür. Ama ülkesinin savaştığı tarafın insanları onlara bambaşka bir gözle bakar; savaşın vahşetinin, düşmanın bölgesini ele geçirme ve onlara boyun eğdirme isteğinin ya da hileli bir siyasetin oyunları arasında o insanlar bambaşka görünür. Karşı tarafın insanlarının kendi arkadaş ya da eş bildiği insanlardan hiçbir farkı yoktur, fakat onlar tamamen farklı bilgilerin ışığında yargılanırlar. Devrimci bir işçinin kapitaliste bakış açısı da böyledir. İşçi de kapitaliste göre kötümser ya da yanlış yargılara varan kişidir, çünkü kapitalistin bakış açısını şekillendiren gerçeklerden işçi ya haberdar değildir ya da onları kasten görmezden geliyordur. Yani dışarıdan

görülen görüntü en az içeriden görülen görüntü kadar doğrudur. Eksiksiz gerçeğin bilinebilmesi için her iki bakış açısı da gereklidir; dışarıdan görünen görüntüyü vurgulayan sosyalist, kötümser değil, sadece kapitalizmin işçileri maruz bıraktığı gereksiz sefalete karşı çıkan, onun arkadaşı olan bir kişidir.

İnceleyeceğimiz hareketlerde karşımıza nefret veya sevgisizliğin çıktığını düşünebiliriz. Ancak bu hareketlerin kaynağını oluşturan duygu nefret ya da sevgisizlik değil, sevgidir. Bu gerçeği okuyucunun daha iyi anlayabilmesi amacıyla, bu genel düşünceleri incelememizin hemen başına yerleştirdim. Sevdiklerimize acı çektiren kişilerden nefret etmemek zordur, fakat imkânsız değildir; bu, geniş bir bakış açısı ve kıyasıya bir rekabet içinde korumanın kolay olmadığı derin bir kavrama gücü gerektir. Sosyalist ve anarşistler her zaman çok akıllıca hareket etmemiş olsalar bile rakipleri için de farklı bir şey söylenemez. Yine de, ilham güçlerinin kaynağında, mevcut düzendeki haksızlıklara ve baskılara farkında olmadan ya da sırf miskinlikten boyun eğenlerden daha üstün olduklarını da göstermişlerdir.

I. BÖLÜM

Tarihsel Gelişim

1

Marks ve Sosyalist Öğreti

Sosyalizm, kesin bir şekilde tanımlanabilen bir öğretiden ziyade bir eğilimdir. Sosyalizmin herhangi bir tanımı, pek çok kişinin sosyalist olarak düşünmediği birçok öğe içerecek, sosyalist olduğu düşünülen pek çok öğeyi de dışarıda bırakacaktır. Fakat sosyalizmi, toprağın ve sermayenin ortak mülkiyeti olarak tanımlarsak, sanırım onun özüne en yakın tanımı bulmuş oluruz. Ortak mülkiyet, demokratik bir devletin mülkiyeti anlamına da gelebilir, fakat demokratik olmayan bir devletin mülkiyetini içermez. Ayrıca, anarşist komünizmin tanımladığı gibi, ortak mülkiyet, bir devleti oluşturmak için gerekli güçlerin olmadığı bir toplumda insanların özgür bir şekilde oluşturdukları bir birliğin mülkiyeti olarak da anlaşılabilir. Kimi sosyalistler, ortak mülkiyetin büyük bir devrimle beraber, aniden ve bütünüyle geleceğini düşünmekte, diğerleri ise bunun aşama aşama, önce bir sanayi dalında, ardından bir diğerinde olmasını beklemektedir. Kimi sosyalistler, toprağın ve sermayenin tümüne halkın sahip olması gerektiğini ısrarla vurgulamakta, diğerleri ise çok güçlü ya da çok büyük olmadıkça özel

mülkiyete karşı çıkmamaktadır. Tüm sosyalizm biçimlerinde ortak olan nokta, demokrasi ve mevcut kapitalist sistemin gayri resmi olarak ya da tamamen kaldırılmasıdır. Sosyalistler, anarşistler ve sendikacılar arasındaki farkın temelini büyük ölçüde arzu ettikleri demokrasi biçimi oluşturur. Ortodoks sosyalistler, yönetim alanında demokratik bir meclis istemekte, bu kurumun mevcut şeklindeki bozuklukların kapitalizmin kaldırılmasıyla giderileceğini düşünmektedirler. Diğer yandan, anarşistler ve sendikacılar meclis kurumuna tümden karşı çıkarlar ve toplumun siyasi ilişkileri için farklı bir sistem oluşturmayı amaçlarlar. Fakat üçü de her çeşit ayrıcalığı ve her tür yapay eşitsizliği ortadan kaldırmayı hedeflemeleri açısından demokratiktir ve mevcut toplumdaki emekçinin savunucusudur. Ayrıca üçünün ekonomi ile ilgili öğretilerinde de ortak olan noktalar vardır. Üçü de sermaye ve ücret sistemini, mal sahibi sınıfların emekçiyi sömürme yolu olarak görür ve her ne şekilde uygulanırsa uygulansın, ortak mülkiyetin üreticilere özgürlük getirmenin tek yolu olduğu fikrini savunur. Fakat genel hatlarıyla benzeşen bu öğretilerin birbirlerinden ayrıldıkları noktalar da mevcuttur ve sosyalistler arasında bile çok sayıda farklı ekoller vardır.

Avrupa'da bir güç olarak sosyalizmin Marks ile başladığı söylenebilir. Bu tarihten önce hem İngiltere hem de Fransa'da sosyalist kuramların olduğu bir gerçektir. Ayrıca, Fransa'da sosyalizm, 1848 Devrimi sırasında çok kısa bir süre için etkili olabilmiştir. Fakat Marks'tan önce gelen sosyalistler kendilerini ütopik hayallere kaptırmışlar, güçlü ve istikrarlı bir siyasi parti oluşturamamışlardır. Marks, Engels ile işbirliği yaparak, hem çok sayıda insanın düşüncesine hükmedebilecek kadar mantıklı ve tutarlı bir sosyalist öğretinin temelini atmış, hem

de sonraki elli yıl boyunca tüm Avrupa ülkelerinde etkili olabilecek Enternasyonal Sosyalist Hareketi oluşturmuştur.

Marks'ın öğretisini anlayabilmek için onun görüş açısını etkileyen unsurlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Marks 1818 yılında Rhine Bölgesi'ndeki Tréves'de doğdu. Babası devlet memuru ve sonradan Hıristiyanlığı kabul etmiş olan bir Musevi'ydi. Marks değişik Alman üniversitelerinde hukuk, felsefe, siyasi ekonomi ve tarih eğitimi aldı. Felsefe alanında, o zamanlar ününün doruğunda olan Hegel'in öğretilerini benimsedi ve o öğretilerin bazıları yaşamı boyunca Marks'ın düşüncelerini etkiledi. Hegel gibi, o da tarihte bir idenin gelişimini görüyordu. Dünyadaki değişimlerin, mantığa uygun bir gelişme süreci izlediğini, bir aşamanın devrim aracılığı ile bir öncekinin antitezi olan yeni bir aşamaya geçtiğini düşünüyordu. Bu kavrayış onun görüşlerine soyutluk kazandırıyor ve evrimden çok devrime inanmasına neden oluyordu. Fakat Marks, gençlik döneminden sonra Hegel'in daha belirgin öğretilerinden etkilenmedi. Çok parlak bir öğrenci olarak biliniyordu. Eğer politikaya ve radikal görüşlere olan ilgisi onu daha zorlu alanlara yönlendirmeseydi bir profesör ya da memur olarak çok başarılı bir kariyeri olabilirdi. Daha 1842 yılında bir gazetenin editörü olmuştu. Fakat bu gazete ilerici görüşleri nedeniyle, bir yıl sonra Prusya Hükümeti tarafından kapatıldı. Bu da Marks'ın, ileride bir sosyalist olarak ünleneceği ve Fransız düşünürler hakkında bilgi edineceği Paris'e gitmesine vesile oldu. (*) Burada, 1844

(*) Bu düşünürlerin arasında ütopik sosyalist ideal cumhuriyetleri savunan Fourier ve Saint-Simon da vardı. Marks'ın yakın arkadaşı olmayan Proudhon, Ortodoks Sosyalizminden çok anarşizmin önde gelenlerinden olarak bilinir.

yılında Engels ile ömür boyu sürecek olan arkadaşlığına başladı. Engels daha önce iş nedeniyle Manchester'da bulunmuş, İngiliz sosyalizmini öğrenmiş ve öğretilerinin çoğunu benimsemişti. (*) 1845 yılında Marks, Paris'ten sürüldü ve Engels'ın yanına Brüksel'e gitti. Burada Alman İşçi Örgütü'nü kurdu ve bu örgütün yayın organı olan bir gazete çıkardı. Brüksel'deki aktiviteleri nedeniyle Paris'teki Alman Komünist Birliği Marks'ın adını duydu ve 1847 yılının sonunda, bu birlik ona ve Engels'a, bir manifesto hazırlamaları çağrısında bulundu. Söz konusu manifesto Ocak 1848 yılında çıktı. Bu manifesto, Marks'ın sisteminin ilk kez açıklandığı "Komünist Manifesto"dur. Bu manifestonun çıkışı şanslı bir zamana denk geldi. Bir sonraki ay Paris'te bir devrim oldu ve bu devrim Mart'ta Almanya'ya sıçradı. Devrim korkusu Brüksel Hükümeti'nin Marks'ı Belçika'dan uzaklaştırmasına neden oldu, fakat Alman devrimi Marks'ın kendi ülkesine dönebilmesini sağladı. Almanya'da tekrar bir gazete çıkardı.

(*) Marks, *"Felsefenin Sefaleti"* (The Poverty of Philosophy) (1847) adlı eserinde İngiliz sosyalistlerinden övgüyle söz eder. Marks gibi, onlar da kuramlarını Ricardo'nun değer kuramı üzerine kuruyorlardı, fakat onların kuramı Marks'ınki kadar geniş kapsamlı ya da bilimsel değildi. Bu sosyalistlerden biri Thomas Hodgskin'di (1787-1869). Hodgskin daha önce donanmada görevliydi, fakat donanmadaki disiplini eleştiren bir broşür yüzünden görevine son verildi. Eserleri; *"Sermayenin Taleplerine Karşı Emeğin Savunulması"* (Labour Defended Against the Claims of Capital) (1825), *"Zenginliğin İnsanların Mutluluğunu En İyi Sağlayacak Biçimde Dağıtılması İle İlgili İlkelerin Araştırılması"* (Inquiry into the Principles of Distribution of Wealth Most Conducive to Human Happiness) (1824), ve *"Ödüllendirilen Emek"* (Labour Rewarded) (1825). Bir diğer sosyalist de, Hodgskin'in fikirlerinin çoğuna ilham veren Piercy Ravenstone'dur. Tüm bu sayılan isimlerden belki de daha önemli olan isim ise Robert Owen'dır.

Bu gazete onun otoritelerle ters düşmesine neden oldu, bu seferki baskı daha da şiddetliydi. 1849 yılının Haziran ayında gazetesi kapatıldı ve kendisi de Prusya'dan sürüldü. Paris'e geri döndü, fakat oraya da kabul edilmedi. Böylece, o dönemde özgürlük yandaşları için bir sığınma yeri olan İngiltere'ye yerleşti. 1883'teki ölümüne dek burada yaşadı. Vaktinin çoğunun en önemli kitabı olan *"Sermaye"* (Capital) (*) adlı eseri hazırlamakla geçiriyordu. Daha sonraki yıllarda yaptığı bir diğer önemli iş de Enternasyonal İşçi Örgütü'nün kurulması ve yaygın hale getirilmesiydi. 1849'dan sonra vaktinin çoğunu Almanlara özgü bir sabırla, kapitalist topluma yönelttiği korkunç ithamı için British Museum'da kaynak arayarak geçirdi, fakat Enternasyonal Sosyalist Hareketi ile de bağlarını koparmadı. Tıpkı Napolyon'un kardeşleri gibi, onun da birçok ülkede neferleri olarak "oğullar"ı bulunuyordu ve çıkan iç karışıklıklarda genelde Marks'ın iradesi etkiliydi.

Marks'ın öğretilerinin en önemlileri üç grupta toplanabilir: İlki, tarihin materyalist yorumu olarak adlandırılabilecek öğreti; ikincisi, sermayenin toplanması yasası ve üçüncüsü, sınıf mücadelesi.

1. Tarihin Materyalist Yorumu: Marks'ın düşüncesine göre, insan toplumu ile ilgili tüm olguların kaynağında genellikle maddi koşullar vardır ve bu koşullar ekonomik düzenin içinde dışa vurulur. Marks'a göre, siyasi kurumlar, yasalar, dinler ve felsefe, bunları yaratan toplumdaki ekonomik rejimin ifade ediliş biçimidir. Marks'ın en önemli

(*) Bu kitabın ilk ve ön önemli cildi 1867'de basıldı. Diğer iki cilt ise yazarın ölümünden sonra (1885 ve 1894) basıldı.

olgunun bilinçli ekonomik güdü olduğunu savunduğunu söylemek yanlış olacaktır, o daha çok ekonominin kişiliği ve fikirleri şekillendirdiğini, böylece de bilinçle meydana getirilen pek çok şeyin başlıca kaynağı olduğunu vurgular. Bu öğretisini başlıca iki devrime uygular, biri geçmişte, diğeri ise gelecekte. Geçmişteki devrim burjuva sınıfının feodalizme karşı gerçekleştirdiği devrimdir ve bu devrim de Marks'a göre özellikle Fransız Devrimi'nde ifadesini bulur. Gelecekteki devrim ise işçi sınıfının, diğer bir deyişle proletaryanın burjuva sınıfına karşı gerçekleştireceği ve Sosyalist Uluslar Topluluğu'nun kurulacağı devrimdir. Tarihin tüm gelişimini gerekli olarak görür, maddi öğelerin etkisi insanların harekete geçmesine neden olur. Sosyalist devrimi savunmaktan çok böyle bir devrimin olacağı tahmini üzerinde durur. Bu devrimin yararlı olacağını kabul eder, fakat daha çok bu devrimin kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini kanıtlamakla ilgilenir. Aynı gereklilik hissi kapitalist sistemin kötü taraflarından bahsederken de ortaya çıkar. Kapitalistleri, sergilediklerini gösterdiği zulüm için suçlamaz, sadece, toprağın ve sermayenin özel mülkiyeti devam ettikçe kapitalistlerin acımasızca davranmak zorunda olacaklarını vurgular. Fakat onların zulmü sonsuza dek devam etmeyecektir, zira bu zulüm onu sona erdirecek olan güçlerin oluşmasına da yol açmaktadır.

*2. **Sermayenin Toplanması Yasası:*** Marks kapitalist girişimlerin gitgide büyümesine dikkat çekiyordu. Tröstlerin yerini serbest rekabetin alacağını tahmin ediyor, tek tek girişimlerin boyutları büyüdükçe kapitalist girişimlerin sayılarının azalacağını düşünüyordu. Bu sürecin sadece yapılan işlerin sayısında değil, aynı zamanda kapitalistlerin

sayısında da bir azalmaya yol açacağını söylüyordu. Aslında Marks, kurulan her bir işin tek bir insan tarafından yürütüldüğünü farz ediyordu. Böylece de, kapitalistlerin giderek proletarya sınıfına düşeceğini ve zaman içinde kapitalistlerin sayılarının da azalacağını düşünüyordu. Bu kuralı sadece sanayi alanına değil, tarıma da uyguladı. Toprak sahiplerinin ellerindeki toprak büyüdükçe ürettiklerinin azalacağını savunuyordu. Marks'a göre, bu süreç kapitalist sistemin kötülüklerini giderek daha fazla belirgin kılacak ve muhalefet güçlerini de harekete geçirecekti.

3. Sınıf Mücadelesi: Marks işçiyi ve kapitalisti birbirinin antitezi olarak düşünür. Her insanın bir gün bulunduğu sınıfın tam karşısındaki sınıfa geçeceğini ya da geçmesi gerektiğini savunur. Hiçbir şeye sahip olmayan işçi, her şeye sahip olan kapitalist tarafından sömürülür. Kapitalist sistem işlemeye devam ettikçe ve sistemin doğası açıklık kazandıkça, burjuva ve proletarya arasındaki karşıtlık da giderek daha belirgin hale gelir. Birbirine zıt çıkarları olduğu için iki sınıf, kapitalist *rejim* içinde bozulma etkisi yaratan bir sınıf mücadelesine sürüklenir. İşçi, yavaş yavaş önce yerel bağlamda, daha sonra ulusal ve nihayet de uluslararası bağlamda birleşmeyi öğrenir. Uluslararası bağlamda birleşmeyi öğrendiklerinde zafer kazanacaklardır. O zaman tüm toprağın ve sermayenin ortak olarak kullanılmasına, sömürünün sona ermesine ve servet sahibi insanların diğerlerine uyguladığı zulmün devam edemeyeceğine karar vereceklerdir. Toplum o günden sonra sınıflara bölünemeyecek ve tüm insanlar özgür olacaklardır.

Tüm bu fikirler mükemmel bir enerji ve güç sergileyen bir çalışma olan Komünist Manifesto'da yerini almıştır.

Dünyadaki dev güçlerin kısa bir incelemesi, bu güçlerin destansı savaşı ve bu savaşın sonucunda kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak olan kusursuzluk bu manifestoda açıklanmıştır. Bu çalışma sosyalizmin gelişimi açısından çok önemlidir ve Marks'ın *"Sermaye"* (Capital) adlı kitabında daha geniş ve daha bilimsel bir şekilde sunduğu öğretiler, bu manifestoda hayranlık uyandıran bir şekilde ifade edilmiştir. İşçi sınıfı liderlerinin çoğunun ruhunu ve hayal gücünü etkisi altına alan Marksçı sosyalizmi anlamak isteyen herkes bu manifestoyu okumalıdır.

Manifesto, "Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor," diye başlar, "komünizm hayaleti. Eski Avrupa'nın tüm güçleri bu hayaleti kovmak için kutsal bir ittifak halindeler, Papa ile Çar, Metternich ile Guizot, Fransız radikalleri ile Alman polisleri. İktidardaki rakiplerince çığlık çığlığa komünist diye saldırılmayan hiçbir muhalefet partisi var mı? Daha ilerici muhalif partileri olduğu gibi, gerici rakiplerini de komünizm suçlamasıyla damgalamayan hiçbir muhalefet partisi var mı?"

Sınıf mücadelesinin varlığı yeni fark edilen bir şey değil. "Şimdiye kadarki toplum tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir." Tüm bu mücadeleler her seferinde "ya toplum yapısının büyük bölümünün devrimci bir dönüşümüyle ya da mücadele eden sınıfların hepsinin çöküşüyle sonlanmıştır."

"Burjuvazi çağı olan çağımız... sınıflar arasındaki düşmanlıkları basitleştirmiştir. Toplumun tümü giderek birbirine düşman iki tarafa, birbirine karşı iki sınıfa ayrılıyor: burjuvazi ve proletarya." Bundan sonra feodalizmin çöküşünün tarihi anlatılır ve devrimci bir güç olarak burjuvazinin tanımı yapılır. "Burjuvazi tarihte son derece

devrimci bir rol oynamıştır." "Din ve siyaset kisvesi altında yapılan gizli sömürünün yerine apaçık, utanmaz, dolaysız ve acımasız sömürüyü geçirmiştir." "Ürettiği mallar için sürekli büyüyen bir pazar bulma ihtiyacı dünyanın hiçbir yerinde burjuvazinin yakasını bırakmamaktadır." "Ancak yüz yıl süren egemenliği boyunca burjuvazi, önceki kuşakların hepsinden daha fazla ve daha büyük çapta üretici güç ortaya çıkardı." Feodal ilişkiler ayak bağı olmaya başladı: "Parçalanmaları gerekiyordu; parçalandılar. ... Benzer bir hareket bugün de gözlerimizin önünde cereyan ediyor." "Burjuvazinin feodalizmi alt etmek için kullandığı silahlar bugün burjuvazinin kendisine yönelmiş durumda. Burjuvazi sadece kendi sonunu hazırlayacak olan silahları yapmakla kalmadı, aynı zamanda o silahları kullanacak insanları da yarattı: modern işçi sınıfı, proleterler."

Bundan sonra da proletaryanın sefaletinin nedenleri anlatılır. "Bir işçinin ürettiğinin karşılığı, hayatta kalmasını ve soyunu sürdürmesini sağlayacak geçim araçları ile sınırlıdır. Fakat, bir malın fiyatı, dolayısıyla emeğin fiyatı o malın üretim maliyetine eşittir. Bu nedenle işin iticiliği arttığı oranda işçinin ücreti düşer. Dahası, makineleşme ve iş bölümü arttığı oranda da işin ağırlığı artar."

"Modern sanayi ataerkil ustanın küçük atölyesini sanayi kapitalistinin büyük fabrikasına dönüştürmüştür. Bir fabrikaya tıkılan işçi kitleleri tıpkı askerler gibi örgütlenirler. Sanayi ordusunun erleri olarak, tam bir subay ve astsubay hiyerarşisinin denetimi altında tutulurlar. Onlar sadece burjuva sınıfının ve burjuva devletinin köleleri değillerdir, aynı zamanda her gün ve her saat, makinenin, ustabaşının ve hepsinden önemlisi fabrikatör burjuvanın kendisinin

kölesi durumundadırlar. Bu despotluk, amacının kazanç olduğunu ne denli açık bir şekilde ifade ederse o denli alçak, tiksindirici ve öfke verici olur."

Manifesto'da daha sonra sınıf mücadelesinin yayılması anlatılır. "Proletarya değişik gelişim aşamalarından geçer. Burjuvaziye karşı olan mücadelesi var oluşuyla birlikte başlar. Onları doğrudan sömüren burjuva kişiye karşı verilen mücadele başlangıçta tek tek işçiler tarafından yürütülür, daha sonra bir fabrikadaki tüm işçiler, ardından da aynı bölgede bir işkolundaki tüm işçiler mücadeleye dahil olur. Saldırıları yalnızca burjuva üretim ilişkilerine karşı değildir, üretim araçlarına da saldırırlar."

"Bu aşamada işçiler, tüm ülkeye yayılmış ve kendi aralarındaki rekabet nedeniyle parçalanmış bir kitle durumundadırlar. Eğer herhangi bir yerde bir birlik oluşturacak olurlarsa bu, henüz kendi aktif birlikteliklerinin bir sonucu değil, kendi siyasi amaçlarını gerçekleştirebilmek için tüm proletaryayı harekete geçirmek zorunda kalan ve bunu hâlâ zaman zaman başarabilen burjuvazi sınıfının birleşmesinin sonucudur."

"Tek tek işçilerle tek tek burjuvalar arasındaki çatışmalar giderek iki sınıf arasındaki çatışma niteliği kazanır. Bunun üzerine işçiler burjuvaya karşı birlikler (sendikalar) oluşturmaya başlarlar; ücretleri yükseltmek için omuz omuza mücadele verirler, ara sıra içlerinde çıkan ayaklanmalarda ihtiyatlı davranabilmek için kendi içlerinde sürekli birlikler kurarlar. Ayaklanmalar yer yer isyanlara dönüşebilir. Kimi zaman işçilerin kazandığı da olur, fakat bu zafer geçicidir. İşçilerin mücadelelerinin esas meyvesi o anda kazanılan başarı değil, işçilerin birliklerinin sürekli büyümesidir.

Çağdaş sanayi tarafından üretilen gelişmiş iletişim yolları da işçilerin birliğinin yaygınlaşmasını ve değişik bölgelerdeki işçilerin birbirleriyle iletişim halinde olmasını sağlar. Zaten hepsi aynı nitelikte olan çok sayıdaki yerel mücadeleyi merkezileştirebilmek, bunları ulusal çapta bir sınıf mücadelesi haline getirebilmek için gerekli olan da işte bu iletişimdi. Fakat her sınıf mücadelesi aynı zamanda siyasi bir mücadeledir. Ortaçağdaki insanların, o zaman çok kısıtlı olan yol olanakları ile yüzyıllarını alabilecek olan bu birleşmeyi modern proleterler demiryolları sayesinde birkaç yılda gerçekleştirebiliyorlar. Proleterlerin bu şekilde bir sınıf ve nihayetinde bir siyasi parti olarak örgütlenmeleri sık sık işçilerin kendi aralarındaki rekabet nedeniyle kesintiye uğrar. Fakat her seferinde daha güçlü, daha sağlam ve daha yaygın şekilde yeniden oluşur. Burjuvazinin kendi içindeki bölünmelerden yararlanarak, işçilerin belli çıkarlarının yasa düzeyinde tanınması için baskı oluşturur."

"Proletaryanın yaşadığı koşulların içinde eski toplumun koşulları zaten hemen hemen yok edilmiş durumda. Proleterin elinde hiç mülkü yoktur; karısı ve çocukları ile olan ilişkisinin, burjuva aile ilişkileri ile hiçbir ortak yönü bulunmamaktadır. İngiltere'de, Fransa'da, Amerika'da ve Almanya'da, kısacası her yerde aynı olan modern sanayi işçiliği ve modern yaşamda sermayeye tabi olma, proleterin içindeki her türlü ulusal niteliği yok etmiştir. Proleter için yasa, ahlâk ve din, ardında çok sayıda burjuva çıkarları gizlenmiş burjuva önyargılarıdır. Daha önce egemenliği ele geçirmiş tüm sınıflar, kazandıkları statüyü koruyabilmek için toplumu, kendi kazanımlarına tabi hale getirmeye çalışmışlardır. Proleterler, kendi kazanç sağlama yollarını ve

dolayısıyla daha önceki tüm kazanç sağlama yollarını ortadan kaldırmadan üretici güçleri ele geçiremezler. Güvence altına alacakları ve koruyacakları hiçbir şeyleri yoktur; yapmaları gereken, kişisel mülkiyetin önceki güvencelerini ve sigortalarını yok etmektir. Şu ana kadar olan tüm hareketler ya azınlık hareketleri ya da azınlıkların çıkarına olan hareketlerdi. Proleter hareket ise son derece büyük bir çoğunluğun, yine büyük bir çoğunluğun lehine giriştiği bilinçli ve bağımsız bir harekettir. Şu andaki toplumun en alt katmanını oluşturan proletarya resmi toplumu oluşturan tüm katmanları alt üst etmeden ayağa kalkamaz."

Marks şöyle der: "Komünistler proletaryanın savunucularıdır. Uluslararası ölçekte düşünürler. Komünistler ülkeleri ve ulusları yok etmek istemekle suçlandılar. İşçilerin zaten ülkesi yok. Olmayan bir şeyi onların ellerinden alamayız."

Komünistler siyasi gücün proleterlerin eline geçmesini amaçlarlar. "Komünistlerin kuramı tek bir cümle ile özetlenebilir: özel mülkiyetin kaldırılması."

Tarihin materyalist yorumu, komünizmin Hıristiyan karşıtı olduğu gibi suçlamalara da yanıt vermiştir. "Komünizme dinsel, felsefi ve genel olarak ideolojik bakış açılarından yapılan suçlamalar da ciddi bir şekilde açıklamaya değmez. İnsanın maddi koşullarında, toplumsal ilişkilerinde ve toplumsal yaşamındaki her değişikliğin, insanın dünya görüşünde, fikirlerinde ve algısında, yani kısacası onun bilincinde de değişikliklere yol açacağını anlamak için derin bir sezgi gücüne ihtiyaç var mı?"

Manifesto'nun devlete bakış açısını kavramak da öyle çok kolay değildir. Manifesto'da şunlar yazılıdır: "Modern

devletin yöneticileri tüm burjuvazinin ilişkilerini düzenlemekle görevli bir komitedir." Yine de proletaryanın atacağı ilk adım devletin kontrolünü ele geçirmek olmalıdır. "Yukarıda gördük ki, işçi devriminde atılacak ilk adım, proletaryayı egemen sınıf konumuna yükseltmek ve demokrasi mücadelesini kazanmaktır. Proletarya kendi siyasi egemenliğini, yavaş yavaş burjuvazinin elinden tüm sermayeyi almak, tüm üretim araçlarını devletin elinde, yani egemen sınıf olarak örgütlenen proletaryanın elinde toplamak ve üretici güçleri mümkün olduğunca hızlı bir şekilde arttırmak için kullanacaktır."

Manifesto daha sonra, ilk etapta mevcut devletin elindeki gücü arttıracak olan reform programını açıklar. Fakat sosyalist devrim gerçekleştiğinde bugün bildiğimiz şekliyle bir devletin olmayacağını da iddia eder. Engels'ın her yerde söylediği gibi; "proletarya yönetim gücünü ele geçirdiğinde, tüm sınıf farklılıklarına ve düşmanlıklarına son verecek ve nihayetinde bir devlet olarak devleti de ortadan kaldıracaktır." Böylece devlet sosyalizmi öğretisi, Marks ve Engels'in önerileri sonucu oluşmuş olmasına rağmen devletin yüceltilmesi şeklindeki bir suçlamaya maruz bırakılamazlar.

Manifesto, komünizm adına dünyadaki tüm işçilere yöneltilen bir çağrı ile son bulur: "Komünistler görüşlerini ve amaçlarını saklamayı reddederler. Mevcut tüm toplumsal düzenin zorla yıkılması ile amaçlarına ulaşabileceklerini açık bir şekilde ifade ederler. Bırakın egemen sınıflar komünist devrimi korkusuyla tir tir titresin. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeyleri yok. Ama kazanacakları bir dünya var. Tüm ülkelerin işçileri, birleşin!"

Rusya dışında, Avrupa'daki tüm büyük ülkelerde Komünist Manifesto'nun yayınlanmasının hemen ardından bir devrim baş gösterdi. Fakat Fransa dışında hiçbir yerde bu devrim başlangıçta ekonomik ya da uluslararası değildi. Devrim her yerde milliyetçilik fikirlerinden esinleniyordu. Bir an için korkuya kapılan yöneticiler, milliyetçilik öğretisinin doğasındaki düşmanlıkları kışkırtarak tekrar gücü ellerine geçirdiler ve her yerde, çok kısa bir zaferden sonra, devrim savaşla ve yöneltilen tepkilerle son buldu. Komünist Manifesto'daki fikirler, henüz dünya bu fikirler için hazır değilken dile getirilmişti, fakat bu manifestonun yazarları her ülkede sosyalist hareketin ivme kazanmaya başladığını görebildiler. Sosyalist hareket giderek daha fazla güç kazandı, hükümetler üzerinde etkisini arttırdı, Rus Devrimi'ni yönetti ve Manifesto'nun son cümlesinde işçilere yaptığı çağrıyı gerçekleştirebilecek olan uluslararası zaferi çok da uzun görünmeyen bir sürede kazanabilecek duruma geldi.

Marks'ın başyapıtı *"Sermaye"* (Capital), Komünist Manifestodaki tezleri daha açık ve daha somut bir hale getirdi. Kapitalist sömürünün gerçek işleyişini ortaya koymayı hedefleyen artı değer kuramına katkıda bulundu. Bu öğreti epey karmaşıktır ve saf kurama, bir katkı olduğu savunulamaz. Bu öğreti daha çok Marks'ın insan hayatından para kazanan düzene karşı duyduğu nefretin dışa vurumu olarak görülmelidir. Hayranları tarafından da tarafsız bir inceleme amacı ile değil de, bu ruh hali içinde okunmuştur. Artı değer kuramının eleştirel bir incelemesi, sosyalizmin doğruluğu ya da yanlışlığından bağımsız bir şekilde, saf ekonomi kuramının daha detaylı ve soyut bir şekilde tartışılmasını gerektirir. Bu nedenle bu kitabın konu sınırları içinde bunu yapmak imkânsız

görünmektedir. Bana kalırsa kitabın en iyi bölümleri, Marks'ın engin bilgiye sahip olduğu ekonomik gerçeklerle ilgili olan bölümdür. Marks bu gerçekler sayesinde kendinden sonra gelenlerin ruhuna, onları sınıf mücadelesinin cesur neferleri yapacak katı ve dinmek bilmez nefreti işlemeye çalışmıştır. Ortaya koyduğu gerçekler rahat bir yaşam sürenlerin çoğu tarafından bilinmeyen gerçeklerdir. Bu gerçekler ürkütücüdür ve onları üreten düzenin korkunç bir düzen olduğu kabul edilmelidir. Sunduğu gerçeklerden birkaçı sosyalistlerin öfkesini açıklayabilir:

"Eyalette sulh yargıcı olan Bay Broughton Charlton, Nottingham'da, Toplantı Salonu'nda, 1860 yılının 14 Ocak gününde başkanı olduğu bir toplantıda şunları söylemiştir: Nüfusun bağcık üretimi ile uğraşan bölümü inanılmaz bir yoksunluk ve sefalet içinde yaşamaktadır ve krallığın diğer tarafları, uygar dünya bu durumdan bihaberdir. Dokuz ya da on yaşındaki çocuklar sabah saat iki, üç ya da dörtte kirli yataklarından kaldırılmakta ve çok az bir para karşılığı gece on, on bir ya da on ikilere kadar çalıştırılmaktadır. Kolları güçsüzleşmekte, vücutları küçülmekte, yüzleri beyazlaşmakta ve üstlerine hayal etmesi bile korkunç olan bir halsizlik çökmektedir." (*)

"Demiryolunda çalışan üç kişi, karıştıkları olayı araştırmakla görevli jürinin karşısına çıkmış, biri bekçi, biri makinist ve diğeri de işaret memuru. Korkunç bir kaza yüzlerce yolcunun ölümüne neden olmuş. Kazanın nedeni ise çalışanların gösterdikleri ihmal. Jürinin önünde verdikleri ifadede, on ya da on iki sene önce çalışma saatlerinin sekizi aşmadığını söylüyorlar. Fakat son beş ya da altı senedir günde on dört, on sekiz ya da yirmi saate kadar çalışmak zorunda kalmışlar ve tatil zamanları, özellikle tatilcilerin baskısıyla

(*) I. Cilt, s. 227

hiç mola verilmeden kırk ya da elli saat çalıştıkları bile olmuş. Fakat onlar birer robot değil, birer insan. Bir noktadan sonra çalışma güçleri azalıyor, üzerlerine halsizlik çöküyor. Düşünme yetenekleri zayıflıyor ve gözleri iyi göremiyor. Son derece saygın İngiliz jürisi de bu insanları "cinayet" suçlaması ile bir sonraki duruşmaya gönderen bir karar veriyor ve bu karara ek olarak bir de kapitalist demiryolu patronlarının gelecekte yeterli miktarda işgücü sağlayacak kadar cömert ve emeği ziyan etmede ise biraz daha tutumlu olmaları yönündeki umutlarını ifade ediyor." (*)

"1863 yılında Haziran ayının son haftasında Londra'da çıkan tüm günlük gazetelerde "sansasyonel" bir başlık vardı: "Fazla mesaiden öldü." Yazı henüz yirmi yaşında olan şapkacı Mary Anne Walkley'in ölümünü konu alıyordu. Walkley çok saygın bir moda kuruluşunda çalışmakta ve Elise adlı bir bayan tarafından sömürülmekteydi. Bu kız günde ortalama 16,5 saat çalışıyor, yoğun dönemlerde hiç ara vermeden 30 saat çalıştığı da oluyordu. Çalışma gücü azaldığında kiraz yiyip şarap ya da kahve içerek dikkatini yeniden toplamaya çalışıyordu. Yine öyle çok yoğun bir dönemdi. Yeni Galler prensesinin şerefine verilen baloya davetli soylu hanımlar için göz açıp kapayana kadar muhteşem kıyafetlerin hazırlanması gerekiyordu. Mary Anne Walkley hiç ara vermeden 26,5 saat çalıştı. Onunla beraber aynı kuruluşta 60 kız daha çalışıyordu. Bunların 30 tanesi bir odadaydı ve ancak kıpırdayacakları çok dar bir alanda çalışıyorlardı. Gece olunca yatak odası olarak kullanılan tahta perdeyle ayrılmış ve boğacak kadar sıcak olan çukurlardan birinde ikişer ikişer uyuyorlardı. Ve burası Londra'nın en iyi şapkacılarından bir tanesiydi. Mary Anne Walkley cuma günü hastalandı ve pazar günü öldü. Ölmeden önce elindeki işi bitirmiş olması Madam Elise'yi bile şaşırtmıştı. Çok geç çağrılan doktor Bay Keys, görevli jürinin önünde, "Mary Anne Walkley'in çok kalabalık, çok küçük ve havalandırması kötü bir

(*) I. Cilt, s. 237-8.

odada çok uzun saatler boyunca çalışmaktan öldüğü" yönünde tanıklık yaptı. Doktora kibar bir şekilde ders verebilmek için, jüri "merhumun apopleksiden öldüğünü, çok kalabalık bir atölyede çok uzun saatler çalışmasının ölümünü ancak hızlandırmış olabileceği" kararını verdi. Serbest ticaretle uğraşan Cobden ve Bright'ın yayın organı olan Morning Star "Beyaz Kölelerimiz" diye haykırıyordu. "Sessizce eriyip solan ve ölen, ölümüne çalıştırılan beyaz kölelerimiz." (*)

VI. Edward: Hükümdarlığının ilk yılında, 1547'de çıkarttığı bir yasa ile, eğer bir insan çalışmayı reddederse, o insanın, onun serseri olduğunu ihbar eden kişinin kölesi olmasını emreder. Sahip, kölesine ne kadar iğrenç olursa olsun, istediği her işi kırbaç ve zincirlerle yaptırabilecektir. Eğer bir köle on beş günlüğüne ortadan kaybolursa ömür boyu köleliğe mahkum edilir ve alnına, ya da sırtına yapılan S harfi ile damgalanır. Üçüncü kere kaçacak olursa suçlu görülerek idam edilebilir. Sahibi tıpkı taşınmaz mal ya da sığır gibi kölesini satabilir, miras olarak bırakabilir ya da kiralayabilir. Eğer köleler sahiplerine karşı herhangi bir harekete girişecek olurlarsa yine idam edilirler. Sulh hakimlerinden bu kişileri yakalamaları beklenir. Bir serserinin üç gündür boş gezdiği ortaya çıkarsa, doğduğu yere götürülür, göğsüne kızgın demirle V işareti yapılır ve zincirlere vurulmuş olarak ya sokaklarda ya da başka bir yerde işe koşulur. Eğer o serseri doğduğu yeri yanlış söylerse, o zaman o söylediği yerde yaşayanların kölesi haline gelir ve S işareti ile damgalanır. Serserilerin çocuklarını alıp onları çırak olarak çalıştırmak herkesin hakkıdır, erkekler 24, kızlar ise 20 yaşına kadar alınabilir. Eğer kaçarlarsa, bu yaşlara kadar sahiplerinin kölesi olurlar ve sahipleri dilerse onları zincirle bağlayabilir, ya da kırbaçlayabilir. Köle sahibi her kişi kölesinin boynuna, kollarına ya da ayaklarına demirden halkalar takabilir, böylece onu daha kolay tanıyabilir. Bu yasanın son bölümü de

(*) I. Cilt, s. 239-40.

fakir insanların, onlara yiyecek içecek ya da iş verecek olan kimseler tarafından ya da herhangi bir bölgenin hizmetinde işe alınabileceğini söyler. Bu tür mahalle köleliği İngiltere'de 19. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir. (*)

Marks'ın kusursuz bir mantıkla ispatladığını iddia ettiği yazgıcı bir kuramı örneklemek üzere verilen sayfalar dolusu bu tür örneklerin işçi okuyucuları alt üst edip öfkeye sürüklemesi ve henüz cömertliğini ve adalet duygusunu tamamen yitirmemiş sermaye sahiplerini de utanca boğması kaçınılmazdır.

Birinci cildin sonuna yakın, "Kapitalist Birikimin Tarihsel Eğilimi" adlı kısa bir paragrafta, Marks mevcut düzendeki korkunun arkasında bir an için beliren umuda ışık tutar:

"Bu dönüşüm süreci eski toplumu baştan aşağı çürüttüğünde, emekçiler proleterlere, çalışma şekilleri sermayeye dönüştüğünde, kapitalist üretim biçimi ayaklarının üzerinde dikildiğinde, ancak o zaman emeğin sosyalleştirilmesi, toprağın ve diğer üretim biçimlerinin toplumsal açıdan sömürülen, bu nedenle de ortak olarak kullanılan üretim yollarına dönüştürülmesi ve özel mülk sahiplerinin daha fazla mülk edinmesi tamamen yeni bir biçime bürünür. Şöyle ki; şimdi kamulaştırılan, kendisi için çalışan emekçi değil, bir çok işçiyi sömüren kapitalisttir. Bu kamulaştırma, kapitalist üretimin doğasında bulunan kurallarla, sermayenin merkezileşmesiyle gerçekleşir. Bir kapitalist birçok kişiyi öldürür. Birçok kapitalistin birkaçı tarafından merkezileştirilmesiyle ya da kamulaştırılmasıyla gitgide büyüyen bir ölçekte emek sürecinin işbirlikçi şekli, bilimin bilinçli teknik uygulaması, toprağın

(*) I. Cilt, s. 758-9.

yöntemli bir biçimde ekilmesi, emek araçlarının sadece ortak kullanılabilecek araçlara dönüştürülmesi, birleşmiş, toplumsallaşmış emeğin ortak kullanımıyla tüm üretim araçlarından tasarruf edilmesi, dünya pazarının ağı içinde insanların birbirine karışması ve bununla beraber de kapitalist rejimin uluslararası yapısı ortaya çıkar. Bu dönüşüm sürecinin avantajlarını gasp eden ve tekeline alan sermaye sahibi patronların sayılarının sürekli bir şekilde azalmasıyla sefaletin, baskının, köleliğin, çürümenin ve sömürünün boyutları artar; fakat aynı zamanda, sayısı durmadan artan ve disiplinli, birleşmiş ve kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması tarafından örgütlenmiş işçi sınıfının isyanı da büyür. Sermayenin tekelleşmesi, sayesinde ortaya çıktığı ve geliştiği üretim biçimi için bir ayak bağı olmaya başlar. Üretim biçimin merkezileştirilmesi ve emeğin sosyalleştirilmesi, en sonunda kapitalist kabuk ile uyumsuz olduğu bir noktaya dayanır. Bu kabuk eninde sonunda parçalanır. Artık kapitalist özel mülkiyet için ölüm çanları çalmaktadır. Sömürenler şimdi sömürülmektedir." (*)

Hepsi bu. Çizilen olumsuz tabloyu hafifletebilmek için söylenebilecek fazla bir şey yok ve kitabın sahip olduğu gücün büyük bölümü de okuyucunun kafasında oluşturabildiği acımasız baskıdan kaynaklanıyor.

Marks'ın bu çalışması akıllara iki tane soru getiriyor. Birincisi; öne sürdüğü tarihsel gelişim yasaları doğru mu? İkincisi; sosyalizm arzu edilen bir şey mi? İkinci sorunun yanıtı birincisiyle oldukça ilgisiz. Marks sosyalizmin gelmesinin gerekli olduğunu kanıtladığını iddia eder, fakat sosyalizm geldiğinde bunun iyi olacağını kanıtlamak için uğraşmaz. Marks'ın sosyalizmin gelmesi gerektiği yönündeki

(*) I. Cilt, s. 788-9.

tüm savları yanlış çıksa bile, eğer sosyalizm gelecek olursa, bu toplum için iyi olabilir. Gerçekte ise, aradan geçen zaman Marks'ın kuramlarında pek çok yanlışlıklar olduğunu göstermiştir. Dünyanın gidişatı, Marks'ın kesinlikle nadir rastlanan bir sezgiye sahip olduğunu kanıtlayacak biçimde onun kehanetleri ile uyum içindedir, fakat siyasi ya da ekonomik gelişmeler tam da onun tahmin ettiği gibi olmamıştır. Milliyetçilik inişe geçmemiş, aksine yükselmiştir ve Marks'ın ekonomide doğru bir şekilde teşhis ettiği kozmopolit eğilimler milliyetçiliği olumsuz yönde etkileyememiştir. İşler daha da büyümüş ve çoğu yerde tekel aşamasına ulaşmıştır, fakat bu tür girişimlerdeki hissedarların sayısı çok fazladır. Bu nedenle de kapitalist düzenle ilgilenen bireylerin sayısı sürekli artmıştır. Ayrıca büyük şirketler daha da büyümüştür, fakat aynı şekilde orta ölçekli şirketler de büyümüştür. Aynı zamanda Marks'a göre, İngiltere'de XIX. yüzyılın ilk yarısında olduğu gibi kıt kanaat geçinmesi gereken işçiler, kapitalistler kadar olmasa da refah artışından fayda sağlamışlardır. Uygar ülkelerdeki emek göz önüne alındığında, sözde çok katı olan ücret politikalarının doğru olmadığı kanıtlanmıştır. Eğer Marks'ın kitabında anlattığı kapitalist vahşetin örneklerini bugün bulmak istiyorsak dünyanın ücra köşelerine ya da en azından sömürülecek değersiz ırkların bulunduğu yerlere bakmamız gerekir. Günümüzün kalifiye işçisi çalışma hayatının aristokratıdır. Onun cevaplayacağı soru, kapitaliste karşı kalifiye olmayan işçi ile mi, yoksa kalifiye olmayan işçiye karşı kapitalist ile mi müttefik olacağı sorusudur. Çoğu zaman kendisi de küçük çapta bir kapitalisttir, kendisi olmasa bile sendikası ya da onu destekleyen toplum öyledir. Yani sınıf mücadelesi öyle çok sert biçimde

devam etmemektedir. Hiçbir şeye sahip olmayan işçiler ve her şeye sahip olan kapitalistler arasındaki net mantıksal antitezin yerine zengin ve fakir arasında orta sınıflar vardır. Ortodoks Marksizminin doğduğu yer olan ve güçlü bir sosyalist demokratik parti ortaya çıkaran Almanya'da bile savaşın ardından toplumdaki tüm sınıflarda inanılmaz bir refah artışı sağlanması, sosyalistlerin inançlarını tekrar gözden geçirmelerine ve devrimci bir tutumdan çok evrimci bir tutum takınmalarına neden olmuştur. Uzun yıllar İngiltere'de yaşayan bir Alman sosyalisti olan Bernstein, sonunda partinin çoğunu etkisi altına alan revizyonist bir hareket başlatmıştır. "Evrimci Sosyalizm" adlı kitabında Marksçı Ortodoksluğa yönelttiği eleştiriler yer almaktadır. (*) Bernstein'ın çalışmaları, hareketin kurucularının, öğretilere onları izleyenler kadar katı bir şekilde inanmadığını gösterir. Marks'ın ve Engels'ın öğretilerinde, onları izleyenler arasında yayılan katı Ortodoksluğa uymayan pek çok şey vardır. Bu bahsettiklerimiz dışında Bernstein'ın, Marks ve Engels'ın haleflerine karşı yönelttiği bir başka eleştiri de devrime karşı yavaş yavaş gelişen bir hareketin savunulmasında yatar. Bernstein, liberalizme karşı sosyalistler arasında yaygın olan aşırı düşmanlığa karşı çıkar ve hiç şüphesiz Marks'ın öğretilerinin bir bölümünü oluşturan enternasyonalizmin sivri uçlarını köreltir. Ona göre işçiler vatandaş olur olmaz bir vatana sahip olur. Bernstein bunu temel alarak, savaşın sosyalist gruplar arasında yaygın olduğunu gösterdiği milliyetçiliği savunur. Hatta Avrupa ülkelerinin, daha uygar olmalarından dolayı tropik

(*) "Sosyalizm Hipotezleri ve Sosyal Demokrasinin Sorunları."
1914 yılının Mart ayında Bernstein, Budapeşte'de bir konuşma yapmış ve aldığı görevlerin çoğundan çekildiğini açıklamıştır.

bölgelere sahip olma hakkı olduğunu iddia eder. Bu tür öğretiler de devrimci ateşi biraz olsun söndürür ve sosyalistleri liberal partinin sol kanadı haline getirir. Fakat savaştan önce ücretli işçilerin sürekli artan refahı bu gelişmeleri kaçınılmaz kılmıştır. Savaşın koşulları bu şekilde değiştirip değiştirmeyeceğini tahmin etmek mümkün değildir. Bernstein son olarak şu sözleri söyler: "İşçileri olduğu gibi kabul etmeliyiz. Onlar ne Komünist Manifesto'da anlatıldığı gibi evrenin her yerinde sefalet içinde yaşıyorlar ne de hareketin önde gelenlerinin bizleri inandırmaya çalıştıkları gibi önyargılardan ve de zayıflıklardan arınmış durumdalar."

Bernstein, Marksçı Ortodoksluğun içten çürümesini; sendikacılık ise Marks ve Engels'dan daha radikal ve daha devrimci olan bir bakış açısından Marksçı Ortodoksluğa yöneltilen saldırıyı temsil eder. Sendikacılık yanlılarının Marks'a bakış açısı Sorel'in kısa çalışması *"Marksizm'in Çürümesi" (La Décomposition du Marxisme)* ve daha uzun olan ve T.E.Hulme tarafından çevrilen *"Şiddet Üzerine Düşünceler" (Reflections on Violence)* (George Allen& Unwin, 1915) adlı eserlerde görülebilir. Sorel, Bernstein'dan bahsettikten sonra başka eleştirilere geçer. Marks'ın ekonomi kuramının ekonomik liberalizme çok yakın olduğunu söyler (bu da doğrudur). Gençliğinde yaygın olan Ortodoks politik iktisadın bugün yanlış olduğu bilinen pek çok noktasını benimsemiştir. Sorel'e göre Marks'ın öğretilerinin esas noktası sınıf mücadelesidir. Bu mücadeleyi canlı tutabilen, sosyalizmin ruhunu Sosyal Demokratik Ortodoksçuluğa inananlardan çok daha fazla yaşatabiliyor demektir. Fransız sendikacıları, sınıf mücadelesini temel alarak Marks'ın

şimdiye kadar tartıştıklarımızdan çok daha detaylı bir eleştirisini yapmışlardır. Marks'ın tarihsel gelişim üzerine görüşleri az ya da çok yanlış olabilir ve oluşturmak istediği ekonomik ve siyasi düzen onu savunanların düşündüğü kadar cazip olabilir. Fakat sendikacılık sadece Marks'ın bakış açılarını eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda hedeflediği amacı ve bu amaca ulaşmak için önerdiği araçların genel yapısını da eleştirir. Marks'ın fikirleri henüz demokrasinin olmadığı bir dönemde oluşmuştu. İngiltere'de kırsal bölgedeki işçilerin oy kullanmaya başlaması ve Kuzey Almanya'da Bismarck'ın evrensel oy hakkını tanıması, *"Sermaye"* adlı kitabın çıktığı yıldaki gelişmelerdi. Demokrasinin çok şey başarabileceğine dair umutların beslenmesi de doğaldı. Ortodoks ekonomistleri gibi, Marks da insanların fikirlerinin, ekonomik çıkarları, daha doğrusu bulundukları sınıfın ekonomik çıkarları hakkında az ya da çok doğru olan görüşler tarafından yönlendirildiğini düşünüyordu. Siyasi demokraside uzun yıllar kazanılan deneyimler Disraeli ve Bismarck'ın insan doğasını liberallerden ya da sosyalistlerden çok daha iyi anladığını ortaya koymuştur. Özgürlüğe giden bir araç olarak devlete ya da devleti topluma hizmet etmeye zorlayacak araçlar olarak siyasi partilere güven duymak çok zor bir hale gelmiştir. Sorel modern devletin, pek çok ayrıcalıkla donatılmış, kamu istihdamından çıkar sağlamaya istekli ve diğer aydın grupları tarafından yöneltilen saldırılara karşı kendini koruyacak siyasi araçlara sahip bir aydınlar topluluğu olduğunu söyler. Partiler de bu istihdamı ele geçirmek için kurulurlar ve onlar da devlete benzerler. (*)

(*) *Marksizm'in Çürümesi* (La Décomposition du Marxisme), s. 53.

Sendikacılar parti kanalıyla değil ama iş vererek insanları örgütlemeyi hedeflerler. Sınıf mücadelesinin özünü ve yöntemini bunun temsil ettiğini düşünürler. Böylece Meclis ve seçimler aracılığı ile yürütülen tüm siyasi eylemleri reddederler; onların önerdiği eylem devrimci bir örgüt ya da sendika tarafından doğrudan yapılan eylemdir. Siyasi eyleme karşı endüstriyel eylem sloganı Fransız sendikacılarının dışında da savunucu bulmuştur. Amerika'daki IWW ve İngiltere'deki endüstriyel sendikacılar ve lonca sosyalistleri arasında da bu görüş yayılmıştır. Bu fikri savunanlar Marks'ınkinden daha farklı bir amaca sahiptir. Onlar devletin çok güçlü olduğu yerlerde, bu devlet sosyalist bir devlet bile olsa, yeterli bireysel özgürlüğün olamayacağına inanırlar. Bunlardan bazıları devletin tamamen yok edildiğini görmek isteyen anarşistlerdir, bir kısmı ise sadece devletin yetkisini azaltmayı isterler. Bu hareketle beraber, öncelikle anarşistlerle başlayan Marks muhalefeti çok güçlenmiştir. Bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz konu ise işte bu muhalefetin eski şeklidir.

2

Bakunin ve Anarşizm

Yaygın olan inanışa göre anarşist, bomba atan ve öfke dolu davranışlar sergileyen kimsedir. Bunu ya az ya da çok deli olduğu için yapar veya uç siyasi fikirlerini suça olan eğilimini gizlemek için kullanır. Elbette bu görüş her açıdan yetersizdir. Bazı anarşistler bomba atmanın gerekli olduğuna inanır, bazıları inanmaz. Başka görüşlere sahip olan diğer insanlar da bazı durumlarda bombalamanın gerekli olduğuna inanabilir: örneğin Saraybosna'ya bomba atıp savaşı başlatanlar anarşistler değil, milliyetçilerdi. Bombalama yanlısı anarşistlerin, bu açıdan, toplumun Tolstoy'un direnme karşıtı tutumunu benimseyen çok küçük bir bölüm dışında kalanıyla hayati ilkeler üzerinde herhangi bir farklı tutumları yoktur. Sosyalistler gibi anarşistler de sınıf mücadelesi öğretisine inanırlar ve onların bomba kullandığı durumlar da hükümetlerin bomba kullandığı durumlara benzer; iki taraf da savaş zamanında bomba kullanır. Fakat anarşistler tarafından üretilen her bir bombaya karşılık hükümetler tarafından milyonlarcası üretilmektedir. Anarşistler tarafından

öldürülen her bir kişiye karşılık devlet terörü tarafından milyonlarca kişi öldürülmektedir. Bu nedenle yaygın olan görüşte çok büyük bir yer kaplayan şiddet konusunu aklımızdan tamamen çıkarabiliriz; çünkü şiddet, anarşist duruşu benimseyenlerin ne olmazsa olmaz özelliğidir, ne de onlara özgü bir şeydir.

Anarşizm, zor kullanan her türlü yönetime karşı çıkan bir kuramdır. Halkın yönetilmesinde kullanılan gücün somutlaşmış hali olan hükümete de karşıdır. Anarşizmin hoş görebileceği hükümet özgür bir hükümet olmalıdır. Sadece çoğunluğun hükümeti olması yetmez, toplumdaki herkes bu hükümeti kabul etmelidir. Anarşistler, toplumdaki bir tarafın diğeri üzerinde iradesini uygulama aracı olan polislere ve ceza hukukuna da karşıdırlar. Onların görüşlerine göre, azınlıklar zor kullanarak bastırılıyor ve çoğunluğun iradesine boyun eğmeleri sağlanıyorsa demokratik hükümetin de diğerlerinden üstünlüğü yoktur. Anarşistlerin inancında özgürlük en üstün vasıftır ve özgürlüğü arama yolu da toplumun birey üzerinde uyguladığı her türlü zoraki kontrolü ortadan kaldırmaktır.

Bu anlamda anarşizm yeni bir öğreti değildir. Yaklaşık M.Ö. 300 yıllarında yaşamış Çinli bir filozof olan Chuang Tzu, anarşizme olan hayranlığını şöyle dile getirmiştir:

"Atlar onları dondan ve kardan koruyacak toynaklara, rüzgârdan ve soğuktan koruyacak yelelere sahiptir. Ot yer ve su içerler. Şampanyanın yüzüne bile bakmazlar. Onların doğası böyledir. Saray gibi konutların onlara hiçbir faydası yoktur.

Bir gün Po Lo geldi ve "Ben atların idaresinden anlarım," dedi.

Böylece onları damgaladı ve yelelerini kırptı. Toynaklarını kesti, onlara yular geçirdi, ayaklarına prangalar taktı ve onları ahırlara tıktı. Sonuç olarak, her on attan iki ya da üç tanesi öldü. Sonra onları aç ve susuz bıraktı, dörtnala koşturdu, tımar etti ve süsledi, başlarına püsküllü başlıklar geçirdi ve onları kırbaçla korkuttu. Yarısından çoğu öldü.

Çömlekçi şöyle der: "Ben çamurla istediğimi yaparım. Yuvarlak olmasını istiyorsam yuvarlak, kare olmasını istiyorsam kare kalıplar kullanırım."

Marangoz ise şunları söyler: "Ben tahta ile ne istersem yaparım. Kıvrımlı olsun istersem yay biçiminde, düz istersem çizgi biçiminde keserim."

Fakat çamurun ya da tahtanın doğasının bu işlemleri isteyip istemediğini hiç düşünüyor muyuz? Her çağda Po Lo atları iyi idare ettiği için, çömlekçi ve marangozlar da çamur ve tahta ile harikalar yarattıkları için övülüyorlar. İşte, imparatorluğu idare edenler de aynı hatayı yapıyorlar.

Şimdi imparatorluğun yönetimine oldukça farklı bir açıdan bakacağım.

İnsanların bazı doğal içgüdüleri var: kumaş dokuyup giyinmek, kendilerini beslemek. Bunlar tüm insanlar için geçerli ve herkes bunları kabul eder. Bu tür içgüdülere "doğuştan gelenler" denir.

Doğal içgüdülerin baskın olduğu zamanlarda, insanlar sessizce hareket ediyor ve etrafını inceliyordu. O zamanlarda dağlar üzerinde yollar, gemiler, sular üzerinde köprüler yoktu. Her şey, sırf kendi özel alanı için üretiliyordu. Kuşlar ve hayvanlar çoğalıyor ve bitkiler büyüyordu. Hayvanlara müdahale etmek mümkündü, örneğin bir ağaca tırmanıp bir kuzgunun yuvasına bakabiliyordunuz. Çünkü insanlar kuşlar ve hayvanlar ile birlikte yaşıyordu, her şey birdi. İyi ya da kötü adam ayrımı yoktu. Bilgi olmadan herkes eşit olduğu için erdemlerini yitirmek diye bir şey

de yoktu. Kötü arzular olmadan herkes eşit olduğu için insanlar doğal bir bütünlük içindeydi, insan varoluşu kusursuzdu.

Fakat bilgelik ortaya çıkıp da iyilik kavramı ile insanları şaşırttığında ve komşuya saygılı olma fikri ile insanları bağladığında şüphe duygusu da oluştu. Daha sonra, müzikle coşarak ve törenler yaparak imparatorluk kendi içinde bölündü." (*)

Bizim ilgileneceğimiz anlamda modern anarşizm, toprağın ve sermayenin ortak mülkiyeti ile ilgilidir ve bu nedenle sosyalizm ile benzerlikler taşır. Bu öğretinin tam adı anarşist komünizmdir, fakat tüm modern anarşizmi kapsadığı için bireyci anarşizmi bir kenara bırakabilir ve komünist anarşizme odaklanabiliriz. Sosyalizm ve anarşist komünizm, benzer şekilde, sermayenin bazı bireylerin diğerleri üzerinde uyguladığı zulmün kaynağı olduğu fikrinden doğmuştur. Ortodoks sosyalizmdeki inanca göre, eğer tek kapitalist devlet olursa bireyler özgür olabileceklerdir. Bu görüşün aksine anarşizm, böyle bir durumda devletin, özel kapitalistlerin zulme olan eğilimlerini alabileceğine inanır. Böylece, toplu mülkiyeti devletin güçlerinin azaltılmasıyla, aslında nihayetinde devletin tamamen ortadan kaldırılmasıyla uzlaştırmaya çalışır. Anarşizm, sosyalist hareketin sol uç kanadı olarak ortaya çıkmıştır.

Marks'ın modern sosyalizmin kurucusu sayılabileceği gibi, Bakunin de anarşist komünizmin kurucusu sayılabilir. Fakat, Bakunin, Marks gibi tamamlanmış ve sistemli bir

(*) *"Çinli bir Gizemcinin Düşünceleri"* (Musings of a Chinese Mystic). Chuang Tzu'nun felsefesinden seçmeler. Lionel Giles'ın Önsözü ile. MA (Oxon). "Doğunun Bilgeliği" Serisi, ("Wisdom of the East" Series) John Murray, 1911. Syf. 66-8.

öğreti oluşturamamıştır. Düşünceleri onun yandaşlarından Kropotkin'in yazılarından takip edilebilir. Modern anarşizmi açıklamak için önce Bakunin'in hayatı (*) ve Marks ile çatışmalarının tarihi ile başlayacağız ve ardından, Bakunin'in kendi yazılarından, ama daha çoğunlukla Kropotkin'in yazılarından yola çıkıp anarşist kuramın bir özetini vereceğiz. (**)

Mihail Bakunin, 1814 yılında bir Rus aristokrat ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası bir diplomattı. Bakunin on beş yaşında Petersburg'daki topçu okuluna girdi ve on sekiz yaşındayken asteğmen olarak Minsk Bölgesindeki bir alaya gönderildi. 1830 Leh isyanı henüz bastırılmıştı. Guillaume şöyle der: "Korku içindeki Polonya'nın görüntüsü bu genç askerin kalbini çok derinden etkiledi ve onun içine despotluk korkusunu saldı." Sonuçta Bakunin iki yıl süren bir yargılama işleminin ardından askeri kariyerine son verdi. 1834 yılında işinden ayrıldı ve Moskova'ya gitti. Altı senesini burada felsefe eğitimi alarak geçirdi. O dönemdeki tüm felsefe öğrencileri gibi o da Hegel yanlısıydı ve 1840 yılında çalışmalarına devam etmek için, sonunda profesör olma umudu ile Berlin'e gitti. Fakat bundan sonra fikirleri hızlı bir şekilde değişti. Hegel'in öğretilerini kabul etmedi ve 1842 yılında Dresden'e taşındı. Burada *Deutsche Jahrbuecher*'in yayımcısı Arnold Ruge ile tanıştı. Çoktan bir devrimci olmuştu ve bir sonraki yıl Sakson hükümetinin tepkisini üzerine çekti. Bu da onun İsviçre'ye gitmesine yol açtı ve burada bir Alman Komünist Grubu ile temasa geçti. Fakat İsviçre polisi ısrarla

(*) Anarşist bakış açısından Bakunin'in hayatı tüm eserlerinin II. cildinde bulunabilir. Michel Bakounine, Euvres, Tome II. Avec une Notice Biographique, des Avant-propos et des Notes, par James Guillaume. Paris, P-V, Stock, Editeur, s. v-lxiii.

(**) Bu kuramların eleştirileri II. bölümde yapılacaktır.

onun peşinde olduğu ve Rus hükümeti de onun dönmesini istediği için Bakunin Paris'e taşındı, 1843'ten 1847'ye kadar burada kaldı. Paris'te geçirdiği yıllar bakış açısının ve fikirlerinin oluşması açısından önemliydi. Üzerinde büyük etki bırakan Proudhon, ayrıca George Sand ve pek çok tanınmış kişi ile tanıştı. Ömür boyu sürecek bir mücadeleye girişeceği Marks ve Engels ile de yine Paris'te tanıştı. Çok sonraları, 1871 yılında, o dönemde Marks ile olan ilişkisini şöyle anlattı:

"Marks benden çok daha ileriydi, bugün de benden daha ileri olmasa bile benden daha fazla şey biliyor. Ben o zamanlar politik iktisat hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Kendimi metafizik soyutlamalardan kurtaramamıştım ve benim sosyalizmim sadece içgüdüseldi. Marks, benden daha genç olmasına rağmen çoktan bir ateist, eğitimli bir materyalist ve tanınmış bir sosyalist olmuştu. Şu andaki sisteminin ilk temellerini o dönemde attı. Birbirimizi çok sık görüyorduk, çünkü ben onun öğrenme isteğine ve kendini tutkuyla ve ciddiyetle proleterlerin davasına adamasına (fakat bu her zaman biraz kendini beğenmişlikten de izler taşırdı) hayranlık duyardım. Değersiz bir öfkeye kapılmadığında, her ne kadar bu çok sık olsa da, daima bilgilendirici ve zekice olan sohbetlerini sabırsızlıkla beklerdim. Fakat aramızda hiçbir zaman gerçek bir samimiyet olmadı. Mizaçlarımız buna uygun değildi. O benim duygusal bir idealist olduğumu düşünürdü ve haklıydı. Ben de onun kibirli, hain ve kurnaz bir insan olduğunu düşünürdüm ve ben de haklıydım."

Bakunin yöneticilerin tepkisini üzerine çekmeden aynı yerde uzun süre kalmayı hiç başaramadı. 1847 yılının Kasım ayında 1830 Leh Ayaklanması'nı öven bir konuşmasından dolayı Rus Elçiliği'nin isteği üzerine Fransa'dan sürüldü. Rus Elçiliği, halkı Bakunin'den soğutabilmek için, onun Rus

Hükümeti'nin ajanı olduğu, fakat çok fazla ileri gittiği için artık istenmediği yönünde asılsız bir iddia ortaya atmıştı. Kasıtlı olarak sessiz kalan Fransız hükümeti de bu hikâyeyi desteklemiş oluyordu ve bu iddia yaşamı boyunca Bakunin'in karşına çıktı.

Fransa'dan ayrılmak zorunda kalan Bakunin Brüksel'e gitti. Burada Marks ile tekrar karşılaştı. O dönemlerde yazdığı bir mektup daha sonra hissetmek için çok neden bulacağı nefretin daha o zamanlarda oluştuğunu gösterir. "Almanlar, zanaatkârlar, Bornstedt, Marks ve Engels, hepsinden önemlisi de Marks, hepsi burada her zamanki kötülüklerini yapıyorlar. Kibir, nispet, dedikodu, kuramsal zorbalık ve gerçek hayatta korkaklık –yaşam, eylem ve sadelik üzerine yürütülen fikirler ve yaşamdan, eylemden ve sadelikten yoksunluk– yazınla uğraşan ve tartışmayı seven zanaatkârlar, üstelik iğrenç bir fettanlıkları var. "Feuerbach bir burjuvadır," diyorlar ve "burjuva" kelimesi ağızlarına sakız oluyor. Ama asıl onlar, tepeden tırnağa, tamamen görgüsüz burjuvanın ta kendisi. Bu topluluk içinde özgürce bir nefes dahi almanın imkânı yok. Kendimi onlardan uzak tutuyorum. Onların komünist zanaatkârlar birliğine asla girmeyeceğimi ve o birlikle hiç işim olmayacağını çok kararlı bir şekilde ifade ettim."

1848 Devrimi Bakunin'in önce Paris'e, oradan da Almanya'ya gitmesine neden oldu. Bu sırada bir konu yüzünden Marks ile bir münakaşaya girdi, fakat daha sonra o konuda Marks'ın haklı olduğunu kendisi de itiraf etti. Prag'daki Slav Kongresi'nin üyesi oldu ve burada boş yere bir Slav ayaklanmasını kışkırtmaya çalıştı. 1848 yılının sonlarına doğru "Slavlara Çağrı" isimli bir metin yazdı ve Slavları, üç baskıcı monarşiyi, yani Rusya, Avusturya ve Prusya'daki monarşileri

devirmek için diğer devrimcilerle birleşmeye çağırdı. Marks yazılı olarak ona yanıt vermekte gecikmedi. Yanıtında Bohem bağımsızlığı için yapılan hareketin faydasız olduğunu, çünkü en azından Almanya ve Avusturya'ya tabi oldukları bölgelerde Slavlar'ın herhangi bir geleceğinin olmadığını söylüyordu. Bakunin bu konuda onu Almanya milliyetçiliği ile, Marks da onu Panslavizm ile suçladı ve hiç şüphesiz ikisi de haklıydı. Bu tartışmadan daha önce çok daha ciddi olan bir sorun yaşanmıştı. Marks'ın gazetesi *Neue Rheinische Zeitung*, George Sand'in elinde, Bakunin'in Rus hükümetinin ajanı olduğunu ve onun Polonyalıların en son tutuklanmaları olayının sorumlularından biri olduğunu kanıtlayan belgeler bulunduğunu yazdı. Elbette Bakunin bu suçlamayı reddetti ve George Sand de gazeteye bu ifadeyi yalanlayan bir yazı gönderdi. Marks bu yalanlamaları yayınladı ve aralarında yüzeysel bir uzlaşma oldu. Fakat 1864 yılına dek bir daha karşılaşmayan bu iki lider arasındaki düşmanlık bu olaydan sonra asla azalmadı.

Bu arada her yerde bir tepki hareketi de oluşmaktaydı. 1849 yılının Mayıs ayında Dresden'de çıkan bir ayaklanma kısa bir süreliğine devrimcileri kentin liderleri haline getirdi. Bu liderliği beş gün sürdürdüler ve devrimci bir hükümet kurdular. Bakunin Prusya birliklerine karşı yapılan savunmanın ruhuydu. Fakat yenildiler ve Bakunin, Heubner ve Richard Wagner ile birlikte kaçmaya çalışırken yakalandı. Richard Wagner müzikteki yeteneğinden dolayı tutsak alınmadı.

Şimdi Bakunin için değişik hapishanelerde ve değişik ülkelerde geçireceği bir tutsaklık dönemi başlıyordu. Bakunin 1850 yılının 14 Ocak gününde idama mahkum edildi, fakat beş ay sonra cezası hafifletildi ve onu cezalandırma ayrıca-

lığına sahip olmayı isteyen Avusturya'ya verildi. Avusturyalılar da 1851 yılının Mayıs ayında onu idama mahkum ettiler ve cezası tekrar müebbet hapse çevrildi. Avusturya'daki hapishanelerde ellerine ve ayaklarına zincir takılmıştı ve hapishanelerden birinde bir kayışla duvara bile bağlandı. Herhalde Bakunin'i cezalandırmaktan alınan özel bir zevk vardı ki Rus Hükümeti de Bakunin'i Avusturya'dan istedi. Rusya'da önce Peter and Paul Kalesi'nde, daha sonra Schluesselburg Kalesi'nde hapsedildi. Burada iskorbüt hastalığına yakalandı ve tüm dişleri döküldü. Sağlığı gitgide bozuluyor, güç hapishane koşullarına uyum sağlayamıyordu. "Fakat vücudu zayıflasa bile ruhu sapasağlam duruyordu. En çok korktuğu bir şey vardı. Bu da, Silvio Pellico örneğinde olduğu gibi, zor hapishane koşullarının onu aşağılık bir duruma düşürmesiydi. İçindeki nefret ölebilir, onu ayakta tutan kalbindeki isyan ateşi sönebilir, onu ezenleri affedebilir ve kendini kaderinin eline bırakabilirdi. Fakat bu korku yersizdi, içindeki enerji onu bir tek gün dahi terk etmedi ve hapishaneden, girdiği günkü adam olarak çıktı." (*)

Çar Nicholas'ın ölümünün ardından birçok siyasi tutuklu için af çıkarıldı, fakat II. Alexander Bakunin'in adını kendi elleriyle listeden sildi. Bakunin'in annesi yeni çarla görüşmeyi başarabildiğinde, Çar ona şöyle dedi: "Biliyor musunuz bayan, yaşadığı süre boyunca oğlunuz asla özgür olamaz." Fakat, 1857 yılında, sekiz yıllık bir tutsaklık döneminin ardından Bakunin Sibirya'ya gönderildi ve nispeten özgür oldu. 1861 yılında buradan önce Japonya'ya, ardından Amerika yoluyla Londra'ya kaçmayı başardı. Hükümetlere duyduğu nefret yüzünden hapsedilmişti, fakat çektiği acılar onu

(*) Bkz. 36. s., 2. dipnotta adı geçen eser, s. xxvi.

cezalandıranları sevmesini sağlayamamıştı. Bundan sonra hiç hapis yatmak zorunda kalmadan kendini anarşist isyan ruhunu yaymaya adadı. Bir süre İtalya'da yaşadı ve burada 1864'te "Enternasyonal Kardeşlik" ya da "Sosyalist Devrimciler İttifak"ını kurdu. Bu ittifakta pek çok ülkeden gelen insan vardı, fakat hiç Alman yoktu. Bu ittifak Mazzini'nin milliyetçiliği ile mücadele etmeyi hedefliyordu. 1867 yılında İsviçre'ye taşındı. Bir sonraki yıl "Enternasyonal Sosyalist Demokrasi İttifakı"nın kurulmasına yardım etti ve bu ittifakın programını hazırladı. Bu program onun görüşlerinin iyi bir özeti niteliğindedir:

"İttifak ateist olduğunu ilan eder; toplumdaki sınıfların kökten ve tam olarak ortadan kaldırılmasını, her iki cinsiyetten insanların siyasi ve toplumsal eşitliğini ister. Tıpkı tüm diğer sermaye gibi, dünyanın ve çalışma araçlarının toplumun ortak malı olması ve işçiler, yani tarım ve sanayi birlikleri dışında hiçbir güç tarafından kullanılmaması gerektiğine inanır. Mevcut tüm siyasi ve otoriter devletler, kendilerini sadece ülkelerindeki kamu hizmetlerinin yönetilmesi işlevi ile sınırlayarak, yerlerini hem tarım hem de sanayi alanında kurulacak özgür derneklerin evrensel birliğine bırakmalıdır."

Enternasyonal Sosyalist Demokrasi İttifakı, Enternasyonal İşçi Birliği'nin bir kolu olmak arzusundaydı, fakat bu istekleri kolların yerel nitelikte olması gerektiği gerekçesiyle reddedildi. Fakat ittifakın Cenevre grubu 1869 yılının Temmuz ayında kabul edildi.

Enternasyonal İşçi Birliği 1864 yılında Londra'da kurulmuş, tüzüğü ve programı da Marks tarafından hazırlanmıştı.

Bakunin önceleri bu birliğin başarılı olabileceğini düşünmedi ve birliğe katılmayı reddetti. Fakat birlik birçok ülkede hızla yayıldı ve kısa sürede sosyalist fikirleri yayan inanılmaz bir güç haline geldi. Başlangıçta tam olarak sosyalist değildi, fakat peş peşe yapılan kongrelerde Marks, birliği görüşlerine gitgide daha çok yakınlaştırdı. 1868 yılının Eylül ayında Brüksel'de yapılan üçüncü kongresinde birlik tamamen sosyalist oldu. Bu arada Bakunin daha önce birliğe katılmadığına pişman oldu ve katılmaya karar verdi. Katılırken de kendisiyle birlikte birçok ülkeden çok sayıda yandaş getirdi. 1869 Eylül'ünde Bâle'de yapılan dördüncü kongrede bu iki farklı akım güçlü bir şekilde hissediliyordu. Almanlar ve İngilizler Marks'ın özel mülkiyetin kaldırılmasından sonra kurulacak olan devlet fikrini benimsiyorlardı. Ayrıca, Marks'ın değişik ülkelerde İşçi Partisi kurma ve meclislere işçi temsilciler yollayarak demokrasi mekanizmasını kullanma fikrini de destekliyorlardı. Diğer yandan, özellikle Latin ülkeleri, Devlete tamamen karşı olan Bakunin'i destekliyor ve temsilci hükümet fikrine inanmıyorlardı. Bu iki grup arasındaki çatışma giderek kızışıyor ve tarafların her biri diğerini değişik suçlarla itham ediyordu. Bakunin'in bir casus olduğu suçlaması yeniden gündeme getirildi, fakat yapılan araştırmalardan sonra bu suçlama geri çekildi. Marks Alman arkadaşlarına gizli bir mektup yazarak Bakunin'in Panslavist partinin ajanı olduğunu ve onlardan yılda 25.000 frank aldığını söyledi. Bu arada Bakunin Rusya'da tarımcıları ayaklanmaya teşvik etmekle uğraşıyordu, bu nedenle ittifaktaki rekabeti kısa bir süre için ihmal etmişti. Fransa ve Prusya arasındaki savaş sırasında, özellikle III. Napolyon'un düşüşünden sonra Bakunin Fransa'nın tarafında yer aldı. İnsanları 1793 yılındaki

gibi devrimci bir direniş için örgütlemeye çalışıyordu ve Lyons'da başarısız bir isyan girişiminde bulundu. Fransız hükümeti Bakunin'i Prusya hesabına çalışan bir ajan olmakla suçladı ve Bakunin zorlukla İsviçre'ye kaçtı. Bu ulusal mücadele nedeniyle Marks ve yandaşları ile olan sorunları da kötüleşmişti. Onu izleyen Kropotkin gibi, Bakunin de Almanya'nın yeni gücünün dünya üzerindeki özgürlük için en büyük engellerden biri olduğunu düşünüyordu. Hiç şüphesiz Bismarck yüzünden, hatta belki daha çok Marks'ın yüzünden Almanlardan inanılmaz ölçüde nefret ediyordu. Bu güne dek, anarşizm hep Latin ülkeleri ile sınırlı gibi görünmüş ve Almanya'ya duyulan nefret ile ilişkilendirilmiştir, bunun kaynağı da Uluslararası İttifak'ta Marks ile Bakunin arasındaki mücadeledir.

Bakunin'in grubu en son 1872 yılında Lahey'de yapılan Enternasyonal İttifakın Genel Kongresi sırasında bastırıldı. Toplantı yeri Genel Konsey tarafından seçilmişti. Fransız ve Alman hükümetleri arasındaki düşmanlık yüzünden Bakunin'in ve yandaşlarının toplantıya gelişi engellenmiş oluyordu. Bakunin onu hırsızlık ile suçlayan bir rapor nedeniyle İttifaktan çıkarıldı.

İttifakın Ortodoksluğu kurtarılmıştı, fakat ayakta kalma gücü feda edilmiş oluyordu. Bundan sonra ittifak eskisi gibi güçlü olamadı ve her iki taraf değişik gruplar halinde çalışmayı sürdürdü. Sosyalist grupların sayısı da hızla artıyordu. Sonunda, savaşın çıkısına kadar varlığını sürdürecek olan yeni bir ittifak kuruldu (1889). Her ne kadar uluslararası ittifak fikri savaştan sonra yeterli güç kazandıysa ve daha önceki sosyalist kongrelerde olduğu gibi, bu fikrin ifade

edilme ihtiyacı hissedildiyse de, uluslararası sosyalizmin geleceğini o zamandan tahmin etmek herhalde biraz acele hüküm vermek olurdu.

Bu dönemde Bakunin'in sağlığı da bozulmuştu ve 1876 yılındaki ölümüne dek, birkaç istisna dışında genel olarak sakin bir hayat sürdü.

Marks'ın aksine, Bakunin'in yaşamı oldukça çalkantılı geçen bir yaşamdı. Otoriteye karşı yapılan her ayaklanma onun ilgisini uyandırıyor ve bu ayaklanmaları desteklerken de kişisel tehlikeleri bir an bile düşünmüyordu. Önemli kişiler üzerinde şüphesiz çok büyük olan etkisi, özellikle kişiliğinden kaynaklanıyordu. Tıpkı yaşamı gibi, yazdıkları da Marks'ın yazılarından farklıdır. Bakunin'in yazıları, güncel siyasi olaylarla ilgili olanlar dışında düzensiz, soyut ve metafizik yazılardır. Ekonomik gerçekler ile değil, kuram ve metafizik ile ilgilenir. Bu alanlara girmediği zaman güncel uluslararası politika konularında Marks'tan daha fazla bocalar ve kafası, Marks gibi ekonomik nedenlerin esas olduğu inancının sonuçları ile dolu değildir. Bu öğretiyi dile getirdiği için Marks'ı över, (*) fakat milletler açısından düşünmeye devam eder. En uzun çalışması *"L'Empire Knouto-Germanique et la Réevolution"* Fransa ve Prusya

(*) "Bir düşünür olarak Marks doğru yoldadır. Tarihteki siyasi, dinsel ya da hukuki tüm evrimlerin, ekonomik evrimlerin sebebi olmadıklarını, aksine onların ekonomik evrimlerin etkisiyle oluştuğu ilkesini öne sürmüştür. Bu önemli bir düşüncedir. Bu düşüncenin tam olarak Marks tarafından ortaya atıldığı söylenemez, başkaları da bu fikre az ya da çok değinmiştir, fakat bunu kesin olarak dile getirme ve tüm ekonomik sisteminin temeline yerleştirme onuru Marks'a aittir." (Bakunin, syf. 36'da adı geçen eser, syf. xiii.)

arasındaki savaşın son dönemlerinde Fransa'daki durumla ve Alman emperyalizmine karşı direnme yolları ile ilgilidir. Birçok yazısını iki isyan arasında kalan dönemde acele içinde yazmıştır. Yazılarında edebi bir düzenin bulunmamasında anarşizmin etkisi vardır. En iyi bilinen eseri *"Tanrı ve Devlet" (God and the State)*tir. (*) Bu çalışmasında Tanrı'ya ve devlete duyulan inancın insanın özgürlüğüne giden yoldaki en büyük iki engel olduğunu savunur. Kitaptan alınan bir paragraf bu fikri açıklamaya yardımcı olacaktır:

"Devlet bir toplum değildir, sadece onun tarihsel bir şeklidir. Soyut olduğu kadar vahşidir de. Tarihsel açıdan baktığınızda, tüm ülkelerde şiddet, savaş ve fetih adı verilen kavramlarda, hak ihlalleri ve yağmanın, ulusların teolojik fantezilerinde peş peşe yaratılan tanrılar ile birleşmelerinden doğmuştur. Ortaya çıktığı günden bu yana ve bugün de, vahşetin ve eşitsizliğin ilahi olarak onanmasıdır.

Devlet bir otoritedir; gücün sergilenmesini ve güce duyulan sevgiyi temsil eder. Kendini hiç gizlemez, farklı göstermeye çalışmaz. ... İyi olan bir şeyi emrettiğinde bile, o iyiliği bozar ve onun olmasını engeller, sadece o emrettiği için olur bu. Çünkü verilen her buyruk özgürlük isyanını ateşler ve harekete geçirir. Çünkü iyi olan, buyrulduğu andan itibaren gerçek ahlak açısından, insan ahlakı açısından, insana duyulan saygı açısından ve özgürlük açısından kötü olur. Özgürlük, ahlak ve insanın saygınlığı, insanın, iyi olan bir şeyi öyle buyrulduğu için değil, kendisi düşündüğü, iradesiyle hareket ettiği ve onu sevdiği için yapmasından ileri gelir."

(*) Bu başlık Bakunin'e değil, kitabı düzenleyen Cafiero ve Elisée'ye aittir.

Bakunin'in eserlerinde hedeflediği toplumun tam bir tanımını ya da öyle bir toplumun sağlam temellere dayanacağını kanıtlayan savları bulamayız. Eğer anarşizmi anlamak istiyorsak Bakunin'in ardından gelenlere, özellikle Kropotkin'e bakmamız gerekir. Kropotkin de Bakunin gibi Avrupa'nın hapishanelerini iyi bilen bir Rus aristokratıydı ve yine onun gibi, enternasyonalizmi savunmasına rağmen içi Almanlara duyduğu nefret ile doluydu.

Kropotkin, yazılarının çoğunda üretim sorununu incelemiştir. *Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler (Fields, Factories, and Workshops)* ve *Ekmeğin Fethi (The Conquest of Bread)* isimli eserlerinde üretimin daha bilimsel ve daha örgütlü gerçekleştirilmesi durumunda nispeten daha az emeğin tüm nüfusu rahat ettirmeye yeteceğini savunuyordu. Şu anki teknoloji bilgimizle yapabileceklerimizi biraz abarttığını düşünsek bile, yine de iddialarında doğruluk payı olduğunu kabul etmemiz gerekir. Üretim konusunu ele alarak can alıcı sorunun ne olduğunu bildiğini göstermiştir. Eğer uygarlık ve ilerlemenin eşitlikle aynı seviyede olması isteniyorsa, eşitliğin hayatını sürdürmeye yetecek kadar ücret karşılığı uzun saatler zor koşullarda çalışmayı içermemesi gerektiğini söylüyordu. Çünkü boş zamanın olmadığı yerde sanat ve bilim ölecek, gelişim imkânsız hale gelecektir. Bazılarının sosyalizm ve anarşizme bu anlamda olan tepkilerine, mümkün olan emek üretkenliğinden dolayı karşı çıkılabilir.

Uygulanmasının mümkün olup olmadığı tartışması bir yana, Kropotkin'in hedeflediği sistem, üretim yöntemlerinde şu anda mümkün olandan çok daha fazla ilerlemeyi gerektiren bir sistemdir. Kropotkin tüm ücret sistemini ortadan kaldırmayı hedefler, fakat bunu, birçok sosyalistin düşündüğü

anlamda, insana ödenen paranın ondan talep edilen işin karşılığında değil, onun çalışmaya istekli olması karşılığında ödenmesi gerektiği için yapmaz. Onun daha esaslı bir nedeni vardır: Çalışmak için herhangi bir zorlama olmayacaktır ve her şey tüm nüfus arasında eşit bir şekilde paylaştırılacaktır. Kropotkin işlerin zevkli hale getirilebileceği ihtimaline güvenir; onun düşündüğü gibi bir toplumda, hemen herkes çalışmayı boş gezmeye tercih edecektir, çünkü çalışma denen kavram, uzun saatleri, köleliği ya da sanayileşmenin getirdiği aşırı uzmanlaşmayı içermeyecektir. Çalışma, günün belli saatlerinde yapılan zevk verici ve insanların yapıcı içgüdülerinin kendiliğinden çıkış yolu bulduğu bir faaliyet olacaktır. Hiçbir zorlama, hiçbir yasa, insanlara dayatma uygulayan hiçbir hükümet olmayacaktır. Toplumda kurallar olacak, fakat bu kurallar bir azınlığın zorla boyun eğmesi ile değil, herkesin rızası ile oluşan kurallar olacaktır. Bir sonraki bölümde böylesi bir idealin gerçekleşme ihtimali üzerinde duracağız, fakat hiç şüphesiz, Kropotkin bu ideali bize olağandışı bir ikna gücü ile çok cazip göstermektedir.

Anarşizmin polisle çatışmaya girmesine neden olan ve sıradan insanların kafasında onu terörle eş anlamlı hale getiren karanlık tarafı hakkında bir şey söylemezsek anarşizme karşı daha adil davranmış oluruz. Anarşizmin genel öğretilerinde şiddet içeren yöntemlerle ya da zenginlere duyulan tehlikeli nefret ile ilgili hiçbir şey yoktur ve anarşist görüşü benimseyenlerin pek çoğu da kibar ve mizaç olarak şiddetten hoşlanmayan insanlardır. Fakat anarşist basının ve anarşizm yanlılarının genel üslubu biraz serttir ve özellikle Latin ülkelerinde üzerine odaklanılan nokta ezilenlere duyulan üzüntüden çok, zenginlere duyulan kıskançlık olmuştur. Bu

düşmanca bakış açısının tam olarak güvenilir olmasa da canlı ve okunabilir bir örneği Félix Dubois'in *"Anarşist Tehlike" (Le Péril Anarchiste)* (*) isimli kitabında bulunabilir. Yasalara karşı geliştirilen isyan, genelde, insanlık için gerçek bir tutku besleyenler dışında pek çok kişide, kabul gören ahlaki kuralları hor görmeye ve içinden iyiliğin nadiren çıktığı öç alma duygusuyla karışık acımasız bir ruh haline yol açar.

Popüler anarşizmin en ilginç yönlerinden biri de inanç uğruna kendini kurban etme anlayışıdır. Bu anlayış Hıristiyan geleneklerini taklit eder, fakat çarmıhın yerine giyotini geçirir (Fransa'da). Bazı şiddet eylemlerinde görevlilerin elinde can verenlere bir dava uğrunda kendini feda etmiş gözüyle bakılabilir, fakat şüpheli olanlar da vardır. Bastırılmış dini içgüdülerin çıkış yolu bulduğu bu örneklerin en ilginçlerinden biri, çeşitli dinamit saldırıları nedeniyle 1892'de giyotinle idam edilen Ravachol'un tarikatıdır. Ravachol'un geçmişi belirsizdir, fakat ölümü gayet cesurca olmuştur. Son sözleri iyi bilinen "Peder Duchesne'nin Şarkısı" adlı bir anarşist şarkısından alınmış üç satır olmuştur:

Eğer mutlu bir yaşam diliyorsan
Tanrı'nın adı
Senin sahibini asacak

Doğal olarak anarşistlerin önde gelenleri onu aziz mertebesine yükseltmek için bir girişimde bulunmamışlardır, fakat yine de hikâyesi abartılarak dilden dile dolaşmıştır.

(*) Paris, 1894.

Anarşist öğretiyi ya da savunucularının görüşlerini bu tür olaylarla yargılamak, bu harekete haksızlık etmek olacaktır. Yine de anarşizmin deliliğin ve adi suçların sınırındakileri çeken bir yanı vardır. (*) Yetkililerin ve halkın, bu hareketin parazitlerine ve bu hareketin kuramlarını oluşturan ve bu fikirleri yaymak uğruna rahatını feda eden gerçek kahramanlarına karşı tiksintiyle karışık hissettiği şaşkınlığı anlamaya çalışırken bu nokta unutulmamalıdır.

Ravachol gibi adamların başını çektiği terörist kampanyalar 1894 yılında son buldu. Bu tarihten sora, Pelloutier'in etkisi ile, daha iyi bir anarşist akımı sendikalarda ve *İşçi Örgütleri*'nde (*Bourses du Travail*) (**) devrimci sendikacılığı savunarak kendine daha zararsız bir çıkış yolu buldu.

Anarşist komünistlerin tasarladığı toplum örgütlenmesi sosyalistlerin düşündüğünden çok farklı değildir. Sosyalistlerden farkı hükümet sorunundadır; anarşist komünistler hükümetin sadece çoğunluğun rızası ile değil, yönetilenlerin

---

(*) İyi anarşistlerin takındıkları tutum L.S. Bevington tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: "Kendilerine anarşist diyen insanların arasında, her yasa dışı ve sansasyonel şiddet eylemini histerik bir coşku fırsatı olarak gören dengesiz bir azınlık olduğunu elbette biliyoruz. Akli dengeleri yerinde olmayan ve ahlâki ilkelerden yoksun olan bu kişiler satın alınabileceklerini göstererek polisin ve basının çok işine yaramışlardır. Bu kişiler, bunların uyguladığı şiddet ve bunların anarşizmi satın alınabilir ve sonunda bunlar insanların kurtarıcılarına karşı burjuvazinin giriştiği savaşa dahil olur, onların partizanları haline gelirler." Son cümlesi çok akıllıcadır: "Hükümete, devlet adamlarına, borsacılara, devletin memurlarına ve yasalara karşı gelişigüzel öldürmeye ve yaralamaya bir son verelim." ("Anarşizm ve Şiddet", syf. 9-10 Liberty Press, Chiswick, 1896).

(**) Bkz. Bir sonraki bölüm.

tümünün rızası ile oluşması gerektiğini söyler. Çoğunluğun egemenliği kuralının da en az azınlığın egemenliği kadar özgürlük karşıtı bir durum olduğu inkâr edilemez; çoğunluğun ilahi hakkı da başka her türlüsü gibi çok az mutlak gerçeklik içeren bir dogmadır. Güçlü, demokratik bir devlet; kolayca, en iyi vatandaşlarını, özellikle de bağımsız aklı sayesinde ilerleme için bir güç oluşturabilecek olanları bastırma yoluna sürüklenebilir. Demokratik parlamenter hükümet deneyimleri önceki sosyalistlerin bu konudaki beklentilerinin boşa çıkacağını göstermiştir ve buna karşı olan anarşist isyanı da şaşırtıcı değildir. Fakat saf anarşizm biçiminde bu isyan zayıf ve düzensiz olmuştur. Parlamenter hükümete ve işçiyi özgürleştirmenin siyasi yollarına karşı olan isyanı yaygın hale getiren akım sendikacılık ve sendikacılık sayesinde ortaya çıkan diğer hareketler olmuştur. Fakat bu hareket başka bir bölümde ele alınmalıdır.

3

Sendikacı Hareket

Sendikacılık Fransa'da siyasi sosyalizme karşı bir isyan olarak ortaya çıktı. Bu hareketi anlayabilmemiz için sosyalist partilerin çeşitli ülkelerdeki konumlarını kısaca incelememiz gerekir.

Fransa-Prusya arasındaki savaş nedeniyle aldığı ağır bir darbeden sonra sosyalizm yavaş yavaş canlandı ve son kırk yılda Batı Avrupa'daki tüm ülkelerde sosyalist partiler sayıca hiç durmadan artmaya devam ettiler. Fakat, gelişmekte olan herhangi bir mezhepte olduğu gibi, inananların sayısı arttıkça inancın yoğunluğu azaldı.

Almanya'da sosyalist parti meclisin en güçlü partisi oldu ve üyeleri arasındaki fikir ayrılıklarına rağmen, Alman ulusunun tipik özelliği olan askeri disiplin içgüdüsü ile resmi olarak bütünlüklerini korudu. 1912 yılındaki seçimlerde toplam oyların üçte birini aldı ve toplam 397 meclis üyesinin arasında 110 tane üye sokmayı başardı. Bebel'in ölümünden sonra, ilhamlarını Bernstein'dan alan revizyonistler daha katı olan Marksistleri bastırdılar ve parti işleyişte gelişmiş

radikalizm görüşüne yakın hale geldi. Savaş sırasında ortaya çıkan azınlık ve çoğunluk sosyalistleri arasındaki ayrımın etkisinin ne olacağını tahmin etmek için de henüz çok erken. Almanya'da sendikacılığın izi nerdeyse hiç görülmemekte: sendikacılığın, endüstriyel eylemin siyasi eyleme tercih edilmesi şeklindeki tipik öğretisi burada hemen hemen hiç destek bulamamıştır.

İngiltere'de Marks'ın hiçbir zaman çok fazla destekçisi olmamıştır. Sosyalizm burada genellikle devrim fikrini, Marksçı değer öğretisini ve sınıf mücadelesini reddeden Fabian'lar (*) sayesinde yayılmıştır. Yaygın olan devlet sosyalizmi fikri ve "nüfuz etme" öğretisi idi. Sosyalizmin memurların gücünü inanılmaz ölçüde artıracağı fikrinin memurlara nüfuz etmesi sağlanacaktı. Sendikalara sadece endüstriyel eylemin yeterli olduğu günlerin geride kaldığı, zenginlerin çok fazla tepkisini çekmeyecek şekilde yavaş yavaş sosyalist programı uygulaması yönünde hükümete baskı yapmaları gerektiği fikirleri işlenecekti. 1893 yılında kurulan Bağımsız İşçi Partisi, her ne kadar özellikle savaşın çıkışından günümüze dek özgün sosyalist ruhu taşımış olsa da, başlangıçta büyük ölçüde Fabian'ların fikirlerinden ilham alınarak kurulmuştu. Bu parti, her zaman işçilerin endüstriyel örgütleri ile işbirliğini amaçladı ve bu partinin çabaları sayesinde sendikaların ve siyasi sosyalistlerin birleşiminden 1900 yılında İşçi Partisi (**) doğdu. 1909'dan bu yana tüm önemli sendikalar bu partiye ait olmuştur, fakat gücünün esas

(*) Fabian Cemiyeti: 1884 yılında İngiltere'de barışçı yollarla sosyalist devleti oluşturma amacıyla kuruldu. 20. yüzyıl başlarında etkinliğini kaybetti. (Ç.N.)

(**) Bağımsız İşçi Partisi bunun sadece bir bölümüydü.

kaynağını sendikaların oluşturmasına rağmen, bu parti genel olarak endüstriyel eylemden ziyade siyasi eylemi desteklemiştir. Savunduğu sosyalizmin teorik ve akademik bir düzeni vardır ve pratikte, savaşın çıkışına dek parlamentodaki İşçi Partisi üyeleri (1906 yılında 30, Aralık 1910'da 42 tane seçilmişti) neredeyse Liberal Parti'nin bir kolu olarak görülebilir.

İngiltere ve Almanya'nın aksine, Fransa eskileri tekrar etmeye istekli değildi. Fransa'da, (*) önceleri devrimci sendikacılık, daha sonra sadece sendikacılık diye bilinen yeni bir hareket, baştaki ateşi canlı tuttu ve eski sosyalistlerin ruhuna sadık kalarak yeni sosyalistlerden ayrıldı. Sosyalizm ve anarşizmin aksine, sendikacılık mevcut bir örgütten yola çıktı ve ona uygun fikirleri türetti. Halbuki sosyalizm ve anarşizm hareketlerinde fikirlerle yola çıkılmış, bu fikirleri yayma aracı olacak örgütler daha sonra oluşturulmuştu. Sendikacılığı anlayabilmek için, ilk önce Fransa'daki sendika örgütünden ve bu örgütün etrafındaki siyasi ortamdan bahsetmemiz gerekir. O zaman, sendikacılık fikirleri siyasi ve ekonomik koşulların doğal bir sonucu olarak görülecektir. Bu fikirlerin hemen hemen hiçbiri yeni değildir: neredeyse hepsi eski Enternasyonalin (**) Bakunist kanadından

---

(*) İtalya'da da böyleydi. İtalyan hareketinin kısa ve doyurucu bir açıklaması A. Lanzillo tarafından yazılan "İtalya'da İşçi Hareketi" adlı eserde bulunabilir. Ayrıca bkz. Paul Louis "Avrupa Sendikacılığı" 6. bölüm. Diğer yandan Cole, İtalya'daki gerçek sendikacılığın gücünün fazla olmadığını savunur. ("Emek Dünyası", 6. Bölüm)

(**) Bu çoğu zaman sendikacıların kendileri tarafından da fark edilir. Örneğin; *Syndicalist*'te 1913 Şubat ayında çıkan "Eski Enternasyonal" hakkındaki makale, Marks ve Bakunin arasındaki mücadeleyi açıkladıktan sonra, Bakunin'i savunan bir bakış açısı ile şöyle der: "Bakunin'in fikirleri günümüzde her zamankinden daha geçerlidir."

doğmuştur. Eski Enternasyonal Fransa'da Fransa-Prusya Savaşı'ndan önce büyük başarı kazanmıştı, 1869 yılında 250 bin Fransız üyesi olduğu tahmin ediliyordu. Aynı yıl Bale'deki Enternasyonal Kongresi'nde aslında sendikacılık programı olan bir program Fransız bir delege tarafından savunulmuştu. (*)

1870 yılındaki savaş, Fransa'daki sosyalist hareketi bir süreliğine durdurdu. Tekrar canlanmaya başlaması ise 1877 yılında Jules Guesde ile oldu. Alman sosyalistlerinin aksine Fransızlar bir çok farklı kola ayrılmıştı. 80'lerin başında parlamenter sosyalistler ile komünist anarşistler arasında bir ayrım vardı. Komünist anarşistler sosyal devrimin ilk eyleminin Devleti yok etmek olması gerektiğini düşünüyorlardı ve bu nedenle mecliste yapılan siyasete inanmıyorlardı. 1883'ten sonra anarşistler Paris'te ve güneyde başarı kazandılar. Sosyalistler ise, sosyalist toplum tam anlamıyla kurulduktan sonra devletin zaten ortadan kalkacağına inanıyorlardı. 1882 yılında sosyalistler ikiye bölündüler: Marks'ın devrimci ve bilimsel sosyalizmini temsil ettiklerini iddia eden Guesde'nin yandaşları ve daha oportünist olan ve Marks'ın kuramlarına aldırmayan Paul Brousse'nin yandaşları. 1890 yılında Brousse'nin yandaşlarından da ayrılanlar oldu. Bunlar Allemane'yi takip edip partinin daha devrimci unsurlarını benimsediler ve en güçlü örgütlerin lider ruhları oldular. Bir

(*) Bkz. "Fransa'da Sendikacılık", Louise Levine, (Columbia University Studies in Political Science, xlvi. Cilt. No.3) Burada Fransız sendikacılığının kökeninin ve gelişiminin gayet nesnel ve güvenilir bir değerlendirilmesi bulunabilir. Fransız sendikacılığı fikirlerinin ve günümüzdeki konumunun kısa bir tartışması da Cole'un "Emek Dünyası" adlı kitabında, özellikle iii, iv, ve xi bölümlerde bulunabilir. (G. Bell&Sons)

diğer grup ise aralarında Jaurés, Millerand ve Viviani'nin bulunduğu bağımsız sosyalistler idi. (*)

Sosyalistlerin farklı kolları arasındaki çatışmalar sendikalarda sorunlar yarattı ve çözüm olarak siyaseti sendikalardan uzak tutma kararı alındı. Buradan sendikacılığa geçiş ise hayli kolay oldu.

1905 yılından bu yana, Fransa Sosyalist Partisi (Guesde' nin başı çektiği) ve Fransız Sosyalist Partisi (Jaurés) adlı iki partinin birleşmesi sonucu, sadece iki grup sosyalist oldu; Birleşmiş Sosyalist Parti ve bir partiye bağlanmak konusunda istekli olmayan aydınlardan oluşan Bağımsızlar. 1914 yılındaki genel seçimde 590 meclis üyesi içine Birleşmiş Sosyalist Parti 102 üye, Bağımsızlar ise 30 üye sokabildi.

Değişik gruplar arasında uzlaşma yönündeki eğilimler, Fransa'daki tüm ileri siyasi fikirlerin gelişimi için önemli olan bir olay nedeniyle, yani sosyalist Millerand'ın 1899'da Waldeck-Rousseau Bakanlığı'nda göreve getirilmesiyle kesintiye uğradı. Beklendiği gibi, Millerand kısa sürede sosyalist olmaktan vazgeçti ve siyasi eyleme karşı olan kişiler, siyasi zaferlerin bir işe yaramadığını göstermek için onu örnek verdiler. Siyasi güç sahibi birçok Fransız politikacı siyasi kariyerlerine sosyalist olarak başladı, fakat sonunda isyancıları bastırmak için orduyu görevlendirdi. Bu tür örnekler içinde Millerand en çok bilinen örnekti. Bu tür olaylar da sınıf bilincine sahip Fransız işçiler arasında siyasete karşı bir şüphecilik doğurdu ve bu ruh hali de sendikacılığın yayılmasına neden oldu.

(*) Bkz. "Fransa'da Sendikacılık", Louise Levine, (Columbia University Studies in Political Science, ii. bölüm.

Sendikacılık tüketicinin bakış açısından çok, üreticinin bakış açısını savunur; sadece yapılan iş karşılığında daha büyük ödüller alınması ile değil, çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle ve endüstri alanındaki örgütlenmelerle ilgilenir. İşte, bu görüşü tetikleyen güç ve özgün niteliği bu bakış açısından doğar. Siyasi eylemin yerine endüstriyel eylemi geçirmeyi ve Ortodoks sosyalistlerinin meclisi kullanarak gerçekleştirmek istedikleri amaçlar için sendika örgütlerini kullanmayı hedefler. Fransa'daki sendikacılar, reformistler ve devrimciler olarak iki kola ayrıldılar. Bu iki koldan, bugün sendikacılıkla bağdaştırdığımız fikirleri dile getirmiş olanlar sadece devrimcilerdir. Savaşın sonunda sendikacıların örgütlerinin ya da fikirlerinin zarar görüp görmeyeceğini tahmin etmek neredeyse imkânsızdır ve burada söylediğimiz her şeyin sadece savaştan önceki yıllar için geçerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı bir hareket olarak Fransız sendikacılığı sona erebilir, fakat öyle bile olsa önemini kaybetmiş olmayacaktır, çünkü bu hareket, Almanya haricinde tüm uygar ülkelerde İşçi Hareketinin daha ateşli kollarına itici güç sağlamış ve onlara yön vermiştir.

Sendikacılığın bağlı olduğu örgüt CGT olarak bilinen Confédération Générale du Travail (Genel İşçi Konfederasyonu) örgütüydü. Bu örgüt 1895 yılında kurulmuş, fakat son şeklini 1902 yılında almıştır. Üye sayısı olarak bakıldığında hiçbir zaman güçlü olamamıştır, fakat bu örgütün gücü, kriz zamanlarında üye olmayanların bile bu örgütün gösterdiği yolu izlemeye istekli olmalarından kaynaklanmaktadır. Bay Cole, savaştan önceki yıl bu örgütün üye sayısının yarım milyonu aştığını tahmin etmektedir. Sendikalar 1884 yılında Waldeck-Rousseau tarafından yasal hale getirilmiş ve 700

sendikanın oluşturduğu federasyonla 1895 yılında CGT kurulmuştur. Bunun yanında başka bir örgüt daha vardı; 1893 yılında kurulan *Fédération des Bourses du Travail* (Federation of Workers Organizations – Fransız İşçileri Örgütleri Federasyonu). *Bourse du Travail* (Workers Organizations – İşçi Örgütleri) genelde herhangi bir ticari faaliyet için değil, yerel emek gücü için kurulmuş yerel bir örgüttür, iş ve işçi bulma kurumu olarak hizmet vermeyi ve işverenler için Ticaret Odası'nın yaptığı işlevleri emek gücü için yerine getirmeyi amaçlar. (*) Sendika (*Syndicat*) da tek bir endüstri kolu için kurulan yerel bir örgüttür ve bu anlamda İşçi Örgütleri'nden daha küçük bir birimdir. (**) Liderliğini Pelloutier'in beceriyle yürüttüğü *Fédération des Bourses* (Federation of Organizations – Örgütler Federasyonu) CGT'den çok daha başarılı oldu ve nihayet, 1902 yılında onunla birleşti. Sonuçta yerel sendikaların iki farklı kolla birleştirildiği bir örgüt oluştu; birincisi, yerel sendikalar aynı yöredeki diğer sendikalar ile birleşerek yerel İşçi Örgütleri oluşturdular ve ikinci olarak aynı endüstri dalında, fakat farklı yerlerdeki sendikalar ile birleştiler. Yeni örgütün amacı her sendikanın üyeliğini sağlama almak, hem yerel İşçi Örgütleri'ne hem de endüstri dalındaki federasyona katılmasını sağlamaktı. CGT'nin yasaları bu noktayı açıkça ifade ediyordu: "Hiçbir sendika İşçi Örgütleri ya da değişik birlikler oluşturan yerel ya da iş alanındaki sendikalar ile birleşmedikçe ya da onları desteklemedikçe CGT'nin bir

(*) Cole, *"Emek Dünyası"*, s. 65

(**) Fransa'da *syndicat* kelimesi hâlâ yerel birlik anlamına gelir. Günümüzde sadece dört tane *"syndicat"* bulunmaktadır. (Cole, *"Emek Dünyası"*, s. 66)

parçası olamayacaktır." M. Lagardelle'nin açıkladığı gibi, böylece her iki bölüm birbirindeki hataları düzeltecektir. Endüstri dallarının ulusal federasyonu "dar kafalılığın" önüne geçecek ve yerel örgütler de birliği ya da "sendika" ruhunu kontrol edecektir. İşçiler, kendi bölgelerindeki diğer işçiler ve bir ticari koldaki tüm işçiler arasındaki dayanışmayı öğrenecek ve bunu öğrenerek de, tüm işçi sınıfının içindeki dayanışmanın bilincine varacaklardır.

Bu örgüt, büyük ölçüde 1894 yılından 1901 yılındaki ölümüne dek Örgütler Federasyonu'nun sekreterliğini yürüten Pelloutier'in eseriydi. Pelloutier bir anarşist komünistti ve fikirleri federasyon üzerinde çok etkili oldu. Hatta fikirleri Pelloutier'in ölümünün ardından, CGT, Örgütler Federasyonu ile birleştikten sonra bile etkili olmaya devam etti. İlkelerini federasyonun yönetimine taşımayı bile başardı: Komitede başkan yoktu ve oylama nadiren yapılıyordu. Devrimin amacının insanlığı, sadece tüm otoriteden değil, aynı zamanda üretimin gelişmesini esas amacı olarak belirlemeyen her türlü kurumdan kurtarmak olduğunu söylüyordu.

CGT örgütteki her birime özerklik veriyordu. İster büyük olsun, ister küçük, her sendika başlı başına bir kurumdu. Bu örgütte, İngiliz sendikalarının çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturan dostça toplumsal faaliyetler gözlenmiyordu. Örgüt emir değil, sadece tavsiye veriyordu. Sendikaların içine siyasetin sokulmasına izin vermiyordu. Bu karar başlangıçta, sosyalistler arasındaki bölünmelerin sendikaları bozduğu gerçeği esas alınarak verilmişti, fakat artık önemli bir kesimin kafasında siyasete karşı duyulan isteksizlik, anarşistler tarafından daha da güçlendirilmiştir. CGT esasında

savaşçı bir örgüttür; grevlerde diğer işçiler bir çekirdeğin etrafında toplanırlar.

CGT içinde reformist bir kesim de vardır, fakat bunlar azınlıktadırlar. CGT devrimci sendikacılığın örgütüdür ve örgütün liderlerinin çoğunun inandığı sistem de budur.

Sendikacılığın ana öğretisi sınıf mücadelesinin siyasi yöntemler ile değil, endüstriyel yöntemler ile yürütülmesi yönündedir. Savunulan başlıca endüstriyel yöntemler grev, boykot, damgalama ve sabotajdır.

Değişik şekillerde yürütülen boykot ve işin sendika koşullarında yapıldığını gösteren damgalama Amerikan emek mücadelesinde çok önemli yer oynamıştır.

Sabotaj, grevin herhangi bir nedenle sakıncalı ya da imkânsız olduğu durumlarda işverenlere ders vermek için kötü bir iş ortaya çıkarma ya da yapılan herhangi bir işi ya da bir makineyi bozma eylemidir. Bazıları çok masum olan, bazıları ise ciddi tartışmalara konu olabilecek birçok şekli vardır. Tezgâhtarlar tarafından uygulanan bir sabotaj şekli, aldığı mal hakkında müşteriye doğruyu söylemektir. Bu yöntem dükkân sahibine ne kadar çok zarar verse de, ahlaki nedenleri göz önünde bulundurursak bu yönteme karşı çıkmak güçleşir. Demiryollarında, özellikle de İtalyan işçilerinin grevlerinde kullanılan bir yöntem de, tüm kurallara harfi harfine, tam olarak uymak, böylece trenlerin işleyişini neredeyse imkânsız bir hale getirmektir. Diğer bir yöntem, işi son derece titiz bir şekilde yapmaktır, böylece ortaya çıkan iş daha iyi olur, fakat yapılan iş miktarı kayda değer ölçüde azalır. Bu masum yöntemlere sürekli olarak yenileri katılmış, hatta ahlaki açıdan kabul edilemeyecek yöntemler

bulunmuştur, demiryollarında kazaya sebebiyet vermek gibi. Sabotaj yöntemini savunanlar bunu mücadelenin bir parçası olarak görürler, fakat nadiren savunulan vahşi şekillerinde bu yöntem son derece acımasız ve elverişsiz bir hal alabilir. Daha yumuşak şekilleri ise dikkatsiz çalışmayı teşvik edebilir, elbette bu alışkanlıkların sendikacıların uygulamak istedikleri yeni düzende de devam etme riski vardır. Aynı zamanda, her ne kadar kapitalistler bu yöntemi ahlaki açıdan korkunç bulduklarını ifade etseler de, koşullar elverdiği zaman bu yöntemi kullanmaktan geri kalmadıkları da gözlemlenmiştir. Eğer kayıtlar bizi yanıltmıyorsa, çok büyük çapta bir sabotaj örneği Rus Devrimi sırasında görülmüştür.

Şimdiye kadar en sık kullanılan sendikacı yöntemi, grev olmuştur. Belli amaçlar için yapılan sıradan grevler birer prova niteliğinde, örgütlenmeyi güçlendirmek ve isteği arttırmak için yapılmıştır. Fakat söz konusu amaca ulaşıldığında dahi, grev yöntemi sendikacılar tarafından endüstriyel barışı sağlayabilecek bir yöntem olarak görülmez. Sendikacıların amacı, grevi, işverenin de razı olacağı ufak tefek detaylarda ilerleme sağlama yolu olarak kullanmak değildir. Onlar, grev sayesinde tüm işveren-işçi düzenini çökertmeyi ve işçilerin tam olarak özgürleşmesini amaçlarlar. Bu amaçla arzu edilen şey, kapitalizmi felce uğratmaya yetecek sayıda işçinin işi tamamen bırakacağı bir genel grevdir. Okuyucuların çoğunun gözünde sendikacılığı temsil eden Sorel, genel grevin bir mit olarak algılanması gerektiğini savunur. Fakat bu görüş aktif sendikacılara kesinlikle uymaz. Genel grevin bir mit olduğuna inansalar, enerjileri azalır ve hayal kırklığı yaşarlardı. Onlara ilham veren şey, bunun olabileceğine dair besledikleri inançtır. Bu inançları nedeniyle

mücadelenin mecliste çoğunluğu elde ederek kazanılacağını düşünen politik sosyalistler tarafından çok eleştirilmişlerdir. Fakat sendikacıların politikacılara olan güvenleri çok azdır, bu nedenle böyle bir yönteme bel bağlamaz ya da hükümetin gücünü azaltmayacak bir devrimin değerine inanmazlar.

Sendikacıların amaçları yöntemleri kadar belirgin değildir. Bu amaçları yorumlamaya çalışan aydınlar, sendikacılığı Fransız bir filozof olan Bergson'un *yaşam gücü* dediği şeyi izleyen ve ulaşılması hedeflenen amacın çok belirgin bir şekilde ifade edilmesini gerektirmeyen bir hareket ve değişim partisi olarak görürler. Fakat, amaçlarının olumsuz tarafı yeteri kadar belirgindir.

Onlar işçileri yıldırmak için özellikle tasarlanan kapitalist bir kurum olarak gördükleri devleti yok etmek isterler. Devlet sosyalizmi uygulamasının daha iyi olacağına inanmayı reddederler. Her endüstri kolunun kendi kendini yönetmesini isterler, fakat değişik endüstri kolları arasındaki ilişkilerin nasıl düzenleneceği konusuna pek açıklık getirmezler. Anti-militaristlerdir, çünkü devlete karşılardır ve Fransız askerleri genellikle grevlerde onlara karşı kullanılmışlardır. Dünyanın her yerindeki işçilerin tek çıkış yolunun kapitalistlerin zulmünden kendilerini kurtarmak olduğuna inandıkları için enternasyonalistlerdir. Yaşama bakış açıları barış yanlılarının bakış açılarının tam tersidir, fakat devletler arasındaki savaşlara karşı çıkarlar, çünkü bu tür savaşlarda uğruna savaşılan şey işçilerin yararına değildir. Savaştan önceki yıllarda bu savaş karşıtı görüşleri nedeniyle otoritelerle sorunlar yaşamışlardır. Fakat, beklenildiği gibi, bu yönleri Fransa'nın işgaline direnememiştir.

Syndicalist Railwayman adlı derginin 1911 yılının Eylül ayında çıkan ilk sayısında yayınlanan bir makalede sendikacılığın öğretileri açıklanmıştır. Aşağıdaki alıntı o makaledendir:

"... Sendikacılığın, kolektivizmin ve anarşizmin hepsi mevcut ekonomik statüyü ve özel mülkiyeti yıkmayı amaçlar. Kolektivizm ortak mülkiyeti mümkün kılarken anarşizm kimsenin mülk sahibi olmasına izin vermez. Sendikacılık ise mülkiyetin örgütlenmiş işçilere ait olmasını amaçlar. Bu nedenle, sendikacılık, sosyalizm tarafından savunulan ekonomik öğretinin ve sınıf mücadelesinin sendikalar açısından yorumlanmasıdır. Kolektivizmin savunduğu parlamenter eylem fikrini kesinlikle reddeder; bu açıdan anarşizme daha yakındır. Fakat eylem alanının daha kısıtlı olması yönüyle de anarşizmden ayrılır."

(*The Times*, 24 Ağustos 1911)

Gerçekte sendikacılık ve anarşizm arasındaki fark öyle azdır ki daha yeni ve daha az tanıdık olan sendikacılığa kimi zaman "örgütlenmiş anarşi" bile denmiştir. Fransa'daki sendikalardan doğmuştur, fakat gelişmesi ve meyve vermesi için en uygun olan toprağı İngiltere'de bulan uluslar arası bir ürün sayılabilir.

Kolektivist ya da Marksçı sosyalizm, bunun bir emek hareketi olduğuna inanmamızı bekler, fakat aslında öyle değildir. Anarşizm de bir emek hareketi değildir. Biri burjuva, diğeri ise aristokrasi hareketleridir. Bunların aksine, sendikacılık köken olarak tamamen *emekçidir* ve toplumdaki sınıflara hiçbir şey borçlu değildir, aslında toplumdaki sınıfları

kökünden söküp atmaya kararlıdır. İngiliz basınında hemen hemen tek olan *The Times* (13 Ekim 1910) Avrupa kıtasındaki sendikacılık hakkında sürekli bilgi vermiş, böylece genel grevin önemini de vurgulamıştır.

"Ne anlama geldiğini anlayabilmemiz için, Fransa'da güçlü bir İşçi Örgütü olduğunu hatırlamamız gerekir. Bu örgüt, sadece toplumun mevcut düzenini değil, devletin kendisini de yok edecek bir devrimi hedeflediğini açıkça ifade etmektedir. Bu hareketin adı sendikacılıktır. Bu, sosyalizm değildir, aksine sosyalizme karşı olan bir harekettir, çünkü sendikacılar devleti en büyük düşman olarak görürler ve sosyalistlerin ideali olan devlet mülkiyetinin ya da kolektivist mülkiyetin işçileri şu andaki durumlarından daha da kötü bir duruma sokacağını düşünürler. Amaçlarına ulaşmak için kullandıkları yol ise genel grevdir. Bu fikir yirmi yıl kadar önce bir Fransız işçisinden çıkmıştır (*) ve 1894 yılında sosyalistlerle girişilen ve sosyalistlerin yenilgisi ile sonuçlanan sert bir mücadeleden sonra Fransız İşçi Kongresi'nde kabul edilmiştir. O zamandan bu yana, örgütleri Confédération Générale du Travail (General Confederation of Labour – Genel İşçi Konfederasyonu) olan sendikacıların açık hedefleri genel grevdir."

Ya da, diğer bir deyişle söylersek, akıllı Fransız işçi şu gerçeği göstermiştir; toplum ve devlet, insan eyleminin birbirinden ayrılabilir iki farklı alanını temsil eder. Bunların arasında hiçbir ilişki yoktur, olması ne gereklidir ne de arzu edilir. Toplu halde yaşama eğiliminde olan insan, toplum olmadan yaşamını sürdüremez, fakat devlet olmasaydı insanların rahatı daha iyi olurdu. 'Devlet adamları' da en iyi deyişle birer 'fazlalık'tır.

(*) Aslında, genel grev fikri, Londralı olan William Benbow tarafından 1831 yılında bulunmuştu.

Sendikacılar hükümet güçleriyle çok defa karşı karşıya gelmişlerdir. 1907 ve 1908 yıllarında grevler bastırılırken dökülen kanları protesto etmek için CGT hükümetten "suikastçılar hükümeti" diye bahseden bildiriler yayınlamıştır. 1908 yılında Villeneuve St. Georges'daki isyanın bastırılmasında yaşanan benzer olaylar komitenin tüm önde gelenlerinin tutuklanmalarına neden olmuştur. 1910 yılındaki demiryolu grevinde Bay Briand grev komitesini tutuklamış, demiryolu işçilerini seferber etmiş ve grevcileri bastırmak için askerleri görevlendirmiştir. Bu tür sert önlemlerle grev tamamen bastırılmış ve bundan sonra CGT'nin eğilimi militarizme ve milliyetçiliğe kaymıştır.

Anarşizmin sendikacı harekete bakış açısı olumlu olmuş, fakat anarşistler genel grev gibi yöntemlerin birçok anarşistin gerekli gördüğü sert devrimin yerini alamayacağını düşünmüşlerdir. Bu konudaki tutumlarını 1907 yılı Ağustos ayında Amsterdam'da düzenlenen Enternasyonal Anarşist Kongresi'nde açığa vurmuşlardır. Kongre, "tüm ülkelerdeki yoldaşların işçi sınıfının özerk hareketlerinde yer almaları ve sendikacı örgütler içinde anarşizmin ruhu olan isyan, bireysel girişim ve dayanışma fikirlerini geliştirmeleri" çağrısında bulunmuştur. Yoldaşların "sadece toplumun değişimine yol açacak devrimci niteliği içinde barındıran doğrudan eylem şekillerini ve hareketleri destekleyip yaymaları" gerekmektedir. Ayrıca "anarşistlerin, kapitalistlerin ve otoriter toplumun yok edilmesinin ancak silahlı ayaklanma ile ve mallara zorla el koyarak mümkün olabileceğini düşündükleri ve genel grev yöntemini az ya da çok kullanmanın ve sendikacı hareketin hükümetin askeri gücüne karşı mücadelenin dolaysız yollarını unutturmaması gerektiği ifade edilmiştir."

Sendikacılar, 'hareket, silahlı ayaklanmayı gerçekleştirebilecek kadar güçlü olduğunda genel grevi başarabilecek gücü de kazanmış demektir,' şeklinde bir yanıt verebilir. İşçi hareketlerinde, şiddet kullanmadan başarının elde edilebileceği durumlar haricinde şiddet yoluyla başarı sağlanması nadiren umulur. Tek başına bu sav bile Anarşist Kongre tarafından savunulan yöntemlere karşı çıkmak için iyi bir nedendir.

Sendikacılık, mesleki sendikacılık diye bilinenin aksine, endüstri sendikacılığını temsil eder. Bu açıdan ve ayrıca endüstriyel yöntemlerin siyasi yöntemlere tercih edilmesi yönünden, bu Fransa'nın da ötesine yayılan bir hareketin parçasıdır. Endüstri ve mesleki sendikacılık arasındaki ayrım Bay Cole tarafından açıklanmıştır. Mesleki sendikalar "tek bir endüstriyel kolda ya da birbirine çok benzediği için her bir işçinin diğerinin de işini yapabileceği kollarda çalışan tüm işçileri tek bir birlik altında toplar." Fakat "örgüt yapılan işin değil, endüstrinin esas yapısının çizgisini takip eder. Belli bir mal türünü üreten işçilerin tümü tek bir birlik altında birleştirilebilir. ... Örgütün temeli işçinin yaptığı meslek ya da ona bağlı olarak çalıştığı işvereni değil, verdiği hizmet olacaktır. Bu da endüstri sendikacılığı diye adlandırılır." (*)

Endüstri sendikacılığı Amerika'nın bir ürünüdür ve Amerika'dan çıkıp İngiltere'ye de yayılmıştır. Sendika, şu ya da bu ufak tefek gelişmeler elde etmek amacı ile değil de ekonomik düzende köklü bir devrim talebi ile sınıf mücadelesini sürdürmenin bir yolu olarak görüldüğünde savaşçı bir örgütün doğal şeklidir. Bu aynı zamanda IWW olarak bilinen "Dünya Sanayi İşçileri" (Industrial Workers of the

(*) "Emek Dünyası" (World of Labour), s. 212-13.

World) tarafından da benimsenen bakış açısıdır. Savaştan önce Fransa'da CGT ne ise, bu örgüt de Amerika'da az ya da çok öyledir. İkisi arasındaki farklar her iki ülkede hüküm süren faklı ekonomik koşullardan kaynaklanır, fakat hakim olan ruh çok benzerdir. IWW üyeleri toplumun almasını istedikleri son şekle göre birleşmemişlerdir. Üyeleri arasında sosyalistler, anarşistler ve sendikacılar vardır. Fakat uygulamadaki bir nokta gayet açıktır: emek ve sermaye arasındaki mevcut ilişkide esas gerçeklik sınıf mücadelesidir ve kurtuluş endüstriyel eylemlerle, özellikle de grevle sağlanmalıdır. CGT gibi IWW de üye sayısı bakımından ondan korkanların sandığı kadar güçlü değildir. Gücü üye sayısının çokluğundan değil, kriz anlarında işçiler üzerinde etkili olabilmelerinden kaynaklanır.

Amerika'daki işçi hareketleri her iki tarafın sergilediği şiddet ile nitelendirilmiştir. Gerçekten de, CGT'nin sekreteri Bay Jouhaux, IWW ile karşılaştırıldığında CGT'nin çok ılımlı göründüğünü söyler ve "IWW, Amerika'nın bazı yerlerinde çok gerekli olan, fakat Fransa'da işe yaramayacak militan eylem siyaseti güder," der. (*) Ne tamamen emekçinin, ne de kapitalistin tarafında olan, fakat tarafsız bir şekilde toplumsal sorunlara şiddet ve devrim harici çözümler bulmak isteyen John Graham Brooks'un bu konuyu irdeleyen çalışmasının adı "Amerikan Sendikacılığı: IWW"dir (Macmillan, 1913). Amerika'daki çalışma şartları Avrupa'dakinden çok farklıdır. İlk başta, Amerika'da tröstlerin gücü çok fazladır: bu anlamda burada sermayenin toplanması dünyada başka her yerden daha çok Marksçı çizgide gerçekleşmiştir. İkinci

(*) Cole'den alıntı yapılmıştır. S. 128.

olarak, yabancı emek girişinin çok fazla olması tüm soruna Avrupa'dakinden daha farklı bir nitelik kazandırır. Çoğunlukla Amerika doğumlu olan daha yaşlı kalifiye işçiler, uzun süredir Bay Gompers'in yönetiminde Amerikan Çalışma Federasyonu'nun çatısı altında örgütlenmiş durumdadırlar. Bu işçiler işçi sınıfının aristokrasisini oluşturur. İşverenler ile birlikte kalifiye olmayan göçmenlere karşı çalışırlar, fakat yine de tam anlamıyla işçi hareketi olarak adlandırılabilecek bir hareketin parçası oldukları söylenemez. Bay Cole, "Amerika'da farklı hayat standartlarına sahip iki işçi sınıfı vardır," der. "Her ikisi de işverenlerin karşısında acizdir. Bu iki sınıfın birleşmesi ya da ortak taleplerde bulunmaları da mümkün değildir. ... Amerikan Çalışma Federasyonu ve Dünya Sanayi İşçileri iki farklı birleşme ilkesini temsil ederler; fakat aynı zamanda da iki farklı işçi sınıfını temsil ederler." (*) IWW endüstri sendikacılığını, Amerikan Çalışma Federasyonu ise mesleki sendikacılığı destekler. IWW 1905 yılında, en önemlisi 1892'den bu yana varlığını sürdüren Batılı Madenciler Federasyonu (Western Federation of Miners) olan birçok örgütün birleşmesi ile kuruldu. Örgüt, Sosyalist İşçi Partisi başkanı olan ve birçok şiddet yanlısı yöntemle beraber "oy kullanmayın" politikasını savunan Deleon'un yandaşlarının kaybı ile büyük bir bölünme yaşadı. Deleon'un kurduğu partinin merkezi Detroit'te ve diğer önemli kolu ise Chicago'daydı. Her ne kadar Fransız sendikacılığından daha az belirgin bir felsefeye sahip olsa da, IWW kapitalist düzeni yıkmaya en az onun kadar kararlıydı. IWW'nin sekreterinin söylediği gibi; "IWW'nin işverenler ile yapacağı sadece bir pazarlık olabilir, o da *endüstrinin tüm kontrolünün örgütlenmiş*

(*) "Emek Dünyası" (World of Labour), s. 135.

işçilere bırakılmasıdır." (*) Batılı Madenciler Federasyonu'ndan Bay Haywood, Marks'ın sınıf mücadelesi ve artı değer kuramlarını tam anlamıyla destekliyordu. Fakat bu harekete dahil olan diğer herkes gibi, o da siyasal eylemdense endüstriyel eyleme, Marks'ın Avrupalı yandaşlarından daha çok önem veriyordu. Bu da hiç kuşkusuz göçmenlerin oy kullanamadığı Amerika'daki özel durumla açıklanabilir. IWW'nin dördüncü kongresinde, eylemlerin altında yatan genel ilkeleri açıklayan bir önsöz yazıldı. Yazıda şöyle deniyordu: "İşçi sınıfının ve işveren sınıfının hiçbir ortak noktası yoktur. İşçi sınıfının içindeki milyonlarca insan aç gezdikçe ve işverenler arasındaki az sayıdaki insan her şey sahip oldukça barış söz konusu olmaz. Dünyadaki tüm işçiler bir sınıf olarak bir araya gelene, dünyanın hakimiyetini ve üretim mekanizmasını ellerine alana ve ücret sistemini yok edene dek bu iki sınıf arasındaki mücadele devam etmelidir. Muhafazakar "adil ücret" isteği yerine yeni bir parola bulmalıyız, "ücret sistemini kaldırın!" (**)

IWW ve Batılı Madenciler Federasyonu birçok grevi kışkırtmış ya da desteklemiştir. Bu grevler sınıf mücadelesini dünyanın her yerindekinden çok daha sert ve uç bir şekilde örnekler. Her iki taraf da şiddet kullanmaya hazırdır. İşverenlerin kendi orduları vardır ve milisleri, hatta bir kriz anında Amerikan ordusunu bile çağırabilirler. Fransız sendikacıların kapitalist bir kurum olarak devlet hakkında söyledikleri Amerika için de geçerlidir. Çıkan söylentilerin sonucunda Federal Hükümet, Endüstriyel İlişkiler Komisyonu'nu oluşturmuştur. Bu komisyonun 1915'te yayınladığı rapor

(*) Brooks, "Amerikan Sendikacılığı: IWW" (Macmillan, 1913), s. 79.
(**) "Emek Dünyası" (World of Labour), s. 86-7.

İngiltere'de hayal edilmesi bile güç olan birtakım ilişkileri açığa çıkarır. Raporda "işle ilgili tartışmalarda en büyük karışıklıkların ve birçok şiddet olayının temel hakların ihlâli, idari kurumların sapkınlığı ya da bastırılması yüzünden çıktığı" yazılıdır (s. 146). Raporda bu tür sapkınlıklara örnek olarak, adaletin askeri yetkililere boyun eğmesi, (*) işçilerin karıştığı olaylarda toplum içindeki her insanın yaşamının ve özgürlüğünün yöneticilere bağlı olması (s. 72) ve grevleri bastırmak için devletin ordusunun kullanılması verilmiştir. 1914 yılının 20 Nisan'ında Ludlow'da (Colorado) milisler ve madenciler arasında bir çatışma olmuş ve milislerin açığı ateş sonucu çok sayıda kadın ve çocuk hayatını kaybetmiştir. (**) Daha birçok çatışma örneği verilebilir, fakat Birleşmiş Milletler'deki işçi olaylarının kendine özgü doğasını anlatmak için söylenenler herhalde yeterlidir. Korkarım ki, işçilerin çoğunu göçmenler oluşturmaya devam ettikçe de bu olayların doğasında uzun süre değişen bir şey olmayacaktır. Bu zorluklar aşıldığı zaman işçiler toplumdaki yerini bulacak ve sınıf mücadelesinin daha uç şekillerini ortaya çıkaran acı nefreti daha az hissedeceklerdir. O zaman geldiğinde, Amerika'daki işçi hareketleri de Avrupa'dakine benzer bir şekil alacaktır.

(*) *habeas corpus* emrinin ancak yasama kurulu tarafından tecil edilebileceğinin bilinmesine rağmen, bu tür işçi olaylarında bu emir, yöneticiler tarafından tecil edilmiş ya da görmezden gelinmiştir. ... İşçi olaylarında yasama organları ordunun gücünü desteklemiş ve bu gücün kullanılmasına hiç karşı çıkılmamış ya da bu gücü azaltma yoluna gidilmemiştir. Bir sivilin askeri komisyon tarafından mahkum edildikten sonra bu kararın bozulduğu Montana'daki bir olay buna istisna teşkil eder. (Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından atanan Endüstriyel İlişkiler Komisyonu'nun nihai raporu (1915), s. 58.)

(**) *Literary Digest*, 2 Mayıs ve 6 Mayıs 1914.

Bu arada, bu hareketlerin şekilleri faklı olmasına rağmen amaçları çok benzerdir. Amerika'dan yayılan endüstriyel sendikacılık İngiltere'yi de önemli derecede etkilemiş ve bu etki Fransız sendikacılığı ile daha da kuvvetlenmiştir. Eğer sendikacılık, iddia ettiği gibi, toplumun ekonomik yapısını değiştirmedeki rolünü başaracaksa, fikrimce, mesleki sendikacılıktan çok endüstriyel sendikacılık gereklidir. Mesleki sendikacılığın aksine, endüstriyel sendikacılık işçileri mücadele etmek zorunda oldukları düşmanlarına uygun olarak örgütler. Bazı endüstri kollarında çalışanların, özellikle de demiryolu işçilerinin sendikacılığa ve endüstriyel sendikacılığa yakın durmalarına rağmen, İngiliz sendikacılığı endüstriyel biçimden epey uzaktadır.

Saf sendikacılığın İngiltere'de yayılması pek olası değildir. Ruhu bizim için fazla devrimci ve anarşiktir. CGT'den ve IWW'den doğan fikirler, lonca sosyalizminin değişmiş bir biçiminde meyve vermektedir. (*) Bu hareket henüz

(*) Lonca sosyalizminin fikirleri ilk önce, A. R. Orage tarafından düzenlenen *"Ulusal Loncalar" (National Guilds)* (Bell and Sons, 1914) adlı çalışmada ve Cole'un ilk olarak 1913 yılında yayınlanan *"Emek Dünyası" (World of Labour)* adlı eserinde ortaya konmuştur. Ulusal Loncalar Birliği tarafından basılan birçok broşürün yanında, Cole'un *"Endüstride Özerklik" (Self-Government in Industry)* (Bell and Sons, 1917) ve Reckitt and Bechhofer'in *"Ulusal Loncaların Anlamı" (The Meaning of National Guilds)* (Palmer and Hayward, 1918) adlı çalışmaları da incelenmelidir. Sendikacıların lonca sosyalizmine bakışları çok olumlu değildir. 1914 yılının Şubat ayında *Syndicalist*'te çıkan bir yazıda şöyle denmektedir: "Lonca Sosyalizmi fikri tüm eksiklikleri ile (hatta nerdeyse aptallıkları bile dedik) orta sınıf zekâsının uydurmasıdır. Sendikacılığın baskın fikirlerini almış ve onları çarpıtmışlardır. Lonca sosyalizmindeki "devlet" fikrine karşı çıkıyoruz. Orta sınıftaki insanlar sosyalist olsalar bile, işçi sınıfının kendilerinden daha alt bir sınıf olduğu, işçilerin kendi

olgunlaşmamıştır, fakat yetenekli pek çok insan tarafından savunulmakta ve gelecek yıllarda işçi sınıfının görüşlerine yön verecek birçok insan arasında yayılmaktadır. Savaş sırasında devletin gücü öyle çok arttırıldı ki gidişattan memnun olmayanlar artık her şeye gücü yeten bir devletin bizi yeni bin yıla taşıyabileceğine inanmıyorlar. Lonca sosyalistleri, devletin yok edilmesini değil, gücünün azaltılmasını ve endüstri alanında özerkliği savunurlar. Fikrimce, onların savunduğu sistem şu ana kadar önerilenlerin en iyisi ve tamamen anarşist bir rejim altında başvurulma riski olan şiddet eylemlerine hiç gerek duymadan özgürlüğün sağlanabileceği bir düzendir.

"Ulusal Loncalar Birliği"'nin ilk broşürü temel ilkeleri açıklamıştır. Endüstride her fabrika, seçilmiş yöneticiler aracılığı ile kendi üretim yöntemlerini kontrol etmekte özgür olacaktır. Belli bir endüstri dalındaki farklı fabrikalar, pazarlama ile uğraşan ve bir bütün olarak endüstri dalının çıkarlarını koruyan bir ulusal lonca altında birleştirilecektir. "Devlet toplum için mütevelli sıfatı ile üretim yollarına sahip olacak, loncalar ise yine toplum için mütevelli olarak onları yönetecek, devlete ise vergi ya da kira ödeyecektir. Kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarının üstünde tutan lonca, güvenleri sarsmış olacak, üreticilerin ve tüketicilerin eşit olarak temsil edildiği bir mahkeme tarafından yargılanacaktır. Bu ortak komite en yüksek karar mercii ve en yüksek

---

başlarına ayakta durmadan önce eğitilmesi ve disipline sokulması fikrinden kurtulamazlar. Gerçek ise bunun tam tersidir. ... Ortalama zekâya sahip sıradan bir işçi, kendisine, ona öğüt vermek isteyen, yarım yamalak bir eğitim almış orta sınıf üyesinin yapacağından çok daha iyi bakabilir. Dünyanın tekerleklerini nasıl döndüreceğini iyi bilir."

mahkeme olacaktır. Sadece loncaların ödeyeceği vergileri belirlemekle kalmayacak, aynı zamanda standart fiyatları da belirleyecek ve hem vergileri, hem de fiyatları dönem dönem tekrar düzenleyecektir." Her lonca, kazandığı parayı loncanın faaliyet gösterdiği endüstri alanında çalışan üyeleri arasında istediği gibi paylaştırmakta özgür olacaktır. "Loncanın bu ortak gelirinin nasıl paylaştırılacağı, her loncanın kendi karar vereceği bir konu olacaktır. Loncanın er ya da geç eşit ödeme ilkesini kabul edip etmeyeceği de tartışmaya açıktır." Lonca sosyalizmi, sendikacılıktan devleti işveren yaparak özgürlüğün sağlanamayacağı fikrini alır: "İşveren sıfatı ile devlet ve belediyenin kapitalist işverenden hiçbir farkının olmadığı ortaya çıkmıştır." Lonca sosyalistleri, loncaların toplumu üretici olarak temsil ettiğini, fakat devletin onları tüketici olarak gördüğünü ileri sürerler. Böylece, meclis ve lonca kongresi üretici ve tüketicileri eşit olarak temsil eden iki eşit güç olacaktır. Bu ikisinin de üstünde meclisten ve lonca kongresinden gelen üyelerle oluşturulan ortak bir komite olacak ve hem üreticilerin hem de tüketicilerin çıkarlarını ilgilendiren konularda karar verecektir. Lonca sosyalistlerine göre, devlet sosyalizmi insanları sadece tüketiciler olarak görürken sendikalar ise sadece üreticiler olarak görür. Lonca sosyalistleri şöyle der: "Sorun, bu iki görüşü uzlaştırmaktır. Ulusal loncaların yapmaya çalıştığı budur. Sendikacı, her şeyi üreticilerin endüstriyel örgütleri için talep eder, kolektivist ise üreticilerin bölgesel ya da siyasi örgütleri için. Her ikisi de aynı şekilde eleştiriye açıktır; bunların bir tanesini inkâr ederek bu iki farklı görüşü uzlaştıramazsınız." (*) Lonca

(*) Buradaki alıntıların hepsi Ulusal Loncalar Birliği'nin ilk yayınladığı broşür olan "Ulusal Loncalar: Sendikacılara Bir Çağrı"dan yapılmıştır.

sosyalizmi, her ne kadar iki eşit derece yasal görüşü birbirine uydurma çabasını temsil etse de, itici gücü ve etkisi sendikacılıktan aldıklarından kaynaklanır. Sendikacılık gibi, daha iyi ücret talep etmez, fakat diğerleriyle birlikte bu sonucu daha ilginç ve daha demokratik bir örgütlenme ile elde etmeye çalışır.

"Kapitalizm çalışmayı tamamen ruhsuz ve zevksiz ticari bir faaliyet haline getirmiştir. Birkaç kişinin yaptığı vurgunun yerine loncaların ulusal hizmetlerini koyun; satılabilir malın yerine sorumlu emeği koyun; bürokrasinin ve çağdaş devletin insanın sinirini bozan büyüklüğünün yerine özerkliği ve tekelleşmemeyi koyun; ancak o zaman "çalışma zevkinden" söz edilebilir ve insanlar yaptıkları işin niceliği ile değil, niteliği ile övünebilirler. Bir Ortaçağ safsatası ve "işten alınabilecek zevk" vardır. Belki de çalışmanın asla zevkli hale getirilmemesi gereken bir kötülük olduğunu ve daha uzun olan, daha iyi geçirebilecekleri ve devletin sağladığı rahatlıklardan faydalanabilecekleri boş zamanın işçilerin umabileceği tek şey olduğunu iddia eden kapitalizm ve kolektivizm felsefesine kendimizi inandırmaktansa o safsatayı riske atmak daha iyidir." (*)

Sendikacılığın uygulanabilirliği hakkında ne düşünülürse düşünülsün, öne sürdüğü fikirlerin İşçi Hareketini canlandırmada ve unutulma tehlikesi altındaki pek çok önemli konuyu tekrar hatırlatmada başarılı olduğu şüphe götürmez. Sendikacılar insana bir tüketiciden çok üretici gözüyle bakarlar. Maddi refahı arttırmaktan çok, işyerinde özgürlüğü sağlamakla ilgilenirler. Parlamenter sosyalizm

(*) "Lonca Fikri" Ulusal Loncalar Birliği'nin 2. broşürü, s. 17.

rejimi altında belirsizleşen özgürlük arayışını yeniden canlandırmışlar ve çağdaş toplumun ihtiyacı olan şeyin, güç sahiplerinin zaten razı olabileceği ufak tefek iyileştirmeler değil, köklü bir yeniden yapılandırma, tüm baskı türlerinin kökünden sökülüp atılması, insanın yaratıcı enerjisinin özgür bırakılması ve üretimde ve ekonomik ilişkilerde yepyeni bir algılama ve düzenleme biçimi olduğunu insanlara hatırlatmışlardır. Bu öyle büyük bir değerdir ki diğer ufak tefek kusurlar görmezden gelinebilir. Bir hareket olarak sendikacılık savaşla birlikte yok olup gitse bile bu değer varlığını sürdürecektir.

II. BÖLÜM

Geleceğin Sorunları

4

İş ve Ücret

Daha iyi bir toplum düzeni yaratmak isteyen her insana karşı koyacak iki güç vardır; biri doğa, diğeri de diğer insanlar. Genel anlamda konuşacak olursak, doğanın karşı koymasına bilim engel olmaya çalışırken, diğer insanların direnişi ile uğraşan da siyaset ve toplumsal örgütlenmedir.

Ekonomideki nihai gerçek, doğanın ancak bir emek karşılığında bir şey verdiği gerçeğidir. İhtiyaçlarımızın tatmini için emeğin gerekliliği, siyasi düzenler ya da işçi sınıflarının sömürülmesi sonucu ortaya çıkan bir şey değildir. Herkes gibi reformcunun da kabul etmesi ve incelemesi gereken şey, bu gerekliliği ortaya çıkaranın fiziksel yasalar olduğu gerçeğidir. Herhangi bir iyimser ekonomik projenin uygulanabilir olarak kabulünden önce, fiziksel üretim koşullarının değişmez nitelikte mi yoksa bilim ve örgütlenme ile yeterli miktarda değişebilir nitelikte mi olduğunu incelemek durumundayız. Bu soruyu incelerken birbiriyle ilişkili iki öğreti göz önüne alınmalıdır: Birincisi, Malthus'un nüfus öğretisi ve ikincisi, bundan daha az belirgin olmakla

birlikte yine de çok yaygın olan, yaşamsal gereklilikler dışındaki fazlalıkların üretilmesinin ancak insanların saatler boyu, uygarlaşma ya da eğlence için çok az zaman kalacak şekilde sıkıcı ya da güç işlerde çalıştırılması sonucu elde edilebileceği görüşüdür. İyimserlik önündeki bu iki engelin çok da önemli olduğuna inanmıyorum. Fikrimce, üretim yöntemlerindeki teknik gelişmeler öylesine büyük ki üretilenlerin artarken çalışma saatlerinin de azalmasıyla, yakın bir gelecekte insanların genel refahının artmasını engelleyen hiçbir kaçınılmaz engel olmayacaktır.

Bu konu özellikle Kropotkin tarafından incelenmiştir. Genel siyaset kuramları üzerine ne düşünülürse düşünülsün, Kropotkin tarım hakkında yazdığı yazılarda önemli ölçüde eğitici, somut ve inandırıcıdır. Sosyalistler ve anarşistler genelde endüstriyel yaşamın ürünleridirler ve aralarından pek azının yiyecek üretimi konusunda bilgisi vardır. Kropotkin buna bir istisna teşkil eder. *"Ekmeğin Fethi" (The Conquest of Bread)* ve *"Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler" (Fields, Factories and Workshops)* adlı iki kitabı çok detaylı bilgilerle doludur ve en iyimser tahminle bile çok azımızın düşünebileceği olasılıkları sergiler.

Malthus, nüfusun sürekli olarak, hayatta kalma sınırını zorlayacak kadar artma eğiliminde olduğunu, miktar arttıkça yiyecek üretiminin daha da pahalı bir hale geldiğini ve bu nedenle, yeni keşiflerin geçici düzelmeler sağladığı dönemler haricinde insanların çoğunluğunun hayatta kalma ve üreme açısından en alt seviyede kalması gerektiğini iddia eder. Dünyadaki uygar toplumlar düşünüldüğünde, bu öğreti doğum oranlarındaki düşüş yüzünden geçersiz kalıyor, fakat bu düşüşün yanında bu öğretinin, en azından yakın gelecek

için geçerli olmamasının başka nedenleri de var. Malthus'un bu kuramı yazmasının ardından geçen yüzyılda, ücret karşılığı çalışan sınıfın refah seviyesinde oldukça büyük bir artış meydana geldi. Emeğin üreticiliğinin de inanılmaz şekilde artması ile birlikte, eğer daha adil bir paylaşım sistemi uygulanabilseydi bu sınıfın refah seviyesinin çok daha fazla arttırılmış olabileceği anlaşıldı. Eskiden, bir insanın üretebildiğinin hayatta kalmasına yetenden pek fazla olmadığı zamanlarda, normal çalışma saatlerini azaltmak ya da temel ihtiyaçlardan fazlasına sahip olan nüfusun oranını arttırmak imkânsızdı. Fakat, çağdaş üretim yöntemleri sayesinde bu durum artık aşılmıştır. Son yıllarda pek çok insan sadece kiralardan ya da faizlerden gelen gelirden yararlanmış, uygar ülkelerin nüfusunun hemen hemen yarısı da mal üretimi ile değil, savaşmakla ya da savaş gereci üretmekle uğraşmıştır. Barış zamanı bu insanların hepsini, nüfusun diğer yarısını savaşın sürmesi durumunda olacağından daha fakir bir duruma düşürmeden boş gezdirmek mümkün olabilir ve eğer boş gezmek yerine bu insanlar üretici bir biçimde çalıştırılırsa onların ürettiklerinin hepsi şu andaki ücretlerin çok üstünde paylaştırılabilir bir fazlalık olur. Eğer istenirse, İngiltere'de emeğin şu andaki üretkenliği, üretim yöntemlerinde yapılması açıkça mümkün olan ilerlemeler yapılmasa dahi, her ailenin günlük gelirini artırmaya yetebilir.

Fakat şöyle denebilir; nüfus arttıkça, Kanada'daki, Arjantin'deki, Avustralya'daki ve başka her yerdeki kaynaklar sürekli tüketildiği için yiyeceğin fiyatı da artacaktır. Kötümserler, yiyeceğin çok değerli olduğu ve bu nedenle sıradan bir ücretlinin diğer fazlalıklara ayıracak hiç parasının kalmayacağı günlerin geleceğini söylerler. Eğer nüfus sınırsız bir

şekilde hiç durmadan artmaya devam ederse uzak bir gelecekte bunun mümkün olacağı kabul edilebilir. Eğer dünyanın her yeri şu anda Londra'nın olduğu kadar yoğun bir nüfus barındırsaydı, hiç şüphesiz, nüfusun tamamının gerekli yiyeceği tarım için kalan çok sınırlı arazide üretmesi gerekirdi. Fakat nüfusun böyle sınırsız bir şekilde artacağını düşünmek için hiçbir sebep yok, böyle bir olasılık olsa bile şu anda öylesine uzak ki görmezden gelinebilir.

Bu belirsiz tahminlerini bir yana bırakıp Kropotkin'in açıkladığı gerçeklere dönecek olursak, onun yazılarında zaten uygulanmakta olan yoğun ekim yöntemleri ile belli bir araziden elde edilen yiyecek miktarının, şu andaki eğitimsiz insanların düşündüğünden çok daha fazla artırılabileceğinin kanıtlandığını görürüz. Kropotkin, İngiltere'deki, Paris civarındaki ve diğer yerlerdeki bahçe tarımcılarından söz ederken şöyle der:

"Tamamen yeni bir tarım yarattılar. Topraktan her sene bir ürün ya da her üç yılda bir dört ürün almamızı sağlayan rotasyon sisteminden bahsettiğimizde bize gülüyorlar, çünkü onların amacı aynı araziden yılda altı ya da dokuz ürün almaktır. Bizim verimli toprak ya da verimsiz topraktan bahsetmemizi anlamıyorlar, çünkü onlar toprağı kendileri oluşturuyorlar ve bunu her yıl bir miktarını satmalarını sağlayacak şekilde yapıyorlar: yoksa ektikleri yerler her sene biraz artardı. Bizim beş ya da altı ton çimen ekebileceğimiz arazide onlar elli ile yüz ton arası sebze üretmeyi amaçlıyorlar, öyle değeri az saman değil, sebze, örneğin kabak ve havuç." (*)

(*) Kropotkin, "Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler" (Fields, Factories and Workshops), s. 74.

Sığırlarla ilgili olarak da, Kropotkin, İngiltere'de sıradan hayvancılık yöntemleri ile, her bir baş hayvan için iki ya da üç dönüm arazi gerekirken, Bay Champion'un, Whitbay'de her bir dönümde iki ya da üç baş hayvan yetiştirdiğini söyler. Paris civarında Culture Maraichéres'in başarıları daha da şaşırtıcıdır. Bu başarıları özetlemek imkânsızdır, fakat burada genel sonucu verebiliriz:

"Şu anda, Seine ve Seine-et-Oaise'deki 3.500.000 insan için gerekli olan yiyecek, hayvan ve sebze, 3250 mil kareye yayılan kendi arazilerinde yetiştirilecek olsaydı, zaten kullanmakta olduklarından başka hiçbir tarım yöntemine gerek kalmayacağını iddia eden bazı Maraicher'ler vardır. Yöntemleri büyük ölçüde denenmiş ve başarılı olduğu ispatlanmıştır." (*)

Bu iki yerin Paris'in tüm nüfusunu barındırdığı unutulmamalıdır.

Kropotkin aynı sonucun uzun saatler çalışmaya gerek kalmadan elde edilebileceği yöntemlere dikkat çekerek devam eder. Aslında, tarım işlerinin önemli bölümünün masa başı işlerde çalışanlar tarafından yapılabileceğini, tarımla uğraşarak geçen saatlerin onları sağlıklı kılacağını ve onlara zevkli bir değişiklik sunacağını iddia eder. Aşırı işbölümü kuramına karşı çıkar. Onun istediği "*birleşme*"dir, "her bireyin hem el işi yaptığı, hem de zihinsel faaliyetlerde bulunduğu, her sağlıklı bireyin bir işçi olduğu ve her işçinin de hem tarlada hem de atölyede çalıştığı bir toplum"dur. (**)

(*) Kropotkin, "Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler" (Fields, Factories and Workshops), s. 81.

(**) A.g.e., s. 6.

Üretimle ilgili bu görüşlerin Kropotkin'in anarşizmi savunması ile bir ilgisi yoktur. Bu yöntemler devlet sosyalizmi altında da uygulanabilir, hatta belli koşullarla kapitalist rejimde uygulanması bile mümkün olabilir. Bizim için herhangi bir ekonomik düzeni diğerine karşı savunmak açısından önemli değillerdir; önemleri, emeğin üretkenlik kapasitesi ile ilgili şüphelerimizi ortadan kaldırmalarından kaynaklanır. Endüstriden çok tarımdan söz ettim, çünkü genellikle zorlukların çıktığı sektör tarım sektörüdür. Genel anlamda konuşursak, geniş ölçekte gerçekleştirildiğinde endüstriyel üretim daha ucuz olabilir, bu yüzden de endüstride, talepteki artışın arzdaki fiyat artışına yol açması için bir neden yoktur.

Üretim sorunun tamamen teknik ve maddi yönlerini geçtikten sonra, insan faktörüne, insanları çalışmaya iten nedenlere, üretimin etkin bir şekilde örgütlenme ihtimaline ve üretimin dağılım ile olan bağlantısına geliyoruz. Mevcut sistemin savunucuları, ekonomik uyarıcılar olmasaydı etkin çalışmanın sağlanamayacağını ve ücret sisteminin kaldırılması halinde, insanların toplumun refahını sağlamak için çalışmayı bırakacaklarını ileri sürerler. Sözü edilen ekonomik nedenlerle, üretim ve dağılım sorunları da birbirine bağımlı hale geliyor. Dünyadaki refahın daha âdil bir dağılımı için duyulan istek sosyalizm ve anarşizmin en önemli ilham kaynağıdır. Bu nedenle, önerdikleri dağılım sistemlerinin üretimin azalmasına yol açıp açmayacağını düşünmemiz gerekir.

Sosyalizm ve anarşizmin önerdikleri dağılım sistemleri arasında temel bir fark vardır. Sosyalizm, en azından pek çok şeklinde, yaşlı ya da hasta kimselerin durumu istisna

olmak üzere, yapılan iş için, ya da işi özendirmek için ücret sistemini korur, çalışmaya istekli olmayı hayatta kalmanın koşullarından biri haline getirir. Diğer yandan, anarşizm, koşulları ne olursa olsun, herkese tüketeceği sıradan malları verir, kolayca üretilemeyecek nadir bulunan malları ise nüfusa eşit olarak dağıtır. Böylece, her ne kadar anarşistler, çalışmanın, nüfusun çoğunun gönüllü bir şekilde üstleneceği bir şey olabileceğine inanıyorlarsa da anarşizmde çalışma zorunluluğu diye bir şey olmaz. Sosyalistler ise insanları çalıştırırlar. Bir kısmı tüm işçilerin ücretini eşit tutarken, diğerleri daha değerli olan iş için daha fazla ücret verir. Tüm bu değişik sistemler, ortaya çıkaracakları toplumun türü açısından farklılık gösterseler de, arazinin ve sermayenin ortak mülkiyeti ile uyumludurlar.

Gelir eşitsizliğini içeren sosyalizm, çalışmaya iten ekonomik nedenler açısından içinde yaşadığımız toplumdan çok da farklılık göstermez. Mevcut sistemde pek çok insan kendine arazi ya da para kaldığı için hiç çalışmadan refah içinde bir yaşam sürebilir. Endüstri ya da maliye sektöründe çalışan pek çok insan da topluma sağladıkları faydayla hiç de orantılı olmayan aşırı paralar kazanırlar. Diğer yandan, topluma büyük faydaları dokunan kâşifler, ya kapitalistler tarafından soyuldukları için ya da toplum onları çok geç keşfettiği için haklarını alamazlar. Ücreti daha iyi olan işlere genelde pahalı bir eğitim almış olanlar girebilir. Bu insanlar da genelde yetenekleri ile değil, şansla seçilirler. Kişiye çalışmaya istekli olduğu için değil, işverenine faydalı olduğu için ücret ödenir. Kendi kontrolünde olmayan olaylar insanı fakirliğe sürükleyebilir. Bu fakirlik insanların sürekli korkusudur, başa geldiği zaman o kişiye hiç hak etmediği

acılar çektirir ve kişinin sosyal konumunun da düşmesine neden olur. Üretim açısından bakıldığında mevcut sistemin kötü taraflarından biri budur. Tüm bu kötü tarafların herhangi bir sosyalizm sistemi altında düzeltileceğini ummalıyız.

Ekonomik nedenlerin çalışmayı ne kadar etkilediğini tartışırken dikkate almamız gereken iki soru vardır. Birinci soru şudur; işin yeterli miktarda yapılmasını sağlamak için toplum daha çok beceri gerektiren ya da daha değerli bir iş için daha yüksek ücret ödemeli midir? İkinci soru ise şudur; boş gezenler de ürünlerden paylarına düşeni alsalar, yine de işler yeterli miktarda yapılmasını sağlayacak kadar zevkli hale getirilebilir miydi? Bu sorulardan ilki, her iki sosyalizm okulu arasındaki ayrıma dayalıdır: daha ılımlı sosyalistler sosyalizmde dahi farklı işler için farklı ücretler ödenmesinin daha uygun olacağını kabul ederken katı bir sosyalizmi savunanlar ise tüm işçilere eşit ücret ödenmesi gerektiğini savunurlar. Diğer yandan ikinci sorunun cevabı ise sosyalistler ve anarşistler arasındaki ayrımı ortaya koyar; anarşistler herhangi bir insanı çalışmasa dahi ürünlerden mahrum bırakmazken sosyalistler bunu yapabilirler.

İkinci sorumuz birincisinden çok daha esaslı bir soru olduğu için öncelikli olarak tartışılması gerekir. Bu soruyu tartışırken söylenenlerden de, doğal olarak birinci sorunun cevabı çıkacaktır.

Ücret mi yoksa Serbest Paylaşım mı? "Ücret sisteminin ortadan kaldırılması" anarşistlerin ve ileri sosyalistlerin sloganlarından biridir. Fakat bu, en bilinen anlamı ile anarşistlere daha yakın olan bir slogandır. Anarşistlerin toplum kavramında, tıpkı bugün suyun bedava olması gibi,

temel tüketim mallarını herkes ücretsiz olarak temin edebilecektir. (*) Savunucuları, bu sistemin, önceden paralı olarak yararlandığımız, örneğin yollar ve köprüler gibi pek çok şeye daha şimdiden uygulandığına dikkat çekmektedir. Bu sistemin tramvayları ve trenleri de içine alacak şekilde rahatlıkla genişletilebileceğini iddia ederler. Kropotkin'in toprağın daha üretken hale getirilebileceğini kanıtladığı gibi, bunlar da tüm temel tüketim mallarının ihtiyaç duyan herkese verilebileceğini, çünkü bunların tüm talebi karşılayacak miktarda üretilmesinin kolay olduğunu iddia ederler. Eğer bu sistem yaşam için gerekli olan tüm maddeleri içerecek kadar genişletilebilse, zamanını değerlendirmek için seçeceği yol ne olursa olsun, herkesin en azından hayatta kalması sağlanabilir. Lüks tüketim maddeleri gibi sınırsız miktarda üretilemeyen maddelere gelince; anarşistlere göre bunların da ücretsiz dağıtılması gerekir, fakat bunlar dağıtılırken pay sistemi uygulanabilir, yani eldeki miktar nüfusa eşit miktarda

---

(*) Yüzyılımızda yaygın olan üretim sistemi nedeniyle insanların kafasına yer eden bencilliğe rağmen, komünist eğilim yine de kendini sürekli hatırlatmakta ve toplum yaşantısında kendine yer edinmektedir. Kamuya açık köprünün karşısında paralı köprü, ücretsiz otoyolun karşısında paralı otoyol tarihe karışıyor. Aynı durum başka kurumlarda da varlığını gösteriyor. Müzeler, ücretsiz yararlanılan kütüphaneler ve devlet okulları, parklar ve eğlence sahaları; kaldırımlar ve aydınlatılmış caddeler herkesin ücret ödemeden kullanımına açık; insanların evlerine su ulaştırılıyor ve kullandıkları miktar da giderek önemini kaybediyor. Tramvaylar ve trenler de şimdiden sezonluk bilet ya da değişmeyen fiyat uygulamasına başladılar ve bunlar özel mülkiyet olmaktan çıktıkça daha da ucuzlayacak; tüm bunlar ileride neler olacağını tahmin etmemizi sağlayan işaretler." Kropotkin, "Anarşist Komünizm" (Freedom Press, 127 Ossulston Street, NWI).

dağıtılabilir. Söylenmese bile, hiç şüphesiz, bunlar için de bir ücretlendirme yapılacaktır, böylece herkes payını nasıl istediğine karar verebilecektir; örneğin birisi iyi şarap, diğeri en iyisinden Havana purosu, bir başkası ise tablo ya da güzel mobilya isteyecektir. Herkes, ne şekilde isterse istesin, bu lüks tüketim maddelerini hakkı olarak alabilecektir, değişen fiyatlar da talebi eşit hale getirebilmek için koyulacaktır. Böyle bir dünyada üretmek için ekonomik uyarıcı unsurlar tamamen ortadan kalkmış olacaktır ve eğer insanların hâlâ çalışmaları isteniyorsa başka güdüler bulunmalıdır. (*)

Böyle bir sistem mümkün olabilir mi? Öncelikle, herkes yaşamsal tüketim maddelerini kamuya açık dükkânlardan istediği miktarda alabiliyor olsa, bu maddeleri bu kadar çok miktarda üretebilmek mümkün olabilir mi?

Satın alma ve karşılığında para ödeme fikrine o denli alışmışız ki bu sistemin kaldırılabileceği düşüncesi bize ilk başta inanılmaz geliyor. Bence, bu fikir göründüğü kadar da inanılmaz değil. Eğer ekmeği hiçbir ücret ödemeden alabiliyor olsaydık bile, sınırlı bir miktardan daha fazlasını istemezdik. Mevcut haliyle, ekmeğin fiyatı zenginlerin gelirlerinin öyle az bir kısmını oluşturuyor ki tüketimini kontrol altına almalarına gerek kalmıyor. Yine de, istenirse, onların tükettiği miktar gelişmiş tarım yöntemleri sayesinde tüm nüfusa kolaylıkla sağlanabilir. (Savaş zamanından söz etmiyorum.) İnsanların isteyebileceği yiyecek miktarının

(*) Anarşizme mantıklı ve ılımlı bir şekilde muhalif bir bakış açısı ile pekçok başka sorunlarla beraber bu sorunun incelemesi Alfred Naquet'in *"Anarşi ve Kolektivizm" (L'Anarchie et le Collectivisme)*, Paris, 1904 adlı esrinde bulunabilir.

doğal sınırları vardır ve geriye kalan artıklar da çok fazla olmayacaktır. Anarşistlerin de belirttiği gibi, günümüzde insanlar sınırsız miktarda su kullanabiliyorlar, fakat kullanmadığı zaman hiç kimse muslukları açık bırakmıyor. Aşırı israfa kamuoyunun da karşı çıkacağını düşünebiliriz. Bence, sınırsız arz ilkesi, talebin, kolaylıkla üretilebilen miktarı geçmediği tüketim malları için kabul edilebilir. Eğer üretim etkin bir şekilde düzenlenirse, bu sadece tüketim malları için değil, eğitim gibi yaşamsal gerekliliğe sahip ihtiyaçlar için de geçerli olabilir. Eğitim en yüksek basamağına kadar ücretsiz olsaydı, anarşist rejim tarafından bilinçleri köklü bir şekilde değiştirilmedikçe hiçbir genç belli bir miktardan fazlasını talep etmezdi. Aynı şey, temel yiyecek, giyecek ve buna benzer ihtiyaçlar için de geçerlidir.

Sanırım sonuç olarak, anarşistlerin serbest dağıtım planının teknik açıdan imkânsız olmadığı sonucuna varabiliriz.

Fakat, her birey, çalışmasa bile genel refah seviyesinde yaşayacağını bilse, yapılması gerekli işleri yaptırmak mümkün olur muydu?

Pek çok insan bu soruya hiç tereddüt etmeden olumsuz yanıt verecektir. Özellikle de işçilerini bir grup tembel ve sarhoş insan olarak gören işverenler, kovulma ve aç bırakılma tehdidi olmadan onlara hiçbir iş yaptırılmayacağından çok emindirler. Fakat insanların emin olduğu bu nokta gerçekten doğru mu? Eğer çalışma hayatı şu andaki gibi devam ederse, hiç şüphesiz, insanları yoksulluk korkusu olmadan çalışmaya ikna etmek zor olacaktır. Fakat çalışma hayatının şu anda olduğu gibi kasvetli angarya işlerden oluşması için hiçbir

neden yoktur. (*) Eğer insanlar çalışmaya zorlanmak yerine, işler cazip hale getirilse, toplumun çıkarı işlerin zevkli hale getirilmesini gerektirirdi. İşler zevkli hale getirilmedikçe toplumun iyi bir seviyeye ulaştığı söylenemez. İşin sıkıcılığı önlenemez bir şey midir?

Günümüzde, daha iyi ücretlerin ödendiği profesyonellik gerektiren meslekler genelde zevkli olan işlerdir. Her anının çok güzel olduğunu iddia etmiyorum, fakat bu tür bir işe sahip olan bir insan genel olarak, hiç iş yapmadan aynı parayı alan birinden daha mutludur. Belli miktarda çaba ve sürekli bir kariyerin verdiği doygunluk hissi insanların zihinsel sağlığını ve yaşam enerjisini korumak için gereklidir. Önemli miktarda iş de ücretsiz yapılır. İnsan doğası hakkında iyimser düşüncelere sahip olanlar, bir sulh yargıcının görevinin de tıpkı lağım temizleyicilerininki gibi hoş olmayan bir görev olduğunu düşünebilir; fakat olumsuz düşüncelere sahip biri intikam ve ahlaki üstünlük duygusunun verdiği hazzın çok

(*) "İnsan doğasının kabul edemeyeceği şey çalışma değil, aşırı çalışmadır. Herkesin iyiliği için yapılan çalışma değil, sadece birkaç kişinin lüks içinde yaşaması için yapılan çalışmalar kabul edilemez. Emek sarf etmek, çalışmak, kendi başına sağlığı ve yaşamı oluşturan, birikmiş vücut enerjisinin boşaltılmasını sağlayan fizyolojik bir gerekliliktir. Eğer birçok iş şu anda isteksizce yürütülüyorsa, bunun nedeni ya aşırı çalıştırılma ya da düzensiz organizasyondur. Fakat yaşlı Franklin'in de bildiği gibi, eğer hepimiz kendimizi üretici işlere verir ve şu anda yaptığımız gibi üretici güçlerimizi israf etmezsek, her gün yapılan dört saatlik yararlı bir çalışma, herkese sade, orta sınıf bir ev sağlayabilir. Elli yıldır sorulan şu "Hoş olmayan işleri kim yapacak?" sorusuna gelirsek, eğer hâlâ hoş olmayan işler varsa, bunun nedeni bilim adamlarımızın bu işi zevkli hale getirmek için yollar bulma zahmetine girmemiş olmalarıdır; zira bu işi boğaz tokluğuna yapacak bir sürü aç adamın olduğunu çok iyi biliyorlardı." Kropotkin, "Anarşist Komünizm".

büyük olduğunu, bu nedenle hiç ücret verilmese dahi, zavallı insanları hapse gönderen zengin ve yaşlı başlı beyefendiler bulmanın hiç de zor olmayacağını düşünürler. İşin kendi verdiği hazdan başka, insanların iyi düşünceleri ve işe yaradığı hissi de birçok insanı çalışmaya itecektir.

Fakat insanların gönüllü şekilde yapacakları işlerin her zaman istisna olacağı, yapılması gerekli işlerin çoğunun her zaman sıkıcı kalacağı söylenebilir. Eğer kolay bir yaşam seçeneği varsa, madenciliği ya da bir yolcu gemisinde ateşçi olmayı kim ister? Yapılması gerekli olan işlerin çoğunun zor, en azından sıkıcı olacağının kabul edilmesi gerektiğini ve anarşist sistemin işleyebilmesi için bu tür işleri yapan kimselere özel ayrıcalıklar verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu tür ayrıcalıkların anarşizmin mantığına ters düştüğü bir gerçektir, fakat fikrimce sistemi çok kayda değer bir şekilde de ihlâl etmez. Eğer üzerinde yeteri kadar düşünülürse pek çok iş kolaylaştırılıp zevkli hale getirilebilir. Şu anda bile, çoğu işi ürkütücü kılan sadece uzun çalışma saatleridir. Eğer normal çalışma saatleri daha iyi bir düzenleme ve daha bilimsel yöntemler sayesinde örneğin dört saate indirilebilseydi, şu anda angarya gibi gelen işlerin çoğu kolaylaşmış olurdu. Kropotkin'in önerdiği gibi, tarım, yoksulluk içinde yaşayan cahil çiftçinin yaşam boyu katlanmak zorunda olduğu angarya iş değil de, endüstri sektöründe ya da beyin gücü gerektiren işlerde çalışan kadın ve erkeklerin ara sıra yaptıkları bir iş olsaydı, işçinin hiçbir zihinsel faaliyetini gerektirmeyen eski geleneksel yöntemler yerine yeni yöntemlerin ve yeni buluşların arandığı, özgürlük ruhu ile dolu ve işi yapanların fiziksel işbirliğini olduğu kadar zihinsel

işbirliğini de gerektiren bir iş haline getirilebilseydi, bıkkınlık veren bir faaliyet yerine zevk veren bir iş ve yapanlar için de bir sağlık ve yaşam kaynağı olabilirdi.

Anarşistlerin tarım hakkında söyledikleri aynen endüstri için de geçerlidir. Şu anda, işçilerin yaşamına sendikaların koparabildiklerinden daha fazla ilgi duymayan kapitalistler tarafından yönetilen büyük ekonomi örgütleri, eğer üreticilerin tüm yöntemlere, koşullara, çalışma saatlerine ve buna benzer şeylere kendilerinin karar verdiği kendi kendilerini yöneten birliklere dönüştürülebilseydi, her şey daha iyi olurdu; kirlilik ve gürültü yok edilebilir, sanayi bölgelerinin korkunçluğu azaltılabilir, doğuştan gelen zekâya sahip tüm üreticilerin üretimin bilimsel yönlerine ilgi duyması sağlanabilir ve bir eser yaratırken sanatçının aldığı hazza benzer bir haz tüm çalışmanın ilham kaynağı olabilirdi. Tüm bunlar, her ne kadar şu anda kulağa çok uzak olasılıklar gibi gelse de, ekonomik açıdan özerklikle gerçekleştirilebilirdi. Böylece, dünyadaki yapılması zorunlu işlerin çoğu, çalışsa da çalışmasa da hayatta kalabilecek olan insanlar için bile boş gezmekten daha cazip hale gelecektir. Geri kalan işlere gelince; bu işleri üstlenenler için gerek mal şeklinde, gerekse onurlandırma ya da ayrıcalık tanıma şeklinde özel ödüller düşünebiliriz. Bu noktaya itiraz edilmesi gereksizdir.

Yine de boş gezmeyi tercih edecek olan insanlar olacaktır. Nüfus çok fazla olmadıkça bu önemli değildir. Boş gezenler diye sınıflandırdığımız kesimin içinde sanatçılar, kitap yazarları, kendilerini soyut zihinsel faaliyetlere adamış insanlar, kısacası, toplumun onlar hayattayken küçümsediği, ancak öldükten sonra değerini anladığı insanlar da olacaktır.

Bu tür insanlar için, çalışmalarının topluma bir fayda sağlayıp sağlamadığı düşüncesi olmadan işlerine devam edebilmek çok önemlidir. Şairlerimizin ne kadarının refah içinde yaşadığı araştırılırsa fakirliğin şiir yazma yeteneğinin geliştirilememesine neden olduğu fark edilecektir, çünkü, zenginlerin şiir için doğuştan gelen bir yeteneğe sahip olduğunu sanmak saçmadır. Sayıları ne kadar az olursa olsun, bu insanların özgür olması sağlanmalıdır.

Şu ana dek anarşist düşünce lehindeki görüşlerimizi sıraladık. Bana kalırsa, bu düşüncenin lehindeki görüşler, başarılı olma ihtimali olabileceğini düşündürmeye yeter, ama yine uygulanabilir olduğunu düşünmemize yetmez.

Anarşistlerin dağılım sorunu ile ilgili önerilerinin uygulanabilirliği sorunu nicel bir sorundur. Anarşistlerin önerileri iki kısımdan oluşur: (1) Tüm yaygın tüketim mallarının herkese sağlanması. (2) Hiç kimsenin çalışmaya zorlanmaması ya da kimseye yaptığı çalışma için maddi bir ödül verilmemesi. Bu iki öneri birbirinden ayrılmaz değildir ya da herhangi birisi anarşizmin tüm sistemini kapsamaz. Yine de bu iki nokta olmazsa anarşizmden söz edilemez. İlkiyle ilgili olarak, bunun şu anda bile bazı mallar için uygulanıyor olduğunu söyleyebiliriz ve çok da uzak olmayan bir gelecekte daha bir çok mal da bunların arasına girebilir. Bu esnek bir plandır, çünkü şu ya da bu tüketim maddesi ücretsiz dağıtılacaklar listesine konulabilir ya da koşullar gerektirdiğinde o listeden çıkarılabilir. Çok sayıda değişik avantajı vardır ve dünyadaki uygulamalar bu yöne kayma eğilimindedir. Fikrimce, anarşistlerin sistemlerinin bu parçası, sonuçta arzu edildiği kadar genişletilebilecek şekilde yavaş yavaş benimsenebilir.

Fakat, hiçbir çalışma zorunluluğunun ve çalışma karşılığında hiçbir ödülün olmaması şeklindeki ikinci öneriye gelecek olursak, işler biraz karışır. Anarşistler sürekli olarak projelerinin uygulanması halinde herkesin çalışmak isteyeceğini öne sürerler, fakat bu görüş hakkında söylenebilecek pek çok şey olmasına rağmen bunun gerçek olabileceği yönünde söylenebilecekler, pratik nedenlerden dolayı pek azdır. Belki ekonomik baskılar yüzünden sanayiinin artık alışılmış hale geldiği toplumlarda kamuoyu pek çok insanın çalışmasını sağlayabilir; (*) fakat bu durumun kalıcı olup olmayacağı daima şüphelidir. Eğer kamuoyu gerçekten etkili olacaksa, toplumu küçük gruplara ayırma ve her grubun sadece ürettiği kadarını tüketmesine izin verme gibi bir yöntem geliştirilebilir. Böyle bir yöntem, boş gezen her bireyle beraber ortak paylarının azaldığını gördükleri için, küçük olan gruplarda ekonomik güdülere işlerlik kazandıracaktır. Bu uygulanabilirliği olan bir sistemdir, fakat bu da anarşizmin tüm ruhuna aykırı olacak ve ekonomik sistemini ana hatlarını çökertecektir.

(*) "Zorunluluk olmasa kimsenin çalışmayacağı şeklindeki çok sık yapılan itiraza gelince; Rusya'daki serflerin olduğu kadar Amerika'daki kölelerin de özgürleştirilmesinden önce bu itirazı çok duyduk ve bunu değerlendirme imkânı bulduk. Bu nedenle sadece gerçekler tarafından ikna edilebilecek olanları ikna etmek için uğraşmayacağız. Tersini düşünenler şunu bilmelidir ki, gerçekten, en düşük seviyedeki bazı insanlar, bazı küçük topluluklar ya da olumsuz koşullara karşı giriştikleri mücadelede hayal kırıklığına sürüklenmiş bazı bireyler için doğru bile olsa, uygar ulusların çoğunluğu için bu geçerli değildir. Bizler için çalışmak bir alışkanlık ve boş gezme de yapay bir büyümedir." Kropotkin, "Anarşist Komünizm", s. 30.

Ortodoks Sosyalizmin bu konudaki görüşü anarşizminkinden oldukça farklıdır. (*) Komünist Manifesto'da açıklanan öneriler içinde "eşit çalışma yükümlülüğü, özellikle de tarım için sanayi ordularının kurulması" vardır. Sosyalist kurama göre, sadece çalışmak ortaya çıkan üründen faydalanma hakkını doğurur. Elbette istisnalar olacaktır, örneğin, yaşlılar ve çok küçük olanlar, hastalar ya da kendi hataları dışındaki bir sebepten ötürü emeğine o an için ihtiyaç duyulmayanlar. Fakat tartıştığımız sorunla ilgili sosyalizmin temel görüşü, çalışmaya gücü yeten herkesin, ya açlık tehdidi ile ya da ceza kanunlarının uygulanması ile çalıştırılmasıdır. Elbette istenilen tek iş türü de yetkililere karşı gelmeyen türde işler olacaktır. Sosyalizme ya da o günkü hükümetin savunduğu bir kurama karşı çıkan bir kitap yazma, iş olarak görülmeyecektir. Resmi olarak öğretilen üsluptan başka bir üslup kullanarak resim yapma ya da sansürden geçmeyecek olan oyunlar yazmak da öyle. O düşüncenin sahibi uzmanlara dalkavukluk yapmayı başaramadığı sürece yeni düşünce biçimleri yasaklanacaktır. Sosyalistler bu sonuçları tahmin edemiyorlar, çünkü, sosyalist devletin, şu anda sosyalizmi savunan insanlara benzer yöneticiler tarafından yönetileceğini düşünüyorlar. Elbette, bu bir yanılgıdır. O zaman devleti yönetecek olan kişiler, sosyalizmin şu anki savunucularına hiç benzemeyeceklerdir. Halkın iyiliği için yapılması gereken bir reformun savunucuları son derece tarafsız ve ateşli olurlar, fakat reform gerçekleştikten sonra iktidarı ellerine alanlar

(*) "Üretim hakkında bu suni görüşü benimserken, kolektivistler gibi, anarşistler de, servet üretiminde harcanan emekle orantılı olarak verilecek bir ödülün, ideal ya da ideale yakın olduğunu düşünmezler." Kropotkin, "Anarşist Komünizm", s. 20.

genelde, ulusların hükümetlerinde görev alan ve her dönemde aynı olan hırslı yönetici tipine benzerler. Bu tip insanlar da hiçbir zaman muhalefete katlanamaz ve özgürlük yanlısı olmazlar.

Öyle görünüyor ki, anarşistlerin görüşlerinin olumsuz yanları olduğu kadar, sosyalistlerinkinin de olumsuz yanları var. Sosyalizmin getireceğini tahmin ettiğimiz bazı olumsuzlukların günümüzde de yaşandığı doğrudur, fakat sosyalistlerin amacı dünyadaki mevcut kötülükleri iyileştirmektir. Onlar, sadece işleri daha da kötüleştirmeyecekleri savıyla yetinemezler.

Anarşizmin özgürlük yönünden üstünlüğü var, sosyalizmin de çalışmaya teşvik etme yönünden. Bu iki üstün tarafı birleştirerek yeni bir yöntem bulamaz mıyız? Bana bulabilirmişiz gibi geliyor.

İnsanların çoğu makul ölçülerde çalıştığında ve yaptıkları işler bilim ve organizasyon sayesinde üretici hale geldiğinde, temel yaşamsal gerekliliklerin herkese sağlanamaması için hiçbir neden olmadığını gördük. Ciddi tek bir şüphemiz vardı; o da anarşist rejimde çalışma güdülerinin çok sayıda boş gezen insanın ortaya çıkmasını engelleyecek kadar güçlü olup olmayacağıydı. Temel gereksinimler herkese ücretsiz verilirken, gereksinimi aşan şeylerin sadece çalışanlara, fakat, şu anda olduğu gibi, sadece o an için çalışanlar değil, kendi hataları dışında herhangi bir sebepten dolayı çalışmayanlara da verilmesini kabul etmek kolaydır. Günümüzde herhangi bir insanın, yatırımlarından temel gereksinimleri karşılayacak kadar parası gelse bile, yine de daha iyi yaşayabilmek amacı ile ücretli işte çalıştığını görüyoruz. Bizim hayalini kurduğumuz toplumda da böyle olacaktır. Aynı zamanda, sanat ya da

düşünce alanında yetenekli olan bir insan, "zevkleri küçümseyip günlerini çalışarak geçirmesi" şartıyla, istediğini yapmakta özgür olacaktır. Günümüzde serseri diye tabir ettiğimiz, çalışmaktan korkan nispeten az sayıdaki insan da, çalışanlar için yük teşkil edecek kadar çoğalma tehlikesi olmadan zararsız bir şekilde varlıklarını sürdürecektir. Bu yolla, özgürlük talepleri çalışmak için gerekli ekonomik güdülerle birleştirilebilir. Bana öyle geliyor ki, böyle bir sistemin başarı şansı saf anarşizmden ya da saf Ortodoks sosyalizminden çok daha yüksektir.

Biraz daha açacak olursak, savunduğumuz sistem tam olarak şöyledir; temel yaşamsal gereksinimler için az miktarda gelir, çalışsa da çalışmasa da herkese sağlanacaktır. Üretilen malların toplam miktarı ile belirlenecek olan daha fazla gelir de toplumun yararına olan işleri yapmaya gönüllü olan kişilere verilecektir. Sistemi bu temel üzerine kurabiliriz. Daha çok beceri gerektiren ya da toplum için daha yararlı olan işler için daha çok ücret ödenmesi gerektiğini düşünmüyorum, çünkü bu tür işler zaten daha ilginç ve sıradan işlere göre daha çok saygı duyulan işlerdir, bu nedenle de yeteneği olan kişiler tarafından tercih edilecektir. Fakat, örneğin, normal çalışma saatlerinin yarısı kadar çalışmak isteyenlere daha az ücret verirken, özellikle hoşa gitmeyen bir işi yapmayı kabul edenlere daha fazla ödeme yapabiliriz. Böyle bir sistem anarşizme uymasa da sosyalizmle tam bir uyum içindedir. Daha sonra sistemin avantajları üzerinde daha çok duracağız. Şimdilik şu kadarını söylemekle yetineyim; bu sistem özgürlüğü adaletle birleştiriyor ve toplumu anarşistlerin ve Ortodoks sosyalistlerin görüşlerinin içinde gizlenen tehlikelerden koruyor.

5

Hükümet ve Yasa

Özlerinde hem hükümet hem de yasa, özgürlük kısıtlamalarından ibarettir ve özgürlük en büyük siyasi iyiliktir. (*) Acele hüküm veren bir insan, fazla düşünmeden 'eğer amaç özgürlükse yasalar ve hükümet kaldırılmalıdır' sonucuna varabilir. Doğru ya da yanlış olsun, bu sonuç kolaylıkla kanıtlanamaz. Bu bölümde anarşistlerin yasalara ve hükümete bakış açılarını ele alacağız. İyi bir toplumsal sistemin en üstün amacının özgürlük olması gerektiği varsayımından yola çıkacağız, fakat bu temel üzerinde ilerleyerek anarşistlerin iddiaların tartışmalı olduğunu göreceğiz.

Diğer insanların özgürlüğüne saygı duyma, pek çok kişide olan doğal bir itki değildir; kıskançlık ve güç isteği, insan

(*) Özgürlüğün en büyük iyilik olduğunu söylemiyorum; en iyi şeyler içten gelenlerdir, yaratıcı sanat, sevgi, düşünce gibi. Tüm bu unsurlar siyasi koşullar tarafından desteklenebilir ya da engellenebilir, ama siyasi koşullardan doğmaz. Özgürlük, hem kendi içinde, hem de tüm diğer iyiliklerle olan ilişkisi bakımından siyasi ve ekonomik koşulların sağlayabileceği en büyük iyiliktir.

doğasının başka kişilerin yaşamına karışmaktan zevk duymasına neden olur. Eğer insanların hareketleri dıştan gelen bir otorite tarafından kontrol edilmeseydi, herkesin özgür olduğu bir dünyada yaşıyor olmazdık. Güçlü zayıfı, çoğunluk azınlığı, şiddet yanlıları daha barışçı insanları ezerdi. Her ne kadar günümüzdeki rekabetçi toplum düzeninin insan doğasının en kötü taraflarını beslediğini kabul etsek de, korkarım bu kötü itkilerin tek ortaya çıkış sebebinin kötü bir toplumsal düzen olduğu söylenemez. Çok hırslı insanlarda doğuştan gelen bir özellik olsa da, güç isteği özellikle gücün bizzat kullanımı deneyimiyle körüklenmektedir. Hiç kimsenin çok fazla güç elde edemediği bir dünyada, başkalarını ezmek için duyulan istek şu andakinden çok daha az hissedilirdi. Yine de tamamen yok olacağını düşünmüyorum, bu isteğe sahip olan insanlar sıradışı bir enerjiye ve yönetme kapasitesine sahip insanlar olurdu. Eğer toplumun örgütlenmiş iradesi tarafından denetlenmezlerse bu tür insanlar ya bir despotizm kurarlar ya da ancak uzun süren bir mücadele sonucu engellenebilecek böyle ateşli bir girişimde bulunurlar. Siyasi güç için duyulan isteğin yanında, bir de bireyler üzerinde güç sahibi olma isteği vardır. Eğer tehditler ve terörizm yasalar tarafından engellenmeseydi hiç şüphesiz insan ve aile ilişkilerinde şiddet alır başını giderdi. Toplumda yazılı olmayan alışkanlıkların bu tür şiddet eylemlerini azaltacağı da doğrudur, fakat korkarım ki, bu kurallar ancak yasaların uzun süre geçerli olmasıyla oluşur. Kırsal kesimde yaşayan topluluklardan, madenci kamplarından ve bunlara benzer yerlerden elde edilen deneyimler, yeni koşullar altında, insanların kolaylıkla daha vahşi tavırlar takınabildiğini ve bunu eyleme dökebildiklerini göstermiştir.

Bu nedenle, öyle görünüyor ki, insan doğası olduğu gibi kalmaya devam ettiği sürece, bireyler tarafından uygulanan zorbalık eylemlerinin yasaklandığı bir toplumda, her bireyin içinden gelen itkileri serbestçe gerçekleştirebileceği bir toplumdan daha fazla özgürlük olacaktır. Fakat, şu an için herhangi bir hükümet şekli ve yasaların gerekliliği kabul edilse de, tüm yasalar ve hükümet kendi içlerinde tehlikelidir ve ancak başka ve daha büyük tehlikeleri önleyebildiği sürece haklı çıkarılabilir. Bu yüzden, devletin kullandığı güç daima yakından incelenmelidir ve özel kişilerin despotluğuna yol açmadığı sürece devletin gücündeki her azalma memnuniyetle karşılanmalıdır.

Devletin gücü yarı yasal, yarı ekonomik bir güçtür. Devletin hoşuna gitmeyen eylemler ceza kanununca cezalandırılır ve devletin öfkesini üzerine çeken kimse de hayatta kalması için gerekli olan parayı zar zor kazanır.

Marks'ın devlet hakkındaki görüşleri çok belirgin değildir. Bir yandan, çağdaş devlet sosyalistleri gibi, devlete önemli ölçüde güç verilmesine karşı çıkmaz, fakat diğer yandan ise sosyalist devrim tam olarak gerçekleştiğinde bugünkü bildiğimiz şekliyle devletin ortadan kalkacağını ileri sürer. Komünist Manifesto'da sayılan hemen uygulanması gereken önlemler arasında, mevcut devletin gücünü önemli ölçüde çoğaltan önlemler de yer almaktadır; örneğin, "devlet sermayesi ile ve birkaç kişinin tekelinde kurulan ulusal bir banka aracılığı ile kredinin devletin elinde toplanması," ve "iletişim ve ulaşım yollarının devletin elinde toplanması". Fakat Manifesto'da daha sonra şöyle yazar:

"Gelişme sürecinde, sınıf ayrımları ortadan kalktığında ve tüm üretim ulusun tamamını içeren büyük bir birliğin elinde toplandığında, kamunun gücü siyasi niteliğini kaybedecektir. Siyasi güç diye adlandırılan şey, bir sınıfın diğerine uyguladığı organize güçtür. Eğer, proletarya, burjuvazi ile olan mücadelesinde, koşulların zorlaması sonucu kendisini bir sınıf olarak örgütleyebilir, devrim yoluyla iktidar sınıfı haline gelebilir ve böylece eski üretim koşullarını ortadan kaldırabilirse, o zaman bu koşullarla beraber sınıflar arasındaki düşmanlığı oluşturan koşulları ve genel olarak sınıfları yok edecek ve böylece sınıf olarak kendi üstünlüğüne de son vermiş olacaktır.

Sınıfları ve sınıf düşmanlıkları ile birlikte eski burjuva toplumunun yerine, her bir öğenin özgürce gelişiminin bütünün gelişimi için şart olduğu bir birlik oluşturacağız." (*)

Marks hayatı boyunca özünde bu fikri savundu. Bu nedenle, yandaşlarının tam anlamıyla birer devlet sosyalisti oluşuna şaşmamak gerek. Diğer yandan, Marks'tan, öğretisinin en önemli noktalarından biri olarak gördükleri sınıf mücadelesi fikrini alan sendikacılar, devletten nefret ederler ve onu yok etmek isterler. Bu açıdan anarşistlere yakındırlar. Her ne kadar toplumdaki bazı kişiler onları aşırı uç noktalarda görse de, lonca sosyalistleri İngilizlerin tipik uzlaşma eğilimini temsil ederler. Sendikacıların devletin gücünün özünde bazı tehlikeler içerdiği iddiası onların eski devlet sosyalizmini reddetmelerine yol açmıştır, fakat onlar yine de toplumun merkezi bir otoriteden tamamen vazgeçebileceği yönündeki anarşist görüşü de kabul etmezler. Böylece toplumda birbirine eşit iki yönetim aracı önerisinde

(*) Komünist Manifesto, s. 22.

bulunurlar, biri tüketicileri temsil eden, coğrafi özelliklere göre kurulan ve esasında demokratik devletin bir devamı gibi olan yönetim aracı; diğeri ise, coğrafi açıdan değil, ama endüstriyel sendikalar gibi örgütlenmiş ve üreticileri temsil eden yönetim aracı. Bu iki yetki sahibi kurum farklı sorunlarla uğraşacaktır. Lonca sosyalistleri endüstriyel otoritenin devletin bir parçasını oluşturduğunu düşünmezler, çünkü devlet özünde coğrafi açıdan örgütlenmiş olmalıdır. Fakat endüstriyel otorite de mevcut otorite ile benzerlikler taşıyacaktır, çünkü onun da baskıcı bir gücü olacak ve gerektiğinde aldığı kararları zorla uygulatacaktır. Her ne kadar devletin varlığına karşı çıksalar da, sendikacıların belli bir sanayi kolu içinde sendikalar aracılığı ile bazı bireylerin uyguladığı baskıya bir itirazlarının olmayacağı söylenebilir. Fakat sendikanın içinde kurulan bir hükümet de en az şu anki hükümet kadar sert olacaktır. Bunu söylerken, sendikacı liderlerinin teorik anarşizmlerinin, güce eriştikleri anda yok olacağını sanıyoruz, fakat korkarım ki, yaşanılanlar bunun çok da yanlış bir tahmin olmadığını göstermiştir.

Tüm bu farklı görüşler arasında en çok tartışma yaratanı, halk tarafından uygulanan baskının gereksiz olduğu yönündeki anarşist inanıştır. Anarşistlerin savunduğu pek çok farklı görüş gibi, bu görüş lehine de ilk bakışta sanılandan çok daha fazla şey söylenebilir. Bu görüşün en yetkin savunucularından birisi olan Kropotkin, özgürce anlaşma yöntemi ile neler başarıldığına dikkat çekmiştir. Kolektif kararlar anlamında hükümeti ortadan kaldırmayı istemez, onun yok etmek istediği şey, alınan bir kararın, o karara muhalif olanlara zorla kabul ettirilmesine imkân veren

düzendir. (*) Ona göre, temsilci hükümet ve çoğunluğun egemenliği düzeni iyi değildir. (**) Bu noktada, Avrupa Kıtası'nda genel anlamda işbirliği yapan değişik demiryolu sistemlerini örnek olarak verir. Bu tür durumlarda ilgili değişik şirketlerin ya da yetkililerin her biri birer temsilci atar ve bu temsilciler bir karar verir. Bu kararın onları atayan grupların her biri tarafından onaylanması gerekir. Bu temsilciler topluluğunun zorlama yetkisi yoktur, karşı çıkan bir azınlığa karşı çoğunluk hiçbir şey yapamaz. Yine de bu, son derece ayrıntılı anlaşma sistemleri oluşturulmasını engellememiştir. Anarşistlere göre,

(*) "Diğer yandan, *devlet* kavramı *hükümet* kavramı ile karıştırılmıştır. Hükümetin olmadığı bir devlet düşünülemeyeceği için, kimi zaman, devletin ortadan kaldırılması değil, hükümetinin olmamasının amaçlanması gerektiği söylenmiştir.

Bana kalırsa, devlet ve hükümet iki farklı fikri temsil ediyor. Devlet fikri, hükümet fikrinden oldukça farklı. Devlet kavramı, sadece toplumun üstünde olan bir gücün varlığını içermez, aynı zamanda *bölgesel toplanma* ve *toplum hayatının pek çok işlevinin, ya da tüm işlevlerinin birkaç kişinin elinde toplanması* anlamına gelir. Toplumun üyeleri arasında yeni ilişkileri de beraberinde getirir. Belki de ilk bakışta gözden kaçan bu özellik, devletin kökeni incelendiğinde açığa çıkar." Kropotkin, "Devlet" (The State), s. 4, (Freedom Press, 127 Ossulston Street, NWI).

(**) "Temsilci Hükümet tarihsel misyonunu tamamlamıştır; saray egemenliğine ölümcül bir darbe indirmiş ve yarattığı tartışmalarla halkın dikkatini halkla ilgili sorunlara çekmiştir. Fakat bu tarz bir hükümeti geleceğin sosyalist toplumu için düşünmek büyük bir hata işlemek anlamına gelir. Yaşamdaki her ekonomik evre, kendi siyasi evresini de beraberinde getirir ve siyasi örgütün temelinde bir değişiklik yapmadan mevcut ekonomik yaşamın temeline, yani özel mülkiyete dokunmak imkânsızdır. Yaşam, değişikliklerin hangi yönde yapılacağını bize zaten gösteriyor. Bu değişiklikler devletin gücünü arttırmak yönünde değil, fakat şu anda devletin sembolleri gibi görünen tüm kollarda özgür örgütlenmeye ve özgür federasyona başvurmak yönünde yapılmalıdır." "Anarşist Komünizm", s. 28-9.

böyle yöntemlerle, hükümetin *faydalı* işlevleri hiçbir baskı ya da zorlama olmaksızın hayata geçirilebilir. Anlaşmaya varmanın kazançlı olduğu o denli açıktır ki, mevcut özel mülkiyetinin getirdiği yağmacı güdüler bir kere ortadan kaldırıldığında işbirliği kesin olacaktır.

Her ne kadar ilginç bir görüş olsa da, ben, bu görüşün sabırsızlıkla ortaya atıldığı ve tüm vicdanlı insanların arzu ettiği ideale kısa yoldan ulaşma çabasını temsil ettiği sonucuna varıyorum.

Kişilerin işlediği suçlar ile başlayalım. (*) Anarşistler, olumsuz toplumsal koşulların suçluları doğurduğunu ve yaratmayı amaçladıkları dünyada suçun yok olacağını iddia ederler. (**)

(*) Mösyö Naquet'in daha önce adı geçen kitabında bu konuyla ilgili mükemmel bir tartışma yer almaktadır.

(**) "Toplumun düzenini bozanları cezalandırmak için bir hükümetin gerekliliğini iddia eden üçüncü ve temel itiraz noktasına gelirsek; bu konuda söylenebilecek çok fazla şey var. Bu sorunu inceledikçe, toplumda sergilenen anti-sosyal davranışlardan toplumun kendisinin sorumlu olduğu yönündeki inancımız güçleniyor. Toplumun kendisinde yapılacak yeni bir örgütlenmeden başka, hiçbir ceza, hiçbir hapishane ve hiçbir cellat bu tür davranışların sayısını azaltamaz. Mahkemelerde önümüze gelen vakaların en az üçte biri insan doğasının sapkınlığından değil, toplumdaki bozuk üretim sisteminden ve adil olmayan refah dağılımından kaynaklanıyor. Bireylerdeki anti sosyal eğilimlerden kaynaklanan az sayıdaki anti sosyal davranışlara gelince, bunların sayısını da hapishaneler yoluyla ya da cellatlara başvurarak azaltamayız. Hapishanelerde sadece sorunları daha da kötüleştiriyoruz. Dedektiflerimizle, verdiğimiz cezalarla ve hapishanelerimizle toplumda en adi tutkuların ve alışkanlıkların yayılmasına neden oluyoruz. Bu kurumların yarattığı etkiyi tam olarak fark edebilen biri, toplumun ahlakı koruma adı altında yaptıklarından dehşete düşerdi. Başka çareler düşünmeliyiz ve bu çareler de uzun zamandan beri dile getirilmekte." "Anarşist Komünizm", s. 31-2.

Bu görüşte, hiç şüphesiz, doğruluk payı var. Anarşist rejimi devirmeyi aklına koymuş bir grup insanın geniş ölçekte örgütlediği eylemler dışında, anarşist bir dünyada, örneğin hırsızlık yapmak için sebep olmazdı. Daha iyi bir eğitimle şiddete olan eğilimin de yok edileceği kabul edilebilir. Fakat bana öyle geliyor ki bu iddialar belli ölçülerde doğru ur Çok . uçta bir örnek verirsek, anarşist toplumda akıl hastalarının olmayacağını farz edemeyiz ve hiç şüphesiz bu akıl hastalarının bazıları cinayete de meyilli olacaktır. Muhtemelen kimse bu kişilerin de özgür bırakılması gerektiğini iddia etmeyecektir. Fakat doğada hiçbir zaman çizgiler çok keskin değildir, cinayete meyilli bir akıl hastası ile vahşi tutkuları olan aklı başında bir insan arasında birçok aşama vardır. Kusursuz bir toplumda bile, aklı sağlığı yerinde olup da kıskançlık nedeniyle cinayet işleme dürtüsü duyan insanlar olacaktır. Bu insanları şu anda ceza korkusu engellemektedir, fakat eğer bu korku kaldırılırsa, mevcut koşullarda izinli olan askerlerin davranışlarında da görüldüğü gibi, bu tür cinayetler giderek yaygınlaşır. Ayrıca, bu tür davranışlar halkın nefretini de uyandırır ve eğer başka tür bir ceza olmazsa, linç olaylarına bile yol açabilir. Pek çok insanda doğal bir öç alma güdüsü bulunur, fakat bu güdü her zaman toplumun en kötü üyelerine yönelmeyebilir. Örneğin, Spinoza, Hollanda ile Fransa savaşırken, Fransa'nın tarafını tuttuğu için kalabalık tarafından neredeyse öldürülüyordu. Bu tür olaylar haricinde, anarşizmi yıkmak ve eski baskıları canlandırmak için örgütlenmiş bir girişimin yapılması tehlikesi de olacaktır. Örneğin, Napolyon, eğer Kropotkin'in savunduğu gibi bir toplumda dünyaya gelmiş olsaydı dehasını sergileme olanağı bulamayacağı böylesi bir dünyaya uysal bir şekilde boyun eğer miydi? Öyle

bir sistemde, hırslı birtakım insanların bir araya gelip özel ordular oluşturmasına, savaş gereçlerini üretmelerine ve en sonunda savunmasız vatandaşları köleleştirmelerine nasıl engel olunabileceğini anlayamıyorum. Amaçları ne olursa olsun, özel orduların engellenmesi anarşizmin ilkelerine uygun bir tutum olmazdı (elbette değişik görüşlere sahip insanlar tarafından ona muhalif bir başka ordu kurulabilirdi). Gerçekten de, Kropotkin anarşist safında bir hareket örneği olarak İngiltere'deki eski Gönüllüler örneğini verir. (*) Eğer ülke içinde yağmacı bir ordu oluşmasa bile, komşu bir milletten ya da uygarlığın sınırlarında dolaşan ırklardan böyle bir tehlike gelebilir. Güç isteği var olduğu sürece, bu isteğin başkalarına zulmetme şeklinde ortaya çıkmasını engellenmek için toplumun örgütlenmiş gücünden başka bir yol düşünemiyorum.

Vardığımız sonuç, hiçbir davranışın yasalarla sınırlandırılmamasını savunan anarşist idealinin, en azından günümüz için, anarşistlerin arzu ettiği dünyanın istikrarı ile uyum içinde olmadığıdır. Onların amaçladığı dünyaya benzeyen bir dünya oluşturmak ve o dünyanın varlığını devam ettirebilmek için, bazı davranışların yasalarla yasaklanması gerekecektir. Yasaklanması gereken en önemli hareketleri üç başlık altına toplayabiliriz.

1. Hırsızlık
2. Şiddet suçları
3. Anarşist *rejimi* güç kullanarak yıkmayı amaçlayan örgütler oluşturmak

(*) "Anarşist Komünizm", s. 27.

Bu yasakların gerekliliğine dair yukarıda söylenenleri kısaca özetleyeceğiz.

1. ***Hırsızlık.*** Anarşist bir dünyada yoksulluğun olmayacağı ve bu nedenle, açlık sebebiyle hırsızlık yapılmayacağı gerçektir. Fakat şu anda da bu sebepten yapılan hırsızlıkların sayısı çok fazla ya da çok tehlikeli boyutlarda değil. Lüks tüketim maddelerinde uygulanacak olan paylaştırma sistemi kimi insanın arzu ettiğinden daha az miktarda lüks tüketim maddesine sahip olmasına neden olabilir. Böyle bir sistem kamuya açık dükkânların kontrolünü ellerinde tutanlara yolsuzluk yapma fırsatı verebilir ve aslında kamuya açık müzelerde sergilenmesi gereken sanat eserlerine el konulmasına yol açabilir. Bu hırsızlık türlerinin kamu oyu ile engellenebileceği iddia edilebilir. Fakat kendi ait olduğu grubun fikriyle aynı olmadıkça kamuoyu birey üzerinde o denli etkili olamamaktadır. Hırsızlık amacı ile bir araya gelmiş bir grup insan, kamuoyu onlara karşı güç kullanarak kendini etkili kılmadıkça, çoğunluğun fikrine karşı koymaya hazırdır. Aslında belki bu güç onları toplum içinde alçaltma yolu ile kullanılabilir, fakat bu durumda, ceza kanununun tehlikeleri ile birlikte, linç etme eylemini peşinden sürükleyecek olan belirsizlik, acelecilik ve hiddet gibi tehlikeleri de canlandırmış oluruz. Eğer önerdiğimiz gibi, boş gezenlere daha az lüks tüketim maddesi vererek çalışma için ekonomik bir uyarıcı oluşturmak gerekseydi, bu da onlar için yeni bir hırsızlık sebebi oluşturur ve yeni bir tür ceza kanununu gerekli kılardı.

2. *Şiddet Suçları.* Çocuklara uygulanan şiddet, kıskançlık yüzünden işlenen suçlar ve buna benzer daha pek çok suç hemen her toplumda az ya da çok ölçüde görülecektir. Zayıf olanın özgürlüğünü sağlayabilmemiz için bu tür eylemlerin engellenmesi gerekir. Eğer onları engellemek için hiçbir şey yapılmazsa, toplumdaki gelenekler giderek daha da sertleşir ve şu anda seyrek görülen eylemler giderek yaygınlaşır. Eğer anarşistler onların arzuladığı ekonomik sistemin bu tür suçları engelleyebileceği iddialarında haklı iseler, bu suçları engelleyen yasaların uygulanmasına gerek kalmayacak ve özgürlüklere hiçbir zarar gelmeyecek demektir. Öte yandan, bu tür eylemlere olan eğilim sürerse, insanların bu eylemleri gerçekleştirmelerini önleyecek adımlar atılmalıdır.

3. Üçüncü gruba giren zorluklar en ciddi olanlardır ve özgürlüğe yapılan en köklü müdahaleyi içerir. Anarşist bir toplumun özel bir orduya göz yumabileceğini düşünemiyorum ve bu ordunun silah taşımanın yasaklanmasından başka nasıl bir önlemle zararsız hale getirilebileceğini anlayamıyorum. Bu tür yasaklar olmazsa rakip taraflar rakip güçleri örgütleyecek ve sonuç sivil savaş olacaktır. Fakat, eğer böyle bir yasak olursa, bireysel özgürlüğü önemli ölçüde kısıtlamadan bu yasağı uygulamak da pek mümkün olmayacaktır. Tıpkı düello örneğindeki gibi, hiç şüphesiz, bir süre sonra siyasi bir amaca ulaşmak için şiddet kullanma fikri ortadan kalkacaktır. Fakat davranışlardaki ve bakış açılarındaki bu tür değişiklikler ancak yasal yasaklarla oluşturulabilir. Aynı sorunun uluslararası yönü hakkında henüz konuşmayacağım, çünkü bu yönünü bir sonraki bölümde ele almayı düşünüyorum. Fakat aynı düşüncelerin uluslar arasındaki ilişkilerde de geçerli olduğu doğrudur.

Eğer istemeden de olsa ceza kanununun gerekliliğini ve belli olayları engellemek için toplumun gücünü kullanmayı kabul edersek, ortaya bir başka soru çıkıyor: Suç olayına nasıl yaklaşacağız? Suç gibi bir kavramın kabulü ile bağdaşan, insanlığa ve özgürlüğe de saygılı tedbir ne olabilir? Fark edilmesi gereken ilk nokta, suçluluk ya da günah kavramlarının ortadan kaldırılması gerektiğidir. Günümüzde, toplum suçlulara öfkeyle yaklaşıyor: suç işlenmesini önlemek için uygulanan tek yöntem suçluya acı çektirmek. Onun ruhunu incitmek ve kendisine olan saygısını yok etmek için gereken her şey yapılıyor. Onun üzerinde uygarlaştırıcı etki yapabilecek olan zevkler bile, sırf zevk olduğu için ona yasaklanıyor, onu daha da vahşi hale getiren ve alçaltan acılar çektiriliyor. Elbette, suçluların ıslahı konusunda ciddi çalışmalar yapan birkaç ceza kurumundan bahsetmiyorum. Özellikle Amerika'da bu tür kurumlar çok parlak sonuçlar elde etmiştir, fakat dünyanın her yerinde bunlar sadece birer istisna oluştururlar. Genel kural, suçluya toplumun ona karşı duyduğu öfkeyi hissettirmektir. Bu tür bir muamele gören kişi, sonunda umutsuz bir ruh haline bürünmüş ve kendine olan saygısını yitirmiş bir halde, ya meydan okuyan ve düşmanca davranan, ya da itaatkâr ve korkudan sinmiş biri olacaktır. Bu sonuçların hiçbirisi iyi değildir. Ahlaka sığmayan yöntemlerle hiçbir iyi sonuç elde etmeyi bekleyemeyiz.

Eğer bir insan herhangi bir bulaşıcı hastalığa yakalanmışsa, toplum için bir tehlike oluşturur ve onun hareket özgürlüğünü kısıtlamak gerekir. Fakat, böyle bir durumda onu hiç kimse suçlamaz. Aksine, tüm arkadaşları onun acısını paylaşır. Hastalığını iyileştirmek için bilimin önerdiği

çarelere başvurulur ve o kişi, tedavisi süresince özgürlüğünün kısıtlanmasına hiç itiraz etmez. "Suç" denilen sorunun tedavisinde de aynı yöntem uygulanmalıdır. Elbette, suçlu olan kişinin kendi çıkarlarını düşünerek hareket ettiği ve cezalandırılma korkusunun, tam tersi yönde bir çıkar güdüsü uyandırarak caydırıcı olacağı düşünülür.

> Köpek kendi amacına ulaşmaya çalıştı,
> Bu yüzden çıldırdı ve adamı ısırdı.

Suça karşı yaygın olan bakış açısı budur, fakat hiçbir köpek isteyerek çıldırmaz. Suçluların çoğu için, özellikle tutkuları yüzünden suç işleyenler için de bu geçerlidir. Çıkarın esas güdü olduğu durumlarda bile, önemli olan, suçluya acı çektirmek değil, suçu önleyebilmektir. Suçun önlenmesi sürecinde suçlunun kaçınılmaz olarak çekeceği acı, tıpkı cerrahi bir operasyonda çekilen acı gibi üzüntüyle karşılanmalıdır. Şiddete eğilimi olduğu için suç işleyen kişinin, daha yararlı güdüleri ortaya çıkarmayı amaçlayan psikolojik tedavi görmesi sağlanmalıdır. Kendi çıkarı uğruna suç işleyen kişinin de, çıkarların tam olarak anlaşıldığı zaman, topluma zararlı değil, faydalı olan bir yaşam sürerek daha iyi tatmin edilebileceğini görmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla, özellikle onun hayata bakış açısını genişletmek ve arzularının içeriğini çoğaltmak gerekir. Günümüzde, bir insan diğerlerine karşı sevgi duymadığında, onu tedavi etmede kullanılan yöntem, onun diğer insanlara karşı tutumu ile hemen hemen aynı olduğu için hiçbir işe yaramıyor. Hapishane yönetiminin amacı tehlikeyi önlemek, bireylerle ilgilenmek değil. Suçlu

olan kişi, dünyadan tamamen koparılmış şekilde bir hücrede tutuluyor, çoğu zaman kendileri de meslekleri yüzünden acımasız hale gelen gardiyanların eziyetine maruz kalıyor. (*) Ciddi bir şekilde toplum düşmanı olarak ilan ediliyor. Suçlulara, onları bıktırmak için seçilen yorucu işler yaptırılıyor. Bu tür bir muamelenin sonucunda, suçluların topluma karşı hisleri işin başında olduğundan çok daha düşmanca olursa buna şaşırmak mümkün mü?

Çok sert cezalar, suçluların topluca adaletten kaçtıkları bir dönemde öç alma isteği ve korkunun etkisiyle ortaya çıktı. Sert cezaların suçlunun zihninde kaçma duygusunu bastıracağı umuluyordu. Günümüzde ceza kanununun önemli bölümü mülkiyet hakkını, yani zenginlerin haksızca kazanılmış ayrıcalıklarını koruma altına alıyor. Anarşistler gibi, ilkeleri yüzünden hükümetle çatışmaya girenler, yasaları ve yetkilileri adaletsiz bir biçimde mevcut koşulları korumakla suçlarlar. Birçok insanın zengin olma yolu, toplum için, pek çok fakir insanın belli belirsiz suçundan daha zararlıdır, ama onlar cezalandırılmaz, çünkü mevcut düzene müdahale etmezler. Eğer toplumun gücünü kullanarak ve ceza kanunu aracılığı ile bazı eylemlerin önüne geçilmek isteniyorsa, bu eylemler gerçekten topluma zararı dokunan eylemler olmalıdır. "Suçlulara" karşı sergilenen muamele suçluluk kavramından arındırılmalı ve onlara hastalığı tedavi ederkenki ruh hali ile yaklaşılmalıdır. Eğer bu iki koşul gerçekleştirilirse yasaların varlığını sürdüren bir toplumun, anarşizmin ilkelerini istisnasız uygulayan bir topluma tercih edileceğini düşünüyorum.

(*) Bu sözler, yazar henüz bir hapishane deneyimi yaşamamışken yazılmıştı. Kendisine orada hapishane görevlileri çok kibarca davrandılar.

Şimdiye kadar, devletin ceza kanunu sayesinde elinde tuttuğu gücü tartıştık. Bu gücün tamamen ortadan kaldırılamayacağını düşünmek için geçerli sebeplerimiz var, fakat bu güç tamamen farklı bir ruh hali ile, şu an bu gücün özünü oluşturan öç alma duygusu ve ahlaksızlık olmadan uygulanabilir.

Şimdi de devletin ekonomik gücüne ve bürokrasi yoluyla yaratabildiği etkiye geliyoruz. Devlet sosyalistleri, kapitalizm üzerine kurulu olmayan bir toplumda özgürlüğe yönelen hiçbir tehlike olmazmış gibi konuşuyorlar. Bu bana bir yanılgı gibi görünüyor. Seçilmiş de olsalar herhangi bir kast içinde içgüdülerinin zorbalığa başvurmaya iteceği bir grup insan olacaktır. Güce duyulan doğal istekle bu içgüdüler birleşince, bu kişiler toplum için neyin iyi olduğuna kendilerinin karar verebileceği inancına kapılacaklardır (tıpkı şu anda devletin üst kademelerinde görev alanların kapıldıkları gibi). Herhangi bir sistemi yöneten insanların hepsi gibi, onlar da sistemin kendisinin kutsal olduğunu düşünmeye başlayacaklardır. Yapılmasını arzu edecekleri değişiklikler sadece, insanların cömert tiranları tarafından kendilerine bahşedilen şeyleri nasıl kullanabilecekleriyle ilgili olacaktır. Bu görüşü abartılı bulanlar, günümüzdeki devlet yetkililerinin etkilerini ve yöntemlerini tam olarak algılayamamış olanlardır. Ortaya çıkan her meselede, tüm gerçekleri onlar halktan daha iyi bilirler, bilmedikleri tek şey "ayakkabının neresinin vurduğudur". Bunu bilenler ise kendilerini ifade etme yeteneğine sahip değildir, kaç tane ayakkabının kaç tane ayağı vurduğunu ya da bunun çaresinin ne olduğunu açıkça söyleyemezler. Bakanlar için devlet memurları tarafından hazırlanan cevaplar da "saygıdeğer" halk tarafından yansız

olarak kabul edilir. En azından İngiltere'de işler böyle yürür. Devlet sosyalizmi altında yetkililerin gücünün çok daha fazla olacağından endişelenmek için geçerli sebepler vardır.

Ortodoks demokrasi kuramını kabul edenler, sermayenin gücü yok edilirse, temsilci kurumların, bürokrasinin tehlikelerini geçersiz kılacağını iddia ederler. Bu görüşe karşı anarşistler ve sendikacılar amansız bir eleştiri yöneltmişlerdir. Özellikle gelişmiş bir demokrasiye sahip bir ülkede yaşayan Fransız sendikacıları, devletin gücünün ilerici bir azınlığa karşı nasıl kullanabileceğini görmüşlerdir. Bu deneyim, onların çoğunluğun kutsal haklarına duydukları inancı yitirmelerine yol açmıştır. Onların arzu ettikleri anayasa, gayretli azınlıklara da söz hakkı tanıyan, onların amaçlarının bilincinde olan ve onlar için çalışmaya hazır bir anayasadır. İlerleme yanlısı her insan için demokratik temsilci hükümet deneyiminin hayal kırıklığı yaratacağı inkâr edilemez. Önceki hükümet biçimlerinden daha iyi olduğunu düşünsek de anarşistler ve sendikacılar tarafından bu hükümet biçimine yöneltilen eleştirilerin haklı olduğunu kabul etmeliyiz.

Eğer parlamenter demokrasiye herhangi bir alternatif olabileceği fikri genel olarak anlaşılabilseydi, bu eleştiriler daha etkili olabilirdi. Fakat, sendikacıların savlarını ortalama bir vatandaşın anlayabileceği şekilde sunmadıklarını itiraf etmek gerekir. Söyledikleri pek çok şey şu anlama gelir: Hayati öneme sahip sanayi kollarında çalışan kalifiye işçilerden oluşan bir azınlık, bir grevle, tüm toplumun ekonomik yaşamını etkileyebilir ve bu yolla topluma iradelerini zorla kabul ettirebilirler. Amaçlanan eylem bir elektrik santralinin ele geçirilmesine benzetilir, böylece sistemin tümü felce uğra-

tılabilir. Böylesi bir öğreti güç kullanma için yapılan bir çağrıdır ve doğal olarak, karşı tarafın da yandaşlarını güç kullanmaya teşvik etmesi ile karşılık bulur. Sendikacıların gücü sadece özgürlüğü desteklemek için arzu ettiklerini söyleyerek yaptıkları itiraz da geçersizdir; onların oluşturmaya çalıştıkları dünya toplumun etkili iradesine hitap etmez ve edene kadar da sağlam bir şekilde kurulabilmesi mümkün değildir. İkna süreci yavaş ilerler ve bu süreç kimi zaman şiddet içeren yöntemlerle hızlandırılabilir; bir ölçüde bu yöntemler haklı görülebilir. Fakat özgürlüğü amaçlayan her reformcunun nihai hedefine ancak ikna yolu ile ulaşılabilir. Bizim özgürlük diye kabul ettiğimiz şeyi istemeyenlere özgürlüğü zorla kabul ettirmeye çalışmak faydasız olacaktır ve diğer reformcular gibi sendikacılar da başarıya ulaşmak için ikna yolunu seçmelidirler.

Fakat, amaçları yöntemlerle karıştırmak yanlış olacaktır: İsteksiz bir topluma *Mutluluk Çağını* onları aç bırakarak kabul ettirme önerisini kabul edemesek de, sendikacıların başarmak istediklerinin çoğunun arzu edilen şeyler olduğunu kabul edebiliriz.

Şimdi, parlamenter hükümete yöneltilen, mevcut özel mülkiyet sistemi ile ilgili eleştirileri kafamızdan kovalım ve sadece kolektif bir toplumda da geçerli olabileceklere bakalım. Temsilci kurumların doğasında bazı kusurlar mevcut gibi görünüyor. Toplumun onayını kazanmak için girişilen yarışta kendini çok önemli görme, başarının ayrılmaz bir parçasıdır. Deneyimler, demokrasinin, konuşmacılardaki samimiyetsizliği fark edemediğini gösterdiği için ikiyüzlülük kaçınılmaz bir alışkanlık haline gelir. Böylece, seçilen temsil-

cilere olumsuz bir ruh hali ve hileli yollara başvurmadan kimsenin koltuğuna sahip çıkamayacağı duygusu hakim olur. Bu temsilcilerin olduğu kadar demokrasinin de kusurudur, fakat tüm kurumlardaki kişiler, baştakilerden sadece pohpohlama beklediği sürece bu kaçınılmazdır. Bu, demokrasinin mevcut biçimlerinde ortaya çıkabilecek olan bir tehlike olarak görülmelidir. Özellikle de büyük ülkelerde görülen bir başka tehlike de hükümetteki görevlilerin seçmenlerine olan uzaklıklarıdır – söz konusu olan coğrafi değil, ama psikolojik bir uzaklıktır. Meclis üyeleri refah içinde, kalabalıktan kalın duvarlarla ayrılmış olarak ve sayısız polisin koruması altında yaşamlarını sürdürürler; zaman geçtikçe seçim kampanyalarındaki tutkularını ve verdikleri sözleri hayal meyal hatırlarlar. Devlet adamlığının, halinden hoşnut olmayan bir grubun değil de, toplumun bütününün çıkarlarını gözetmek anlamına geldiğine inanırlar. Fakat toplumun bütününün çıkarları, kendi çıkarlarıyla kolayca bağdaştırılabilecek kadar belirsizdir. Tüm bu sebepler parlamenterlerin, bilinçli ya da bilinçsiz olarak insanlara ihanet etmelerine yol açar. Böylece, emeğin savunucularının demokratik kuramdan giderek uzaklaşmaları da hiç şaşırtıcı olmaz.

Büyük devletlerde olduğu gibi, çoğunluğun egemenliğinin çok büyük bir kusuru daha vardır; toplumun çok azının ortaya çıkan sorunlarla doğrudan ilgisi vardır ya da bu sorunlar hakkında bilgiye sahiptir, fakat diğerleri karar verirken eşit söz hakkına sahiptir. İnsanların bir sorunla doğrudan ilgileri yoksa, ilgisiz başka faktörler tarafından kolayca etkilenebilirler; tabi ulus ya da gruplara özerklik vermedeki aşırı isteksizlik bunu gösterir. Bunun için, küçük bir topluluğu ilgilendiren konularda, bu topluluk ister coğrafi, ister

endüstriyel, isterse başka bir açıdan tanımlanan bir grup olsun, ulusun tamamının karar vermesine izin vermek çok tehlikelidir. Bu tehlikeyi uzak tutmak için şu anda düşünülebilen tek çare, bir ulus içindeki her önemli gruba, toplumun genelini değil de kendilerini etkileyen konularda söz sahibi olma yetkisini vermektir. O grup tarafından seçilen yöneticiler, seçmenleriyle, tüm ülkeyi temsil eden uzak bir meclisin yapabileceğinden çok daha fazla iletişim halinde olabilecek ve onların çıkarlarını daha çok gözetebilecektir. Sendikacılıktaki, lonca sosyalistleri tarafından da benimsenen ve geliştirilen en özgün fikir, kendi içlerindeki meseleler söz konusu olduğunda, her sanayi dalına özerklik vermektir. Çıkarları farklı olan tüm grupları içine alacak kadar genişletilebilecek olan bu yöntemle, temsilci demokrasinin yaratacağı sorunların üstesinden gelinebileceğine inanıyorum.

Daha önce de gördüğümüz gibi, Lonca Sosyalistlerinin, endüstriyel loncaların özerkliği fikrinden doğal olarak ortaya çıkan başka bir önerileri var; devletin gücünü sınırlamayı ve bireysel özgürlükleri korumayı umuyorlar. Meclise ek olarak, bölgesel olarak kurulan ve toplumu tüketiciler olarak temsil eden, seçimle işbaşına gelmiş bir "Lonca Kongresi"nin kurulmasını teklif ediyorlar. Şu andaki Sendikalar Kongresi'nin halefi olacak bu kongre, loncalar tarafından seçilen temsilcilerden oluşacak ve toplumu tüketiciler olarak temsil edecek.

Devletin fazla gücünü kısıtlama yöntemini G.D.H. Cole "Endüstride Özerklik" (*) adlı eserinde izah etmiştir. Cole şöyle der; "Şu anda devletin çıkardığı Fabrikalar Kanunu ya

(*) Bell, 1917.

da Kömür Madenleri ile ilgili Düzenlemeleri, ileride Lonca Kongresi çıkaracaktır ve bunları uygulama yetkisi de devletinkiyle aynı olacaktır." (S. 98). Bu sistemi savunmasındaki başlıca neden, bu sistemin bireysel özgürlüğü koruyabileceğine dair olan inancıdır: "Demokratik bir toplumda toplumsal örgütlenmenin hem endüstriyel hem de siyasi biçimlerinin korunmasının başlıca nedeni, bana göre, bireyin, özgürlüğünü, ancak şu anda endüstriyel kapitalizm tarafından kullanılan muazzam gücün bölüştürülmesiyle elde edecek olmasıdır." (S. 91).

Bay Cole tarafından önerilen sistemin sonucu bu olabilecek mi? Bence, mevcut sistemi bu açıdan iyileştirebileceği açık görünüyor. Temsilci hükümet sistemi, temsilcileri yasalarda belirtilen çıkarlara daha da yaklaştıracak yöntemlerle geliştirilebilir ve sistemin bu avantajı, muhtemelen, üretim ile ilgili sorunları Lonca Kongresi'ne havale ederek daha da güçlenecektir. Fakat lonca sosyalistleri tarafından önerilen koruyucu önlemlere rağmen, Lonca Kongresi bu tür konularda tek yetkili haline gelir ve bu kongrenin kötüye kullanıldığını düşünen bir loncanın, bu kongrenin iradesine karşı durması faydasız olursa, korkarım ki, şu anda her şeye gücü yeten devlet ile bağdaştırdığımız sorunlar tekrar ortaya çıkacaktır. Sendika yetkilileri ülkedeki yönetici güçlerin bir parçası olur olmaz, despot ve muhafazakâr kimliğe bürünür, seçmenleriyle olan iletişimlerini kaybeder ve diğer güç sahipleri ile işbirliği yapmaya yönelirler. Lonca Kongresi sayesinde elde ettikleri otorite deneyimi de bu süreci hızlandırır. Çok geçmeden, mecliste yetkiyi kullananlar ile açıkça olmasa bile dolaylı yollardan işbirliği yapma eğilimi gösterirler. Mevcut düzendeki

sermayedarların kimi zaman kapitalist düzenin uyumunu bozan rekabetine benzer şekilde ara sıra ortaya çıkan anlaşmazlıklar dışında, her iki meclisin önde gelen üyeleri arasında anlaşmalar olacaktır ve bu tür anlaşmalar da, bireyin, efendilerinin tartışmaları sayesinde elde etmeyi umduğu özgürlüğünden çalacaktır.

Eğer yanılmıyorsak, halkın tümünü ister üretici ister tüketici ya da her ikisini birden temsil eden bir organla bireysel özgürlüğün yeteri kadar korunabileceği herhangi bir yöntem yoktur. Özgürlüğü korumanın tek yolu (bu bile çok küçük azınlık grupları söz konusu olduğunda yetersiz kalacaktır), benzer çıkarları olan bireylerin, iç işlerinde özerkliği hedefleyen, yapılan müdahalelere gerektiğinde grevle karşı koymaya hazır ve davalarında haklı olduklarına inandıklarında hükümetin örgütlenmiş güçlerine karşı koyabilecek kadar güçlü gruplar halinde örgütlenmesidir. Eğer bu yöntemin başarıya ulaşmasını istiyorsak, sadece uygun örgütler oluşturmamız yetmez, aynı zamanda özgürlük aşkı ve hükümete karşı hem kuramda hem de pratikte boyun eğmeme alışkanlığı gereklidir. Bu tür bir toplumda bir düzensizlik riski de olacaktır, fakat her açıdan güçlü merkezi bir hükümetin getireceği durağanlık tehlikesi ile karşılaştırıldığında bu risk çok önemsiz kalmaktadır.

Şimdi de hükümetin güçleri ile ilgili tartışmamızı özetleyebiliriz.

Anarşistlerin iddialarına rağmen, devlet, bazı yararlı işlevleri olan faydalı bir kurum gibi görünmektedir. Barış ve savaş, vergiler, sağlıkla ilgili koşulların düzenlenmesi, zararlı maddelerin satışı, adil bir dağılım sisteminin korunması; daha

pek çoğuyla beraber bu işlevler herhangi bir merkezi hükümetin olmadığı toplumlarda çok zor gerçekleştirilebilir. Örneğin, Çin'deki alkol ve afyon trafiğini ele alalım. Eğer alkol, hiç vergi ödemeden maliyet fiyatına satın alınabilseydi ve kolayca bulunabilseydi, sarhoşluğun tehlikeli bir şekilde yaygınlaşmayacağına inanabilir miyiz? Çin afyon yüzünden neredeyse yok olma noktasına geldi ve her vatansever Çinli afyon trafiğinin yasal yöntemlerle kısıtlanmasını dileyecektir. Bu tür konularda, özgürlük çare değildir ve toplumun sağlığı için yasal kısıtlamalar zorunlu görünmektedir.

Fakat devletin bir şekilde varlığını sürdürmesi gerektiğini kabul edersek, aynı zamanda, devletinin gücünün sadece çok gerekli olanlarla kısıtlanması gerektiğini de kabul etmeliyiz. Bu güç de ancak, onların ayrıcalıklarını kıskanan ve kamu çıkarlarının izin vermeyeceği şekilde bir grubun içişlerine müdahaleyi içeren bir yasa çıkarıldığında, buna karşı koyma pahasına bile olsa özerkliklerini korumaya kararlı gruplar aracılığı ile kısıtlanabilir. Devletin yüceltilmesi ve her vatandaşın görevinin devlete hizmet etmek olduğu öğretisi ilerleme ve özgürlüğe tamamen zıttır. Şu anda pek çok olumsuzluğun kaynağı bile olsa, devlet aslında iyi şeyler de başarmak için kullanılabilecek bir araçtır, vahşi ve yıkıcı dürtüler var olduğu sürece devlete ihtiyaç duyulacaktır. Fakat o sadece bir araçtır, iyilikten çok kötülüğe yol açmaması isteniyorsa çok dikkatli kullanılması gerekir. Bizlerin hizmet etmesi gereken devlet değil, halktır, dünyanın her yerinde şu an var olan ve gelecekte var olacak tüm insanları kapsayan topluluktur. İyi bir toplum devletin yüceltilmesinden değil, bireylerin hiç engellenmeden gelişme olanağı bulmasından, günlük yaşamdaki mutluluktan, her insanın içindeki yaratıcı

dürtüleri harekete geçirebilecek olan uygun işlerden, sevgiyle örülmüş ve kıskançlığın kökünü kazıyan günlük ilişkilerden ve hepsinden önemlisi yaşam sevincinden ve bu sevincin sanat ve bilim aracığıyla ifade bulmasından ortaya çıkar. Bir çağın ya da bir ulusun varlığını değerli kılanlar bunlardır ve bunlar devletin önünde boyun eğerek elde edilemezler. Tüm iyilikler insanın kendi içinde gerçekleştirilmelidir ve dünyayı yeniden şekillendirme amacı güden herhangi bir siyasi düzenin en önemli amacı, bireyin özgürce gelişimi olmalıdır.

6

Uluslararası İlişkiler

Uluslararası ilişkiler kapsamında ele alınabilecek iki amaç vardır: ilki savaşların önlenmesi, ikincisi, zayıf ulusların güçlü ulusların baskılarına karşı korunması. Bu iki amacın aynı yönde ilerlemesi gerekmez, çünkü dünya barışını sağlamanın en kolay yolarından biri en güçlü devletlerin, zayıf olanları sömürmek ve baskı altına almak için birleşmeleridir. Fakat, böyle bir yöntem de özgürlüğü savunan bir insanın asla onaylamayacağı bir yöntemdir. Bu nedenle, her iki amacı da aklımızda tutmalı ve sadece birinin gerçekleştirilmesiyle yetinmemeliyiz.

Sosyalizm ve anarşizmin en klasik iddialarından biri de çağdaş dünyadaki tüm savaşların kapitalizm yüzünden çıktığı ve kapitalizm kaldırılırsa bu savaşların önlenebileceği iddiasıdır. Bana göre, bu fikir, yarı yarıya doğruluk payı içermektedir. Doğru olan bölümü önemlidir, fakat toplumda köklü bir yeniden yapılanma arzu edildiğinde doğru olmayan bölüm de aynı derecede önemlidir.

Mevcut düzendeki sosyalist ve anarşist eleştirmenler, savaşı körükleyen bazı kapitalist unsurlara dikkat çekerler ve çok da haklıdırlar. Bunlardan bir tanesi gelişmemiş ülkelerde yeni yatırım alanları bulma arzusudur. Görüşlerinde hiçbir zaman uç noktalara kaymayan bir yazar olan J.A. Hobson bu noktayı *"Modern Kapitalizmin Evrimi" (The Evolution of Modern Capitalism)* (*) adlı eserinde gayet açık bir şekilde dile getirmiştir. Hobson şöyle der:

"Tüm modern emperyalist genişlemenin başlıca itici gücü, kapitalist endüstrinin, öncelikle yatırım yapılabilecek, ikinci olarak da kendi vatanlarındaki endüstrinin üretim fazlalıklarının değerlendirilebileceği yeni pazarlar bulmayı gerekli kılmasıdır. Sermaye birikiminin en üst düzeye ulaştığı ve çok sert koruyucu bir sistemin hüküm sürdüğü yerlerde bu gereklilik daha çok hissedilir. Tröstler ve üretimlerini yerel pazarla sınırlayan üreticiler sadece yabancı pazara ihtiyaç duymaz, aynı zamanda korunaklı pazarlar da isterler. Bu da ancak siyasi egemenlik sahasını genişleterek mümkün olabilir. Son zamanlarda, Amerika'nın dış politikasında İspanya Savaşı, Filipin İlhakı, Panama politikası ve Monroe doktrininin Güney Amerika'daki eyaletlere uygulanması gibi olaylarla örneklenen değişikliklerin esas önemi budur. Güney Amerika, tröst kârlarının yatırılabileceği ve tröstlerin üretim fazlalarının değerlendirilebileceği bir pazar olarak gereklidir: eğer zaman içinde tüm bu eyaletler Birleşik Devletler'in kontrolüne alınabilirse, işletmelerin mali alanları epey genişlemiş olacaktır. Demiryolu girişimleri için uygun ve sürekli endüstriyel gelişme gösteren bir bölge olarak Çin, şimdiden Amerikalı ileri görüşlü işadamlarının gözünde önemli bir yere sahiptir; o ülkedeki Amerikan pamuğu ve diğer malların ticareti, Amerikan

(*) Walter Scott Publishing Company, 1906, s. 262.

yatırımlarının alanının genişlemesinin yanında ikincil öneme sahip olacaktır. Diplomatik baskılar, silahlı kuvvetler ve gerektiğinde siyasi kontrol için bölgenin ele geçirilmesi, Amerika'nın siyasi kaderini ellerinde tutan ekonominin patronları tarafından planlanacaktır. Şu anda oluşturulmaya çalışılan güçlü ve pahalı Amerikan donanması da gemi inşa ve metal endüstrilerine kârlı işler sağlamak amacına hizmet etmektedir; esas anlamı ve kullanım amacı, ulus üzerinde uygulanan saldırgan siyasi politikayı, mali kapitalistlerin ekonomik ihtiyaçlarına uydurmaktır.

Pazar alanını büyütmek için hissedilen bu sürekli baskının, örgütlenmiş endüstrinin tüm biçimlerinde hissedilmeyeceği iyice anlaşılmalıdır. Eğer, gelişmiş ekonomide elde edilen tüm kârların kâr payı şeklinde ya işçilere ya da geniş yatırımcı gruplarına geçtiği, gerçekten işbirliğine dayalı bir niteliği olan birlikler rekabetin yerine geçirilebilse, yerel pazarlardaki talep, birikmiş sermayenin tüm üretici güçlerine istihdam yaratacak kadar genişleyebilir ve dış istihdamı gerekli kılan kâr birikmesi olmaz. Tröstlerin ve kartellerin "tekel"i kendi kendine çoğalan para fonu oluşturur ve bu da, bu fona sahip olan mali sınıfın ticari mallara olan talebinin azalması ve buna bağlı olarak Amerikan endüstrilerinde sermaye için istihdamın sınırlanması anlamına gelir. Yerel pazardaki tekelleşmeye yapılacak tüm müdahaleyi yasaklayan yüksek oranda koruyucu bir vergi ile ihracatı teşvik ederek belli ölçüde bir rahatlama sağlanabilir. Fakat, ülkelerindeki kâr amaçlı pazarın gerekliliklerine alışmış olan tröstler için, dünya pazarlarında serbest rekabet yöntemlerini, kâr bazlı istikrarlı ticarete uyarlamak son derece zor olacaktır. Ayrıca, bu tarz bir genişleme, sadece üretim yapan tröstler için uygundur; demiryolu sahipleri, mali tröstler ya da diğerleri fazla kârları için sürekli yabancı yatırım aramak zorundadır. Kârları için yeni taze yatırım alanlarına duydukları gittikçe artan gereksinim, mali sistemin en önemli sorunudur ve geleceğin ekonomisini tehdit etmektedir.

Amerikan kapitalizminin ekonomisi, tüm gelişmiş endüstriyel ülkelerin ekonomisine benzer bir eğilim gösterir. İngiltere'den, Almanya'dan, Avusturya'dan, Fransa'dan vb. Güney Afrika'ya ya da Avustralya madenlerine, Mısır tahvillerine ve Güney Amerika cumhuriyetlerindeki riskli menkul kıymetlere olan büyük ve kolay sermaye akışı, mali olanakların gelişmesi ve bu olanakların, profesyonel yatırımcılar tarafından daha fazla kâr getirecek şekilde kontrol edilmeleriyle beraber artan aynı genel baskıyı beraberinde getirir.

Bay Hobson daha sonraki bir tarihte yazıyor olsaydı, bu koşulların savaşa nasıl yol açtığına dair daha fazla örnek verilebilirdi. Eğer düzensiz bir hükümetin yaratacağı sorunlar en aza indirilebilirse, gelişmemiş bir ülkedeki girişimden elde edilebilecek kâr, gelişmiş bir ülkedekinden çok daha fazladır. Hükümetle ilgili riskleri de en aza indirmek için yatırımcılar, kendilerinin olduğunu iddia ettikleri ülkelerin kara ve deniz kuvvetlerini yardıma çağırırlar. Bu taleplerinde kamuoyunu da yanlarına çekebilmek için, basının gücünü de arkalarına alırlar.

Kapitalizmi eleştirenlerin kapitalizmin modern çağdaki savaşların kaynağı olduğunu kanıtlamaya çalışırken ileri sürdükleri bir başka nokta da basındır. Büyük bir gazeteyi işletebilmek geniş bir sermaye gerektireceğinden, önemli gazetelerin sahipleri kapitalist sınıftan çıkar ve kendi sınıflarının fikir ve görüşlerini yansıtır. Onlar gazete okuyucularının hangi haberleri öğrenmeleri gerektiğine karar verebilirler. Gerçekleri çarpıtabilir ya da o denli ileri gitmeseler de verilecek haberleri dikkatle seçebilir, sadece teşvik etmek istedikleri tutkuları teşvik edebilir ve bastırmak istediklerini

de bastırabilirler. Böylece, ortalama bir gazete okuyucusunun kafasındaki dünya resmi, gerçeğe değil, kapitalistlerin çıkarlarına uyan bir resim olur. Bu her konuda, fakat en çok da uluslar arasındaki ilişkilerle ilgili konularda uygulanır. Bir ülkedeki nüfusun tamamının, gazete sahibinin isteğiyle bir diğer ülkeyi sevmesi ya da ondan nefret etmesi sağlanabilir. Gazete sahibini de dolaylı ya da dolaysız olarak etkileyenler büyük yatırımcılardır. İngiltere ile Rusya arasında bir düşmanlık oluşturulmaya çalışılıyorsa, gazetelerimiz Rusya'daki siyasi mahkumlara uygulanan acımasız muamele, Finlandiya'ya uygulanan baskı ve buna benzer haberler ile dolar. Dış politikamız değişir değişmez bu haberler gazetelerimizden kaybolur ve bunlar yerine Almanya'nın kötülüklerini okumaya başlarız. İnsanların pek çoğu bu tür etkilerden kendilerini koruyacak kadar eleştirel değillerdir ve onlar eleştirel olana dek basının gücü etkili olmaya devam edecektir.

Kapitalizmin savaşı körükleyen bu iki etkisinin yanında bir de üçüncüsü var; eleştirmenler tarafından fazla üzerinde durulmasa da, bu nokta hiçbir şekilde diğerlerinden daha az önemli değildir: Emir verme alışkanlığına sahip olanlarda gelişen kavgacılıktan bahsediyorum. Kapitalist toplum varlığını sürdürdükçe, endüstri ya da finans alanındaki konumlarından dolayı refah ve etki kazanmış olan kişilerin ellerinde muazzam ölçüde güç olacaktır. Özel yaşamlarında bu kişilerin istekleri hiçbir zaman sorgulanmaz, bu insanlar dalkavuklarla çevrelenmişlerdir ve sendikalarla sürekli olarak çatışma içine girerler. Bu kişilerin arkadaşları arasında hükümette söz sahibi olanlar da vardır ve bu insanlar sürekli emirler vererek despot biri haline gelmeye eğilimlidirler.

Eskiden "yönetici sınıflar"dan bahsederdik, fakat sözde demokrasi bu terimi ortadan kaldırdı. Yine de bu sözün gerçeklik payı var: kapitalist toplumlarda hâlâ emreden ve emirleri uygulayan kişiler bulunmakta. Çağdaş toplumlarda bir sınıfın uç noktasından diğer sınıfın uç noktasına sürekli geçişler olsa da, bu iki sınıfın bakış açıları çok farklıdır. Kendisine sürekli boyun eğilmesine alışmış bir kişi, karşısında kendisine muhalif birini görünce öfkeye kapılır. İçgüdüsel olarak, muhalefetin kötü olduğuna ve ezilmesi gerektiğine inanır. Bu nedenle, rakiplerine karşı savaşa başvurma eğilimi, sıradan vatandaşınkinden çok daha fazladır. Yani, genelde en güçlü insanların savaşa en yatkın (elbette istisnalar vardır) ve en az güce sahip insanların yabancı uluslardan en az nefret eden insanlar olduğu sonucuna varıyoruz. Bu, aşırı miktarda gücün kaçınılmaz sonuçlarından birisidir. Eğer yerine getirilecek yeni sistem tek tek bireylere daha sınırlı güç verecekse, bu sorun ancak kapitalizmin kaldırılması ile çözümlenebilir. Kapitalistlerin gücünü alıp bu gücü bakanlara ya da başka yetkililere veren bir sistem bu sorunu çözmeyecektir. Önceki paragraflarda anlatılanlara ek olarak bu da devletin yetkisinin kısıtlanmasını istememizin sebeplerinden birisidir.

Sadece gücün belli kişilerde toplanması savaşa yol açmaz, aynı şekilde savaşlar ve savaş korkusu da gücün toplanmasını gerekli kılar. Toplum aniden gelebilecek olan tehlikelere maruz bırakıldığında, çabuk karar verme imkânı kendini korumak için çok gereklidir. Bir kriz anında insanların hep birlikte düşünüp karar verdikleri ağır işleyen bir süreci uygulamak imkânsızdır, bu nedenle bu tür krizler olduğu sürece hükümetlerin nerdeyse despotluğa varan gücünü

ortadan kaldırmak mümkün değildir. Birçok diğer olayda olduğu gibi burada da, birbiriyle ilişkili iki tehlikeden her biri diğerinin varlığını sürdürmesine neden oluyor. Sahip olduğu gücü kullanma alışkanlığına sahip insanların sayılarının artması savaş riskini artırıyor ve savaş riski de hiçbir insanın büyük çapta güç elde edemeyeceği bir sistemin uygulanmasını imkânsız kılıyor.

Şu ana dek, çağdaş dünyadaki savaşların nedeninin kapitalizm olduğu görüşündeki doğru noktaları ele aldık. Şimdi de madalyonun diğer yüzüne bakma ve kapitalizmin yok edilmesinin tek başına savaşları önlemek için yeterli olup olmayacağını kendimize sorma zamanı geldi.

Ben bunun doğru olacağına inanmıyorum. Bana öyle geliyor ki, sosyalistlerin ve anarşistlerin bu konuya bakış açıları insan doğasının temel güdülerinden tamamen soyutlanmış. Kapitalizmden önce de savaşlar vardı ve hayvanlar arasında da dövüş yaygındır. Basının savaşı körüklemede etkili olması, onun belli güdülere seslenebiliyor olması gerçeği ile ilgilidir. İnsan doğası gereği rekabetçi, açgözlü ve az ya da çok kavgacıdır. Basın ona düşmanının şöyle şöyle olduğunu anlattığı zaman, bir dizi içgüdü bu anlatılana tepki verir. Düşmanı olduğuna inanması ve bir yarışa girdiğinde doğasını belli ölçüde doyurabilmesi pek çok insan için doğaldır. Bir insanın yetersiz miktarda kanıta dayanarak inandığı şey, onun arzularının, çoğu zaman bilincinde olmadığı arzularının göstergesidir. Eğer insana içgüdülerine uymayan bir şey anlatılırsa, bu anlatılanı dikkatle inceler ve kanıtlar çok inandırıcı değilse, ona inanmayı reddeder. Diğer yandan, içgüdüleri ile davranma fırsatı veren bir şey

duyduğunda, en belirsiz kanıta dayanarak bile olsa bunu kabul eder. Efsanelerin kaynağı hep böyle açıklanır ve günümüzde uluslararası ilişkilerde inanılan pek çok şeyde de, durum efsanelerinkinden farklı değildir. Kapitalizm çağdaş topluma açgözlülük içgüdüsü için çıkış yolu bulabileceği bir kanal sunar, fakat bu kanal kapatılsa bile, eğitim ve çevre rekabet içgüdüsünün gücünü azaltabilecek şekilde değiştirilmezse başka kanallar bulunacaktır. Eğer ekonomi alanında yeniden yapılandırma bunu etkileyebilirse savaşa karşı bir önlem oluşturabilir, fakat başaramazsa evrensel barış hayalleri suya düşecek demektir.

Kapitalizmin kaldırılması, basından ve gelişmemiş ülkelerde yeni yatırım alanları bulunmasını gerektiren ekonomik baskıdan doğan savaş dürtülerini önemli ölçüde engelleyebilir ve bunu yapacaktır da, fakat, emretme içgüdüsünden ve muhalefete karşı hoşgörüsüzlükten doğanlar şu anda olduğundan daha az tehlikeli biçimde bile olsa varlığını sürdürecektir. Güç sahibi bir demokrasi, kavgaya, her zaman, hükümetin dışında bırakılmış olan bir demokrasiden daha meyilli olacaktır. Marks'ın enternasyonalizmi dünyanın her yerindeki proleterlerin yönetici sınıflar tarafından ezildiği varsayımına dayanmaktadır. Komünist Manifesto'nun son cümleleri bu fikri ortaya koyar:

"Bırakın egemen sınıflar komünist devrimi korkusuyla tir tir titresin. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeyleri yok. Ama kazanacakları bir dünya var. Tüm ülkelerin işçileri, birleşin!"

Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri olmadığı sürece, düşmanlıklarının diğer proleterlere yönelmesi olası değildir. Eğer dünyadaki gelişmeler Marks'ın umduğu gibi olsaydı, öngördüğü enternasyonalizm biçimi evrensel bir toplumsal devrime ilham kaynağı olabilirdi. Rusya, yaşadığı gelişim süreci ile Marks'ın sisteminin genel hatlarına diğer ülkelerden çok daha fazla yaklaşmış ve Marks'ın bahsettiği devrimi de yaşamıştır. Eğer diğer ülkelerdeki gelişmeler de benzer olsaydı, bu devrim uygar dünyanın tüm ülkelerine yayılabilirdi. Tüm ülkelerdeki proleterler kapitalizmi ortak düşmanları olarak görüp ona karşı birleşebilirler ve bu nefret onlar arasında bir bağ oluşturduğu için geçici bir süre de olsa, birbirlerine karşı duydukları nefretten kurtulabilirlerdi. O zaman bile, kazanılan zaferle birlikte birleşme sebebi önemini yitirir ve toplumsal devrimin hemen ardından eski düşmanlıklar su yüzüne çıkardı. Nefretten evrensel bir uyumu çıkarabilecek bilimsel bir formül henüz bulunmamıştır. Sınıf mücadelesi öğretisi ile eyleme yönelenler nefret duygusunu kazanacaklar ve eski düşmanlar mağlup edildiğinde, içgüdüsel olarak hemen yeni düşman arayışına gireceklerdir.

Aslında, Batıdaki demokrasilerde çalışan bir insanın psikolojisi, Komünist Manifesto'da varsayılanın tamamen zıddıdır. Zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi yokmuş gibi hissetmez, bu doğru da değildir. Asya ve Afrika'nın, Avrupa'ya boyun eğmelerine neden olan zincirleri, onun içinde de vardır. Kendisi de zorbalık ve sömürü düzeninin bir parçasıdır. Evrensel özgürlük, sadece onun hafif olan zincirlerini değil, tabi ırkların, insanın kendisinin takılmasına yardım ettiği daha ağır olan zincirlerini de kıracaktır.

İngiltere gibi bir ülkede, işçi sınıfları, sadece, daha aşağı görülen ırkların sömürülmesinden gelen kazançlardan paylarına düşeni almazlar, ayrıca, aralarından pek çoğu kapitalist sistemde bir yere sahiptir. Sendikaların ve benzer kuruluşların fonları demiryolları gibi sıradan girişimlere gider, daha yüksek ücretle çalışanların pek çoğu birikimlerini devlet tahvillerine yatırırlar. Siyasi yönden aktif olanların hemen hemen hepsi kendilerini, İşçi Partisi ve daha büyük sendikalar aracılığı ile, kamu siyasetini belirleyen güçlerin parçası gibi hissederler. Bundan dolayı, yaşama bakış açılarını kapitalizm büyük ölçüde etkilemiştir. Güce verdikleri önem arttıkça, milliyetçilikleri de artar. Bu, kapitalistlere duyulan nefretle şekillenen ve sınıf mücadelesi öğretisine bağlı kalan her enternasyonalizm biçimi için geçerlidir. Yönetimdeki demokrasiler, geçmişteki yönetici sınıfların hatalarını tekrarlamak istemiyorlarsa, bundan daha olumlu ve daha yaratıcı bir şey bulmak zorundadırlar.

Kapitalizmin savaşları körüklemede etkili olmadığı ya da özel mülkiyet kaldırıldığında savaşların en azından daha seyrek yaşanacağı ve daha az yıkıcı olacağı savlarını reddediyormuş gibi görünmek istemem. Aksine, toprakta ve sermayede özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının, ulusların birbiriyle barış içinde yaşayacağı bir dünyaya doğru atılan önemli bir adım olduğunu düşünüyorum. Fakat, bu adım, her ne kadar gerekli olsa da, önümüzdeki amaç için yeterli değildir. Savaşın sebeplerinden bazıları, Ortodoks sosyalistlerinin inanmak istediğinden çok daha fazla, insan doğasının derinliklerinde yatarlar.

Bir örnek verelim: Avustralya ve Kaliforniya'da sarı ırklara karşı duyulan yoğun bir nefret ve korku vardır. Bunun

nedenleri çok karmaşıktır, fakat aralarından iki tanesi önemlidir: Emek rekabeti ve ırka karşı duyulan içgüdüsel nefret. Eğer ırka karşı duyulan nefret söz konusu olmasaydı, belki emek rekabetinin doğurduğu sorunlar aşılabilirdi. Avrupalı göçmenler de rekabet içindedir, fakat onlar dışlanmazlar. Nüfusu yoğun olmayan bir ülkede, çalışmaya meraklı ucuz emek gücü, biraz çaba sarf edilirse, vatandaşları zenginleştirmek için kullanılabilir. Örneğin, geleneklerle ya da yasa zoruyla onların yapabileceği işler sınırlanabilir. Fakat ırk nefreti insanların akıllarına rekabetin tehlikelerini getirir ve işbirliğinin avantajlarını görmemelerine neden olur. Bu nefreti hisseden kişi, kendi ırkından olan birinin kötü bir alışkanlığına hoşgörüyle yaklaşabilirken, yabancı bir ırktan olan insanın aynı alışkanlığını korkuyla karşılar. Eğer Avustralya tamamen sosyalleştirilseydi bile, yine de Çinli ya da Japon işçilerin ülkeye gelmeleri tıpkı bugünkü gibi yaygın bir itirazla karşılanırdı. Fakat Japonya sosyalist bir devlet olsaydı, Japonlar nüfusun baskısını hissedebilir ve bir çıkış yolu arayabilirlerdi. Bu koşullar altında, her iki ülkede de sosyalizm uygulanmasına rağmen, bir savaş doğurabilecek tüm tutkular ve çıkarlar olgunlaşmış olurdu. Karıncalar herhangi bir toplumun olabileceği kadar sosyalistler, fakat yine komşu bir yuvadan kendi aralarına yanlışlıkla gelen bir karıncayı hemen öldürürler. Beyazlarla sarı ırk arasındaki gibi büyük bir ırk farklılığı söz konusu olduğunda insanların içgüdüleri karıncalarınkinden çok da farklı değil. Elbette ırk düşmanlığına yol açan içgüdü bazı koşullarda kontrol altına alınabilir; fakat bu koşullar oluşturulmadığı sürece, bu duygu dünya barışının önündeki en önemli engel olmaya devam edecektir.

Eğer dünya barışının sağlanması isteniyorsa, inanıyorum ki, diğer değişikliklerin yanında, bir de Milletler Cemiyeti'ne ilham veren fikrin gelişmesi gerekecek. Zaman geçtikçe savaşın yıkıcılığı artar ve savaştan kazanılacak çıkarlar da azalır; emeğin gittikçe artan üreticiliği nüfusun daha büyük bir bölümünü karşılıklı savaşmakta kullanılmasını mümkün kıldıkça savaşa karşı olan rasyonel sav da güçlenir. Barış zamanlarında ya da bir savaş henüz sona erdiğinde insanların ruh hali barış lehinde fikirleri kabul etmeye daha uygundur ve savaşları azaltacak projeleri başlatma imkânı olur. Eğer savaşı başlatan tarafın yenilmesi gerektiğinden emin olsalar hiçbir uygar ülke savaşa girişmezdi. Tüm ülkeler, hiçbir zaman çıkarları olmayan bir savaşta bile saldırgan tarafın karşısında yer alacak kadar dünya barışına önem verseler bu başarılabilirdi. İşte, Milletler Cemiyeti'nin temelini bu umut oluşturur.

Fakat, tıpkı özel mülkiyetin kaldırılması gibi, Milletler Cemiyeti de, eğer başka reformlarla birlikte gerçekleştirilmezse yeterli olmayacaktır. Etkili olması isteniyorsa, bu reformlar uluslararası boyutta yapılmalıdır; eğer dünya bu sorunlar karşısında harekete geçecekse bir bütün olarak hareket etmelidir. Eğer barış isteniyorsa alınacak en önemli önlemlerden biri silahsızlanmadır. Şu andaki muazzam ordular ve donanmalar var oldukça hiçbir sistem savaş riskini yok edemez. Fakat amacına ulaşması isteniyorsa silahsızlanma tüm Büyük Güçler tarafından aynı anda ve karşılıklı anlaşma ile gerçekleştirilmelidir. Uluslar arasında nefret ve şüphe var oldukça bu da başarılı olamayacaktır, çünkü her ulus, komşusunun anlaşmaya uymadığından şüphelenecektir. Eğer yapılan anlaşmaların uluslar arasındaki felaketleri

önlemesi isteniyorsa uluslararası ilişkilerde, şu anda alışık olduğumuzdan çok daha farklı bir zihniyet ve ahlâki atmosfer gerekli olacaktır. Bu tür bir atmosfer oluşturulabilirse, aklı ön plana çıkararak kurulan kurumlar tarafından sürdürülebilir ve güçlendirilebilir; fakat bu atmosfer, tek başına bu kurumlar tarafından oluşturulamaz. Uluslararası işbirliği karşılıklı iyi niyet gerektirir ve bu iyi niyet bir kere oluştuğunda ancak işbirliği ile korunabilir. Uluslararası ilişkilerin geleceği, öncelikle milletler arasında iyi niyetin oluşturulması ihtimaline dayalıdır.

Bu konuda devrimler çok faydalıdır. Eğer Rus Devrimi'ne, Almanya'daki bir devrim eşlik etmiş olsaydı, aniden ortaya çıkan bu değişiklik Avrupa'daki düşünce biçimlerini temelinden sarsabilirdi; çok kısa bir sürede kardeşlik fikri siyasi yaşama girmiş olurdu. Eğer insanlar bir kere buna ikna edilebilseler, insanların kardeşliği fikri kadar yararlı başka bir fikir daha yoktur. Uluslar arasındaki kardeşlik fikri, yeni bir devrimin inancı ve gayreti ile bir kere yayılabilse onu saran bütün zorluklar yok olup gidecektir, çünkü bu zorlukların kökeninde hep şüphe ve eski önyargıların insanlara uyguladığı baskı vardır. Devrimi bir yöntem olarak reddeden ve sağlam bir ilerleme sağlayacağını iddia ettikleri, aşama aşama gerçekleşecek bir gelişmeyi savunanlar, toplumların inançlarını değiştirirken yaşadıkları dramatik olayların etkilerini gözden kaçırırlar. Almanya ve Rusya'da aynı anda gerçekleşen bir devrim hiç şüphesiz böyle bir etki yaratabilir ve yeni bir dünyanın oluşumunu mümkün kılabilirdi.

Mutluluk Çağı henüz uzak görünüyor. O büyük an geçti ve bize ilham vermesi gereken şey, soluk soluğa kurtuluş

arayışı değil, yine o uzak umut. (*) Neler olabileceğini gördük ve buhran zamanlarında büyük fırsatların çıkabileceğini biliyoruz. Sosyalist devrimin evrensel barışa giden yol olduğu ve gerçekleştiğinde, savaşların kesilmesi için gereken diğer koşulların, değişmiş olan zihniyetten ve ahlâki atmosferden doğabileceği doğru olabilir.

Yakın gelecekle ilgili tahminlerinde bir idealistin karşısına çıkan birtakım zorluklar vardır. Bunlar, pek çok idealistin çözümlerin birtakım sebeplerden ötürü evrensel ölçekte uygulanamayacağına inandığı ve aynı zamanda, mevcut eşitsizliklerin destekçilerinin çıkarları gereği karşı çıktıkları durumlardır. Tropikal Afrika örneği söylemek istediğimi açıklayacaktır. Dünyanın bu bölgesinde yaşayan yerliler için, parlamenter hükümet kurulmasını ciddi biçimde savunmak güç olacaktır. Bildiğim kadarıyla, Lloyd George dışında hiç kimse bu bölgelerde yaşayan nüfusun kendi kararlarını verebileceğini zannetmiyor. Hiç şüphesiz, Avrupa'da hangi rejim uygulanırsa uygulansın, Afrika'daki yerliler bir süre Avrupalılar tarafından yönetilecek ve sömürülecektir. Eğer Avrupa'daki devletler sosyalist olsalar ve Afrika'daki savunmasız insanlar pahasına zenginleşmeyi reddetseler, o bölgedeki insanların hiçbir kazancı olmaz, aksine kayıpları olur. Çünkü böyle bir durumda ahlaksız dalkavuklar ordusu ile hareket eden ve uygar barbarın yatkın olduğu her türlü kötülüğü yapabilecek olan tek tek tüccarların insafına kalırlardı. Avrupa'daki hükümetler, kendilerini Afrika'nın sorumluluğundan soyutlayamazlar. Oralara egemen olmalılar ve umulabilecek en iyi şey, o bölgeleri en az vahşet ve

(*) Bu sözler, Mart 1918'de, savaşın hemen hemen en kötü anında yazılmıştı.

açgözlülükle yönetmeleridir. Dünya barışını sağlama açısından bakarsak, sorun, beyaz adamın Afrika'daki konumundan sağladığı çıkarları, hiçbir ulusun haksız bulmayacağı bir yöntemle dağıtmaktır. Bu sorun nispeten kolay çözülebilir. Fakat benim tartışmak istediğim sorun bu değildir. Benim cevabını aradığım soru şudur: Sosyalist ya da anarşist bir toplum doğal zenginlikle dolu olan, fakat uygar olmayan bir nüfusa sahip bir Afrika bölgesini nasıl yönetebilir? Gerekli önlemler alınmadıkça beyaz toplum köle sahibi konumunu ele geçirir ve onun içgüdülerine sahip olur. Onların ülkelerinin ürünlerini kendi komünist toplumlarının refahı ve görkemi için kullanırken, yerlilere ancak yaşamlarını devam ettirmeye yetecek kadar ücret verirler. Bunu da, şu anda ulusların en kötü eylemlerini yönlendiren bilinçsiz ruh hali içinde yaparlar. Oraya yöneticiler atanır ve onlardan yöntemlerini gizli tutmaları istenir. Yanlış giden şeyleri dile getiren işgüzarlara inanılmaz, onların rejime karşı duydukları nefret yüzünden ve kendi ülkelerini sevmedikleri için böyle davrandıkları söylenir. Ülkede kurulacak yeni rejimin verdiği heyecan yüzünden hiç şüphesiz başta cömert davranılacak ve yerliler memnun edilmeye çalışılacaktır, fakat yavaş yavaş yerliler unutulacak ve hatırlanan tek şey, onların ülkesinden gelen övgüler olacaktır. Tüm bu tehlikelerin kaçınılmaz olduğunu iddia etmiyorum; sadece öngörülmedikçe ve engellemek için bilinçli bir çaba sarf edilmedikçe bunlardan kaçınılamayacağını söylüyorum. Eğer beyaz toplumlar kapitalizme karşı olan isyanın ilkelerini hayata geçirmeyi isteyecek bir noktaya ulaşmak istiyorlarsa kendilerine tabi olan ırklarla olan ilişkilerinde tam olarak tarafsız kalma yolunu bulmalıdırlar. Afrika hükümetine karşı en ufak bir kapitalist kâr

amacı bile gütmemeleri gerekir. Ayrıca, geri kalmışlığın çözümü olmayan bir durum olmadığı da hatırda tutulmalıdır. Eğer Avrupalılar enerjilerini bu amacı gerçekleştirmek için kullanırlarsa zaman içinde Afrika'daki toplumlar bile demokrasiyi uygulayacak seviyeye gelebilir.

Afrika sorunu emperyalizmin çok geniş alana yayılan sorunlarının sadece küçük bir bölümüdür, fakat sosyalist ilkelerin uygulanmasının en güç olduğu alan da budur. Asya ile ve daha da daraltırsak Hindistan ve İran ile ilgili olarak, bu ilkelerin nasıl uygulanacağı teoride açık olsa da siyasi alanda uygulaması zordur. Afrika'da özerk bir hükümetin kurulmasını engelleyen unsurlar Asya'da aynı ölçüde bulunmamaktadır. Asya'daki toplumların özgürlüklerinin önündeki engel onların zekâ eksiklikleri değil, askeri yeteneklerinin olmamasıdır. Bu özellikleri de onları egemenlik arzusunun tatmin edileceği kolay bir av haline getirmektedir. Sosyalist bir devrimin ardından bu arzu muhtemelen artık var olmayacaktır ve böyle bir anda kalıcı sonuçlar doğurabilecek yeni Asya politikası başlatılabilir. Elbette, bizim ihtiyaçlarımıza göre hazırladığımız demokratik hükümeti Hindistan'a kabul ettirmeye çalışalım demiyorum. Söylemek istediğim, Hindistan'a kendi hükümet şeklini, eğitim sistemini ve kendi uygarlık biçimini seçmek için izin vermemiz gerektiğidir. Hindistan'ın çok eski bir geleneği var ve bu gelenek Batı Avrupa geleneğinden oldukça farklı. Eğitimli Hindular bu geleneğe çok değer veriyor, fakat bizim okullarımızda bu gelenek pek itibar görmüyor. Hindu milliyetçisi, kendi ülkesinin Batıda olmayan ya da Batıda önemsenmeyen değerleri içeren bir kültürü olduğunu düşünüyor; bu kültürü korumada özgür olmak ve aynı durumdaki bir İngiliz'in isteyebileceğinden

çok daha farklı sebeplerle siyasi özgürlük istiyor. Avrupalının kendi kültürüne olan inancı fanatizm derecesinde ve onu acımasızlığa itebiliyor. Bu nedenle, Avrupa dışındaki uygarlıkların özgürlüğü dünya için çok büyük öneme sahip. Çünkü dünya bir bütün olarak ölü bir benzerlikle zenginleştirilemez.

Dünya barışının korunması yolundaki başlıca zorluklardan bahsettim. Fakat bu zorlukların yenilmez olduğunu düşünmüyorum, aksine, fark edildikleri takdirde üstesinden gelinebileceğine inanıyorum. Tedavinin ilk önemli adımı doğru teşhistir. Uluslararası ilişkilerde var olan sorunlar, en başta psikolojik nedenlerden, insan doğasının bir parçasını oluşturan güdülerden doğmaktadır; örneğin, rekabetçilik, güç elde etme arzusu ve kıskançlık. Kıskançlığı kendimiz de aynı ölçüde bir kazanç sağlamadıkça başkalarının kazançlarını kıskanma şeklindeki genel anlamında kullanıyorum. Bu üç nedenden ortaya çıkan sorunlar daha iyi bir eğitim, daha iyi bir ekonomi sistemi ve siyasi düzenle aşılabilir.

Rekabetçilik tamamen kötü olan bir güdü değildir. Topluma daha iyi hizmet verme, bir keşif ya da sanat eseri ortaya çıkarma çabasıyla dışa vurulduğunda, insanları yapabileceklerinden daha iyisini yapmaya zorlayan çok faydalı bir uyarıcı olabilir. Bu güdü, sadece miktarı kısıtlı olan malların kazanılması ve bir insanın sahip olduklarının başka bir insan pahasına ele geçirilmesi amaçlandığında kötüdür. Rekabetçilik bu şekli aldığında, zorunlu olarak korku da peşinden gelir ve korkudan kaçınılmaz olarak zulüm doğar. Fakat maddi kazanımları daha adil bir şekilde paylaştıran toplumsal bir sistem rekabetçilik güdüsünün çıkış yolu bulacağı zararlı kanalları kapatabilir ve bu güdünün insanlığa fayda sağlayabilecek kanallarla dışa vurulmasını sağlayabilir. Toprağın

ve sermayenin ortak mülkiyetinin insan doğası üzerinde faydalı bir etki yaratma ihtimalinin sebeplerinden biri budur; çünkü yetişkin bir insanın doğası, kesinlikle sabit bir veri değil, doğuştan esnek bir mizacı şekillendiren koşulların, eğitimin ve fırsatların bir ürünüdür.

Rekabet için geçerli olan, güç elde etme arzusu için de geçerlidir. Genellikle aranan şekliyle güç, emir verme, iradesini başkalarına gizli ya da açık olarak zorla kabul ettirme gücüdür. Bu güç özünde insanları yıldırmayı içerir, çünkü ancak diğer bir insana yapmak istemediği bir şey zorla yaptırılınca tatmin olur. Kapitalizmin yerini alacak toplumsal sistemin bu tür bir güç elde etme arzusunu, bir önceki bölümde anlattığımız yöntemlerle en aza indireceğini umuyoruz. Bu yöntemler toplumsal ilişkilerde kullanılabileceği gibi, uluslararası ilişkilerde de kullanılabilir. Uluslararası ilişkilerde federalizmin ilkeleri geçerli olacaktır: kendilerini ilgilendiren konularda her gruba özerklik hakkı ve grupların çatışan çıkarları söz konusu olduğunda tüm rakip grupları kucaklayabilen tarafsız bir hükümet kurulması, fakat hükümetin işlevlerinin en aza indirilmesi, bu işlevlerin adalete uygun olması ve kişilerin uyguladığı vahşetin önlenebilmesi sabit ilke olacaktır. Böyle bir dünyada güç elde etme arzusunun çıkış yolu bulacağı zararlı yollar kapanmış olacaktır. Fakat, ikna etmeyi, öğretmeyi, insanları bilgeliğe ve mutluluğu sağlayabilecek yeni fırsatlara yönlendirmeyi içeren çok faydalı güç varlığını sürdürecektir. Şu anda enerjilerini egemen olma yolunda harcayan pek çok gayretli insan, öyle bir dünyada enerjilerini mevcut sorunları sürdürmek için değil, yeni iyiliklerin oluşturulması için kullanacaklardır.

İçinde yaşadığımız dünyada kötü olan şeylerin sebeplerinden biri olarak gördüğümüz kıskançlık, pek çok insanda özgürce gelişme yolu bulamamaktan, içgüdülerin engellenmesinden ve hayal ettikleri mutluluğu elde edememekten doğan hoşnutsuzluktan kaynaklanır. Vaaz vererek kıskançlığı yok edemeyiz, bu yöntem sadece onun sergilenme şeklini değiştirecek ve bu güdünün daha iyi saklanacağı yollar bulunmasını sağlayacaktır. Koşullara rağmen cömert kalabilen çok ender birkaç mizaç haricinde, kıskançlığı yok etmenin tek yolu, özgürlük ve yaşamdan alınan hazdır. Basit içgüdüsel hazlardan, sevgiden, güneş ışığından ve yeşilliklerden yoksun bırakılan toplumların cömert bir bakış açısına ve sevecen bir mizaca sahip olmaları beklenemez. Bu tür toplumlarda birkaç şanslı kişide bile böyle olumlu niteliklere sahip olan çıkmayacaktır. Çünkü o şanslı birkaç kişi bilinçaltında da olsa, haksızlıklardan kazanç sağladıklarını ve şanslarını ancak hiçbir şey paylaşmadıkları diğer insanları görmezden gelerek sürdürebileceklerini bileceklerdir. Cömertliğin ve iyiliğin yayılması isteniyorsa insan doğasının temel ihtiyaçlarına bugün olduğundan daha çok önem verilmelidir. Mutluluğun herkese yayılabileceği ve bunun gerekli olduğu fark edilmelidir. Mutluluk dolu bir dünya, savaşmak istemeyecek ve şu anda engellenmiş ve dar görüşlü varlığımızın insanların doğasına aşıladığı düşmanlıkla dolu olmayacaktır. Mutluluk dolu bir dünya, insan gücünün sınırları dışında değildir; cansız doğa tarafından koyulan engeller aşılamaz değildir. Asıl engeller insanın içindedir ve bunun tek çaresi düşünce ile güçlendirilen sağlam bir umuttur.

7

Sosyalizmde Bilim ve Sanat

Pek çok savunucusu tarafından sosyalizm, ücret karşılığı çalışan sınıfların refahını, öncellikle de maddi refahını artırma yolu olarak savunulmuştur. Maddi amaçları olmayan bazı insanlar, sosyalizmin uygarlığın sanat ve düşünce alanlarındaki gelişimine sağlayabileceği hiçbir katkının olmadığını düşünmüşlerdir. Aralarında Marks'ın da olduğu bazı savunucuları da, sosyalist devrimle beraber Mutluluk Çağı'nın başlayacağını ve insan ırkının daha fazla ilerlemesine gerek kalmayacağını yazmışlardır. Çağımızın, bir öncekinden daha kötü olup olmadığını ya da evrim fikrinin daha çok yayılıp yayılmadığını bilemem, fakat hangi sebeple olursa olsun, sabit bir kusursuzluk fikrine inanmaz hale geldik ve onaylayabileceğimiz herhangi bir toplumsal düzenin kendi içinde daha iyiye doğru bir uyarıcı ve gelişme fırsatı içermesini istiyoruz. Sosyalist yazarlar tarafından öne sürülen şüpheler, sosyalizmin gerçekten bilim ve sanat düşmanı olup olmadığının ve gelişmenin zor ve yavaş olacağı basmakalıp bir toplum oluşturmanın mümkün olup olmadığının araştırılmasını gerekli kılar.

İnsanların maddi anlamda rahat olmaları yeterli değildir. Refah içinde yaşayan sınıfın pek çok üyesi, ellerindeki fırsatlara rağmen yaşama hiçbir şey katmazlar ve kendi içlerinde mutlu olmayı bile başaramazlar. Bu tür bireylerin çoğalmasının yaşam için hiçbir değeri yoktur ve eğer sosyalizm, insanlara zengin sınıfın kayıtsız üyelerinin sahip olduğu yaşam biçimini ve onların bakış açısını verecekse, cömert bir ruh haline şevk vermek için yapacak pek az şeyi var demektir.

Mösyö Naquet (*) şöyle der: "Kolektif varoluşun gerçek nedeni öğrenmek, keşfetmek ve bilmektir. Yemek, içmek, uyumak, dünyada yaşamak, bunlar hep ikincil öneme sahiptir. Böyle yaşarsak hayvandan farkımız kalmaz. Bilgi esas hedeftir. Eğer maddi açıdan rahat, fakat tarladaki koyun sürüsünden farksız bir toplumla, sefalet içinde yaşayan, fakat bazı ölümsüz gerçeklere ulaşmış bir toplum arasında seçim yapmak zorunda kalsaydım, tercihimi ikinciden yana kullanırdım."

Bu ifade, birbirinin alternatifi olarak oldukça uç iki nokta gösteriyor. Karşılık olarak şu söylenebilir: "Ölümsüz gerçekleri" elde etme fırsatını değerlendirebilen insanlar için, başkalarının acı çekmesi pahasına da olsa kendi önemlerini artırabilmek kolaydır. Bu doğru; fakat, yetersizdir, çünkü ilerleme için düşüncenin önemini göz ardı eder. İnsanların yaşamını bir bütün olarak, hem geleceği hem de bugünü ile ele alırsak, bazı insanlar bilgi peşinde koşarken bazılarının sefalet içinde yaşadığı bir toplumun, tüm insanların uyuşuk bir refah içinde yaşadığı bir toplumdan daha çok şey vaat ettiğine şüphe yok. Sefaletin önemli bir tehlike olduğu doğrudur, fakat maddi

(*) "Anarşi ve Kolektivizm" (L'Anarchie et le Collectivisme), s. 114.

refahın kendi içinde iyi olduğu doğru değildir. Eğer topluma bir faydasının dokunması isteniyorsa, maddiyat, zihinsel yaşama ait olan daha yüksek erdemler için bir araç olarak kullanılmalıdır. Fakat zihinsel yaşam sadece düşünce ve bilgiden oluşmaz ve toplumun genel yaşamı ile içgüdüsel bir bağlantı kurulmadıkça sağlıklı olamaz. Toplumsal içgüdülerden soyutlandığında, tıpkı sanat gibi, düşünce de seçici ve değerli olur. Biz burada, insanlığa hizmet içgüdüsü ile birlikte sanat ve düşüncenin işte bu biçimini ele almak istiyoruz, çünkü zihinsel yaşamı toplum yaşamının hayati öneme sahip bir parçası haline getiren yalnızca budur. Zihinsel yaşam, bu anlamda, durağanlığa iten koşulları önlemeye yetecek bir itici güç olabilecek midir?

Bu sorunun cevabını vermeye çalışırken, demokrasinin sınırlarının dışına çıkıyoruz. Toplumun genel iyiliği sadece bireyler üzerinde gerçekleşebilir, fakat bazı bireylerde diğerlerinden daha fazla gerçekleşir. Bazı insanlarda, onlara öğretilen ve ataları tarafından bilinenlerin değerini bilip hatırlamasını ve zihinsel keşifler yapan kâşifin tattığı tüm hazları tadacağı yeni alanlar keşfetmesini sağlayacak ileri ve keskin bir zekâ vardır. Başkalarında, güzellikleri yaratma ve belirgin olmayan görüntülere vücut verme gücü vardır. Bu tür insanlar kitlelerden daha şanslıdır ve kolektif yaşam için daha önemlidir. İyiliğin genel toplamının daha büyük bir oranı, sıradan insanlarda değil, onlarda toplanmıştır ve onların toplumun iyiliğine olan katkıları daha fazladır. Diğer insanlar arasında göze çarparlar ve demokratik eşitlik çerçevesine tam olarak yerleştirilemezler. Onların üretkenliğini yok eden bir toplumsal sistem, başka hangi değerlere sahip olursa olsun, uygulanamaz olarak görülecektir.

Ticarete önem veren bir çağda zor olsa da, fark edilmesi gereken ilk şey şudur: Yaratıcı zihinsel faaliyetlerin içindeki iyilik herhangi bir parasal ödül sistemi ile ortaya çıkartılamaz. Fırsatlar ve canlı bir ruhani atmosferin sağlayacağı uyarıcılar önemlidir, fakat bunların bulunduğu yerde hiçbir parasal desteğe gerek duyulmayacaktır. Eğer bu unsurlar yoksa, bunları maddi unsurlarla telafi etmeye çalışmak da faydasız olacaktır. Tüm hayatını akademik alandaki önyargılarla savaşmaya adamış bir bilim insanı ya da kendisinden önce gelenlerin tarzında resim yapmadığı için tüm hayatı boyunca hor görülen bir sanatçı için, ileri yaşlarda parayla birlikte gelen ün belli ölçüde memnuniyet verici olabilir, fakat onların çalışmalarına ilham veren şey, bu tür hazları elde etme umutları değildir. En önemli eserler hesapsız bir içgüdüden doğar ve eserin ardından verilen ödüllerle değil, yaratma içgüdüsünü canlı tutacak koşulları sağlayarak ve ilham verdiği faaliyetlerin hayata geçirilmesi için fırsat yaratarak teşvik edilebilir. Bu tür koşulları oluşturmada bugünkü düzenimiz başarısızdır. Sosyalizm daha iyi olacak mıdır?

Bu sorunun, kurulması istenen sosyalizm biçimini açıklamadan cevaplanabileceğini sanmıyorum: sosyalizmin bazı biçimleri faydalı olabilecekken, bazıları ise bu alanda kapitalist rejimden çok daha zararlı olacaktır. Toplumsal düzenin sağlayabileceği üç koşul zihinsel yaratım için gereklidir: birincisi teknik eğitim, ikincisi, yaratıcı içgüdüleri izleme özgürlüğü ve üçüncüsü, ortaya çıkartılan eserin halk tarafından az ya da çok takdir görmesi. Hem bireysel zekâyı, hem de sanat ve bilim alanında bazı dönemleri verimli, bazılarını verimsiz kılan ve kontrolümüz dışında kalan koşulları tartışmamızın dışında bırakabiliriz; önemsiz oldukları için değil,

fakat ekonomik ve siyasi örgütlenmelerde ele alınamayacak kadar az anlaşılabildikleri için onları dışarıda bırakacağız. Bahsettiğimiz üç koşul, şu andaki bakış açımıza göre faydalı ya da zararlı görülenlerin pek çoğunu kapsıyor, bu nedenle kendimizi şu an için bu üç koşulla sınırlayacağız.

1. ***Teknik Eğitim:*** İster bilimde, ister sanatta olsun, teknik eğitim için şimdi şu iki koşuldan biri gereklidir: Ya çocuk, eğitimini karşılayabilecek zengin bir ailenin çocuğu olmalı, ya da erken yaşta çok önemli yetenekler sergilemeli, böylece kendi yaşamını kazanana dek kendisine destek olabilecek bursları kazanmalıdır. İlk koşul elbette şansla ilgilidir ve sosyalizm ya da komünizm altında şu andaki şekliyle devam ettirilemez. Mevcut sistemin savunucuları en çok bu kayba dikkat çekerler ve hiç şüphesiz, bu gerçekten bir kayıp olacaktır. Fakat zenginler nüfusun küçük bir bölümünü oluşturur ve muhtemelen, kendilerinden daha az şanslı olan kişilerden daha yetenekli değillerdir. Eğer şu anda, onların arasında bilim ya da sanat alanında iyi eserler verebilecek olanların sahip oldukları avantajlar, benzer yeteneklere sahip olan herkese verilebilseydi sonuçta mutlaka kazançlı çıkılır ve şu anda ziyan edilen pek çok yetenek değerlendirilmiş olurdu. Fakat bu nasıl mümkün olabilir?

Rekabet yoluyla burs elde etme sistemi, her ne kadar hiç yoktan iyi olsa da, birçok açıdan tartışmalı bir sistemdir. Çok erken yaşta çocukların çalışmaları rekabet ruhunu aşılar; onların bilgiye, gerçekten ilgilendikleri ya da bilginin kendi içindeki önemi için değil de, sınavlarda faydalı olabileceği düşüncesiyle yaklaşmasına neden olur. Zorluklar üzerinde

düşünme ve bir süre sessiz kalma yeteneğine değil de, kalıplaşmış sorulara kolaya kaçan cevaplar verme şeklinde vaktinden önce gelişen yeteneğe prim verir. Bu kusurlardan belki daha da kötü olanı, gençlerin çok küçük yaşlarda aşırı çalışmasına, böylece ergenliğe eriştiklerinde isteksiz ve ilgisiz olmalarına neden olmasıdır. Hiç şüphesiz, günümüzde birçok parlak zekâ bu sebeple körleşmiş ve isteği sönmüştür.

Devlet sosyalizmi, rekabeti körükleyen bir sınavla burs elde etme sistemini evrenselleştirebilir ve eğer böyle yaparsa çok zararlı olacağından korkulmaktadır. Şu anda devlet sosyalistleri her bürokratın hoşlanacağı sistemi savunur; bu sistem düzenli çalışma alışkanlığı yaratan ve kamu harcamalarının israf edilmemesini sağlayan bir sistemdir. Bu insanlar serbest yüksek öğretimin toplum için masraflı olduğunu ve sadece sıradışı yeteneklere sahip insanların bundan faydalanması gerektiğini düşünürler. Bu nedenle yüksek öğretim herkese değil, bu öğretimden geçerek toplum için faydalı insanlar olabilecek kişilere verilmelidir. Bu tür savlar "pratik" insanların hoşuna gider ve onlara verilen cevaplar da ikna edici olmaktan uzaktır. Fakat, rekabetin kötülüklerine karşı çıkma, mevcut düzene karşı çıkan sosyalistlerin savlarının özünü oluşturur. Başka hiç sebep olmasa bile, sırf bu sebepten ötürü, sosyalizmi savunanlar daha iyi bir çözüm aramalıdırlar.

En basit ve tek etkili çözüm, her tür eğitimin tüm insanlar için yirmi bir yaşına kadar serbest kılınmasıdır. Çoğunluk zaten o yaştan çok önce eğitimden sıkılmış olacak ve başka bir işe girişecektir; bu da, uzun bir eğitim süreci gerektiren bazı uğraşlarla ilgili kişilerin kendiliğinden belirlenmesini sağlar. Yukarıda bahsedilen sıradışı yeteneklere sahip insanlar, zaten, bu yolla, kendi eğilimleri sayesinde seçilen insanlar

arasına girecektir. Elbette arada çok az yeteneğe sahip olan insanlar çıkacaktır; örneğin ressam olma isteği sadece resim yapabilenlerle sınırlanamaz. Fakat toplum arada bu tür kayıpları kaldırabilir; bu bile, şu anda başı boş gezen zenginlerin desteklenmesi ile doğan ziyandan çok daha az olacaktır. Bu tür olayları engellemek isteyen bir sistem, her kuşakta en parlak yetenekleri fark etmeyerek ya da onları boşa harcayarak ziyan edecek demektir. Tüm istekliler için belli yaşa kadar eğitimi serbest kılma, özgürlük ilkeleri ile en çok örtüşen ve yeteneğin ortaya çıkması için fırsat verecek bir sistemdir. Ayrıca, sosyalizmin ve anarşizmin tüm şekilleri ile de uyumludur. Teorik olarak kapitalizm ile de uyumludur, fakat pratikte anlayış olarak kapitalizm ile öylesine zıttır ki ekonomiyi tamamen yeniden yapılandırmadan bu sistemin uygulanması mümkün olmaz. Şu anda toplumun alt sınıflarındaki yetenek israfı muazzam boyutlarda olduğu için, sosyalizmin bu sistemi kolaylaştırabileceği gerçeği bu görüş lehine önemli bir nokta olarak düşünülmelidir.

2. *Yaratıcı İçgüdüleri İzleme Özgürlüğü:* Bir insan, eğitimini tamamladığında, eğer gerçekten önemli yeteneklere sahipse, "uzmanların" yargısını göz önüne almaksızın sadece ona doğru görünen şeyi yaparak yeteneğini sergilemede tamamen özgür olursa, en iyi eserlerini ortaya koyacaktır. Şu anda bu, sadece iki sınıfa dahil olan insanlar için mümkündür: servet sahibi insanlar ve tüm enerjilerini tüketmeyen bir iş sayesinde geçimini sağlayabilenler. Sosyalizmde servet diye bir şey olamayacaktır ve eğer sanat ve bilim alanlarında herhangi bir kayıp yaşanması istenmiyorsa, şu anda sadece birkaç kişinin şans eseri elde edebildiği fırsatlar daha çok

insana verilmelidir. Kendi kişisel servetlerini yaratıcı çalışmaları için bir fırsat olarak kullanan kişilerin sayısı azdır, fakat bu insanlar önemlidir: aralarında Milton, Shelley, Keats ve Darwin gibi örnekler vardır. Eğer hayatını kazanmak için çalışmak zorunda kalsalardı bu kişilerden hiçbiri verimli olamazdı. Eğer Darwin bir üniversitede hoca olsaydı elbette sansasyonel kuramlarından ötürü papazların da etkisiyle işine son verilirdi.

Fakat, günümüzde, dünyada yaratıcılık gerektiren faaliyetlerin çoğu başka bir işle geçimini sağlayan insanlar tarafından yapılmaktadır. Bilimsel faaliyetler ve araştırma, genellikle öğreterek hayatını kazanan insanlar tarafından, onların boş zamanlarında yürütülen faaliyetlerdir. Öğretmeye ayrılan saatler aşırıya kaçmadığı sürece, bilim alanında bu çok da karşı çıkılabilecek bir durum değildir. Bunun sebebi kısmen bilim ve öğretimin çok kolay bağdaştırılabilir olmasıdır. Müzik alanında ise, aynı zamanda solist olmayan bir besteci, zengin değilse ya da halkın zevkine hitap etmeyi amaçlamıyorsa açlıktan ölecektir. Modern dünyamızda güzel sanatlar alanında gerçekten iyi bir iş ile geçimini sağlamak ya da yaratıcılığın sergilenebileceği yeterli boş zaman bırakan ek bir iş bulmak hiç kolay değildir. Tek sebep olmasa bile, bu, sanatın bilimden daha az gelişmesinin önemli bir sebebidir.

Bürokratik bir devlet sosyalistinin bu zorlukları aşmak için basit bir çözümü vardır: Sanat ve bilim alanlarında önemli isimlerden oluşan bir kurul oluşturacak, bu kurulun görevi gençlerin yaptıkları işleri yargılamak ve beğenilenlere lisans belgeleri vermek olacaktır. Lisans belgesi olan bir sanatçı topluma karşı olan görevini sanat eserleri yaparak

gerçekleştirmiş sayılacaktır. Fakat, elbette, sürekli kaliteli işler üreterek ve işini saygın bilirkişilere beğendirerek kendini kanıtlamak zorundadır. Zaman içinde kendisi de bir bilirkişi olabilir. Bu yolla yetkililer, o sanatçının yetenekli, düzenli olarak kaliteli işler üretebilen ve sanatının geleneklerine uyan biri olduğuna emin olacaklardır. Bu koşulları karşılayamayanların lisansları iptal edilecek ve geçimlerini sağlamak için başka yollar aramak zorunda bırakılacaklardır.

Böyle bir dünyada, güzelliklere tutkun bir insan için hayatı çekilebilir kılan her şey yok olacaktır. Sanat insan doğasının vahşi ve anarşik yönünden doğar; sanatçı ve bürokrat arasında derin ve karşılıklı bir düşmanlık olmalıdır. Bu, sanatçının görünüşte yenilse de yaşamlarına kattığı neşe için insanların minnettarlığını kazanarak, sonunda kazançlı çıktığı ezeli ve ebedi bir savaştır. İnsan doğasının vahşi yanı, hayırsever ve anlayışsız bürokratların düzenli kurallarına boyun eğmeye zorlanırsa yaşam sevinci yeryüzünden silinecek, yaşama içgüdüsü yavaş yavaş etkisini kaybederek yok olacaktır. Böyle mumya gibi bir dünyadansa, barındırdığı tüm korkularla şu andaki dünyamız daha iyidir. Beraberinde getirdiği tüm risklerle beraber, anarşizm bile, herhangi bir değerinin olması için kendiliğinden ve özgürce gerçekleşmesi gereken şeyleri kurallara tabi tutan devlet sosyalizminden daha iyidir. Sanatçıları, güzellik tutkunlarını sosyalizmden şüphe duymaya sevk eden nokta işte budur. Fakat sosyalizmin özünde sanatı imkansız kılacak herhangi bir şey yoktur; sosyalizmin sadece bazı biçimleri bu tehlikeyi içerir. William Morris bir sosyalistti ve esasında bir sanatçı olduğu için sosyalizmi savunuyordu. Ve bu fikrinde hiçbir akıldışı öğe yoktu.

Sanatçının kendi içgüdüsünü izlemeden önce, yeteneğini bir grup yetkiliye kanıtlamasını gerektiren bir sistem altında sanatın ya da herhangi başka bir yaratıcı faaliyetin, gelişmesi mümkün değildir. Herhangi büyük bir sanatçı, fikrini beyan edebilecek kadar nitelikli görünen kıdemlililer arasındaki bazıları tarafından mutlaka beceriksiz olarak görülecektir. Kendisinden üstün olan insanları memnun edecek ürünler ortaya koyma zorunluluğu, ruhun özgürlüğü ve cesurca yenilikler yapabilme yolunda bir engeldir. Bu zorluğun yanında, bir grup tarafından seçilme kıskançlığa, entrikalara ve kötülemeye yol açarak rekabetin gizli kapaklı sürdürüleceği zehirli bir atmosfer yaratacaktır. Bu planın tek etkisi, şu anda şansı nedeniyle arada çıkabilen birkaç insanı elemek olacaktır. Sanat herhangi bir sistem yardımıyla değil, sadece özgür bırakılarak geliştirilebilir.

Sanatçının doğru bir sosyalizm modeli altında özgürlüğünü kazanabileceği iki yol vardır: Sanat dışındaki bir alanda düzenli olarak, tüm gün çalışanlara nazaran daha az ücret alarak günde birkaç saat çalışabilir. Böyle bir durumda, eğer alıcı bulabilirse eserlerini satmakta özgür olmalıdır. Bu sistemin birçok getirisi vardır. Belli oranda maddi kaybı göze aldığı takdirde, her insanı sanatla uğraşması için özgür kılacaktır. Bu maddi kayıp da güçlü ve gerçek bir yaratma içgüdüsüne sahip insanları caydırmayacak, fakat bu işe sadece heveslenenleri eleyecektir. Şu anda bile, birçok sanatçı, iyi örgütlenmiş sosyalist bir toplumda günde birkaç saat çalışarak elde edebileceği refah seviyesinin çok altında yaşam sürdürüyor. Yaratıcı içgüdünün kuvvetini ölçmesi ve yaratıcı yaşamın vereceği hazzı dengelemesi bakımından belli ölçülerde zorluklara itiraz edilemez.

Diğer olasılık da, (*) anarşistlerin istediği gibi, çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın, temel yaşamsal gerekliliklerin herkese eşit olarak bedava temin edilmesidir. Bu yöntemle herkes çalışmadan yaşamını sürdürebilir. Temel gereksinimlere yetecek, fakat lüks maddeler için yetersiz bir miktarda "işsizlik ücret"i olacaktır. Tüm zamanını sanata ayırmak isteyen sanatçılar bu ücretle yaşayacaklar, canları istediğinde yürüyerek yabancı ülkelere gidebilecek, havanın ve güneşin tadını çıkarabilecek, en az kuşlar kadar özgür ve mutlu olacaklardır. Bu insanlar toplum yaşamına renk ve çeşitlilik kazandıracaklardır; onların hayata bakış açıları sabit bir evde yaşayan insanlarınkinden farklı olacak ve bizim ağırbaşlı, ciddi uygarlığımızın öldürmeye çalıştığı ve aslında çok da gerekli olan neşeyi ayakta tutacaklardır. Bu insanların sayıları çok artarsa, çalışanların sırtında bir yük haline gelebilirler, fakat ben günümüzdekine oranla, o zaman gayet hafif ve zevkli olacak işlerin yerine basit zevkler için sefalet ve özgürlüğü seçecek çok insan olduğundan şüpheliyim.

Bu iki yöntemden birisiyle sosyalist toplumdaki sanatçıların özgür olması sağlanabilir, hem de şu anda sermaye sahipleri haricindeki insanların olabileceğinden çok daha özgür olabilirler ve özgürlük çok daha yaygın hale gelebilir.

Fakat hâlâ çözümü bu kadar kolay olmayan bir sorun mevcut. Örneğin, kitap basımı konusunu ele alalım. Sosyalizmde, şu anda olduğu gibi özel sektör yayıncıları olmayacaktır. Sendikacılık ya da lonca sosyalizminde kitap federasyonu tüm alanı elinde tutarken, devlet sosyalizmi modelinde, devlet tek yayıncı olacaktır. Bu koşullar altında neyin

(*) Dördüncü kısımda tartışılmıştı.

yayınlanacağına kim karar verecektir? Eğer devlet tek yayıncı olursa, hiç şüphesiz, devlet sosyalizmi aleyhindeki kitapları basmayı reddedecektir. Nihai karar mercii kitap federasyonu olursa, onu eleştiren kitaplar nasıl basılabilir? Bu tür siyasi zorlukların yanında, edebiyatla ilgili olarak, genel olarak güzel sanatlardan bahsederken zararlı olduğunu kabul ettiğimiz, saygın memurlar tarafından uygulanan sansür zorluğu var. Bu ciddi bir sorundur ve edebiyatın özgür olması isteniyorsa bir çözüm yolu bulunmalıdır.

El işlerinin ve zihinsel faaliyetlerin birleştirilmesi gerektiğine inanan Kropotkin, yazarların aynı zamanda, dizgici, ciltçi, vb. olması gerektiğini savunur. Hatta kitabın basım sürecindeki tüm işlerin yazarın kendisi tarafından yapılması gerektiğini söyler. Dünyada bunu yapacak kadar çok yazarın olup olmadığı merak edilebilir. Ayrıca, yazarların anladıkları işi bırakıp diğerlerinin çok daha iyi ve hızlı bir şekilde yapabilecekleri işi kötü bir şekilde yapmalarının zaman kaybı olacağını düşünüyorum. Fakat esas konumuzla, yani basılacak elyazmalarının nasıl seçileceği sorunuyla bunun bir ilgisi yok. Kropotkin, eğer anarşizm bu tür şeylere izin verebilirse, içinde bir yönetim komitesi olan yazarlar loncasının kurulmasını öneriyor. Yönetim komitesi kendilerine sunulan kitapların hangilerinin basmaya değer olacağına karar verecektir. Bunların arasında komite üyelerinin kendilerinin ve arkadaşlarının yazdıkları kitaplar da olacaktır, fakat onların düşmanlarının yazdığı kitaplar elbette olamayacaktır. Elyazması reddedilen yazarlar başarılı rakiplerinin çalışmalarını inceleme sabrını bulamayacaklardır. Eğer herhangi bir kitabın basılması isteniyorsa ayrıntılı bir seçim sisteminin geliştirilmesi gerekir. Bu plan, edebiyat alanındaki insanlar arasında huzur

sağlayamayacak ya da alışılmadık bir tarzda yazılan bir elyazmasının basımına izin vermeyecek gibi görünüyor. Örneğin, Kropotkin'in kendi kitapları da böyle bir ortamda zor basılırdı.

Devlet sosyalizminde, lonca sosyalizminde ya da anarşizmde bu zorlukları aşmanın tek yolu, devlet ya da lonca kitabı basmak istemiyorsa yazarın o kitabı para ödeyerek bastırmasıdır. Bu yöntemin sosyalizmin ruhuna aykırı olduğunun farkındayım, fakat özgürlüğü sağlamanın başka bir yolunu düşünemiyorum. Ödeme, belli bir dönem topluma faydası dokunacak olan bir işi üstlenme ya da gelirinin belli kısmını gereken yerlere verme şeklinde de olabilir. Üstlenilen iş, Kropotkin'in önerdiği gibi, kitabın basım sürecindeki el işleri olabilir, fakat böyle olması için herhangi özel bir sebep göremiyorum. Eğer basım ücreti ödenecekse, içeriği ne olursa olsun, hiçbir kitabın basımının reddedilmemesi kesin bir kural olmalıdır. Hayranları olan bir yazar, ödeme aşamasında onlardan yardım alabilir. Tanınmamış bir yazarın bu aşamada daha çok sıkıntı çekeceği gerçektir, fakat bu zorluk, derin içgüdülerle değil de geçici bir hevesle yazanları kendiliğinden caydırmak için iyi bir yol olacağından, çok kötü sayılmaz.

Yeni bir müzik eserinin yayınlanmasında ve çalınmasında da benzer bir yöntem uygulanabilir.

Hiç şüphesiz, ortodoks sosyalistler önerilerimize karşı çıkacaklardır, çünkü bir işi yaptırmak için herhangi birinin para ödemesi fikrinden hoşlanmayacaklardır. Fakat, herhangi bir sistemin kölesi olmak hatalı bir davranıştır ve katı bir şekilde uygulanırsa, her sistem, belli durumlarda ortaya çıkan zorluklarda tavizler verilerek önlenebilecek tehlikeler içerir.

Genel olarak, sosyalizmin akılcılıkla uygulanan bir biçimi, sanatçı ve bilim insanı için kapitalist bir toplumun sunabileceğinden daha iyi fırsatlar sunacaktır, fakat bu ancak, benimsenen sosyalizm modeli bu amaç için bahsettiğimiz koşulları gerçekleştiren bir model olursa gerçekleşebilir.

3. *Takdir Edilme İhtimali:* Bu koşul yaratıcı bir faaliyette bulunan herkes için geçerli değildir, fakat çoğunluk bunu gerekli bulabilir. Yaygın bir ünden ya da başarı kazanan sanatçılara karşı duyulan, bilgisiz ve samimi olmayan saygıdan bahsetmiyorum. Bunlardan hiçbirisi amacına ulaşmaz. Bahsettiğim, ortaya konan eseri anlama ve güzel şeylerin önemli olduğuna dair spontane bir duygudur. Ticarileşmiş bir toplumda, bir sanatçı para kazanabiliyorsa para kazandığı için saygı görür, fakat sayesinde para kazandığı sanat eserlerine duyulan içten bir saygı söz konusu değildir. Düğme ya da sakız üreterek milyarder olan kişiye de saygı duyulur, fakat bu saygı onun servetinin kaynağı olan maddelere yönelik değildir. Her şeyi para ile ölçen bir toplumda, aynı şey sanatçı için de geçerlidir. Eğer zengin olabilirse, milyarderden daha az olsa da, saygı görür; fakat resimlerine, kitaplarına ya da yaptığı müziğe karşı bakış açıları sakız ya da düğmeye karşı olandan farklı değildir. Böyle bir atmosferde, sanatçı için yaratıcı içgüdüsünü korumak çok zordur; ya çevresi tarafından kirletilir ya da çabalarının karşılığı olarak hiç takdir edilmeyerek hayata küser.

Sanatçının takdir edilmesi, sanatın takdir edilmesi kadar önemli değildir. Her şeyin esas değeri ile değil de, yararı ile yargılandığı bir ortamda yaşamak bir sanatçı için çok güçtür.

Yaşamın, çiçeği sanat olan yanı, ilgisizlik, yani yarının sorunlarını ve zorluklarını düşünmeksizin sadece haz alabilme kapasitesi gerektirir. İnsanlar bir şakadan hoşlandıklarında, bu şakanın herhangi önemli bir amaca hizmet etmesi gerekmez. Aynı doğrudan haz, sanattan da alınabilir. Yaşam mücadelesi ve yapılan işlerin gerektirdiği ciddiyet, insanları şakalardan haz alamayacak kadar ciddi ve sanatla uğraşamayacak kadar meşgul bir hale getirebilir. Daha iyi bir düzenle yaşam mücadelesinin kolaylaştırılması, çalışma saatlerinin azaltılması ve var olma yükünün hafifletilmesi yaşamdan alınan hazzı ve dünyadaki güzelliklerin tadına varabilmek için gerekli yaşamsal enerjiyi arttıracaktır. Bu başarılabilirse, güzel şeylerden daha çok tat alınacak, sanatçıların eserleri daha çok takdir edilecektir. Fakat bu sonuçlar sadece yoksulluğun engellenmesi ile sağlanamaz. Ayrıca geniş bir kesime yayılmış özgürlük hissini ve şu anda bireylerin ruhunu bunaltan devasa makinenin yarattığı baskının yok edilmesini gerektirir. Devlet sosyalizminin bu özgürlük hissini oluşturabileceğini sanmıyorum, fakat sosyalizmin, anarşist öğretinin iyi taraflarını alan bazı biçimleri kapitalizmin asla veremeyeceği bu hissi bir ölçüde sağlayabilir.

Tüm yaratıcı faaliyetler için ilerleme ve başarı hissi müthiş uyarıcılardır. Bu nedenle, yaratıcı faaliyetlerin büyük kısmı, sadece maddi yollara değil, endüstri ve tarımda uygulanan üretim yolları basmakalıp mı olacak, yoksa son yüz yıldaki gibi hızlı bir şekilde değişecek mi sorusuna bağlıdır. Herkesin eline geçen üretilen toplam emekten kendi payına düşen olunca, üretimin ilerlemiş yöntemleri, şimdikinden çok daha açık bir biçimde toplumun çıkarına olacaktır. Fakat o zaman, muhtemelen şu anda üretim alanındaki kapitalistlerin yaptığı

gibi, teknik ilerlemelere doğrudan ve yoğun bir ilgi duyan birey olmayacaktır. Eğer işçilerin doğaları gereği sahip oldukları muhafazakârlığın üretimi arttırmaya duydukları ilginin önüne geçmesi istenmiyorsa, herhangi bir sanayi dalında, işçiler tarafından daha iyi bir yöntem uygulandığında, bir süre için, elde edilen kârdan onların da faydalanmalarına izin verilmelidir. Eğer bu yapılırsa, her loncanın sürekli yenilikler peşinde koşacağı ve bu amaç uğruna yapılan bilimsel araştırmaların teknik kısımlarına önem vereceği düşünülebilir. Her yeni ilerleme ile birlikte, bu yeniliğin boş zamanı arttırmak için mi, yoksa, elde edilen kâr payını arttırmak için mi kullanılacağı sorusu gündeme gelecektir. Şu andakinden daha fazla boş zaman yaratıldığında, bilimden ya da sanattan anlayan daha çok insan olacaktır. Sanatçı ya da bilim insanı, şu anda olduğu gibi sıradan vatandaştan soyutlanmayacak ve bu da kesinlikle onun yaratıcı enerjisi için bir uyarıcı görevi görecektir.

Sanırım şu sonuca varabiliriz: Sanat ve bilim için gerekli olan üç koşul açısından, yani eğitim, özgürlük ve takdir edilme açısından düşünürsek, devlet sosyalizmi mevcut sorunları aşamayacak ve beraberinde kendisi de yeni sorunlar getirecektir. Fakat, lonca sosyalizmi, hatta sendikacılık, eğer kabul gören işlerde belirlenenden daha az saat çalışmak isteyenler hakkında liberal bir politika benimserse, kapitalizm egemenliği altında olabilecek her şeye tercih edilecektir. Elbette, tehlikeleri de vardır, fakat özgürlüğün anlamı yeterince kavranırsa bu tehlikeler yok olacaktır. Her şeyde olduğu gibi, burada da en iyiye giden yol, özgürlük yoludur.

8

Nasıl Bir Dünya İstiyoruz?

Pek çok insanın günlük yaşantısında korku, umuttan daha büyük bir rol oynar. Sahip olduklarının, kendi yaşamlarına ve ilişkide oldukları insanların yaşamlarına katabileceği hazdan çok, başkalarının onları ellerinden alabileceği korkusuyla doludurlar.

Hayat böyle olmamalıdır.

Yaşamları kendileri, arkadaşları ve dünya için faydalı olanlar umutlu ve neşeli insanlardır. Hayal güçlerini olması mümkün şeyler için ve bunları hayata geçirme yollarını bulmak için çalıştırırlar. Özel ilişkilerinde, saygı ve sevgi görme kaygısı taşımazlar; onlar daha çok özgürce saygı ve sevgi göstermekle ilgilidirler. Bunun ödülü ise onlar aramadan kendiliğinden gelir. Çalışma hayatlarında rakiplerini kıskanmaz, yapılması gereken işle ilgilenirler. Siyaset alanında, sınıflarının ya da uluslarının haksız elde ettikleri ayrıcalıkları savunmak için zamanlarını ve enerjilerini harcamaz, dünyayı genel olarak daha mutlu, daha az acımasız, birbirleriyle çatışan

hırslar arasındaki mücadelenin daha az olduğu ve gelişmeleri baskı yoluyla engellenmeyen insanlarla dolu bir yer haline getirmeyi amaçlarlar.

Sahip olmaktan çok yaratmayı hedefleyen bir ruh hali içinde yaşanan yaşamın temelinde, zor koşullar tarafından bile yok edilemeyecek bir mutluluk vardır. Böyle bir yaşam, İncil ve dünyadaki tüm bilgeler tarafından tavsiye edilen yaşamdır. Böyle bir yaşam sürmeyi başaranlar korkunun zulmünden kurtulmuşlar demektir, çünkü yaşamalarındaki en değerli şeyi dış güçlerin insafında aramazlar. Eğer tüm insanlar, engellere ve yıldırmalara rağmen, böyle yaşayacak cesareti ve öngörüyü bulabilselerdi dünyanın siyasi ve ekonomik reformlarla yeniden yapılandırılmasına gerek duyulmazdı; reform için gereken her şey, hiçbir direniş olmadan, bireylerin ahlâki açıdan gelişmelerine bağlı olarak kendiliğinden ortaya çıkardı. İsa'nın öğretileri dünyada sözüm ona yıllardır kabul görüyor, fakat bu öğretileri izleyenler eziyet çekiyor. Toplum dışına itilmiş kişilerin göze görünen olumsuzluklarını aşıp onların içindeki inançtan ve yaratıcı umuttan doğan neşeyi görebilen çok az insan bulunduğunu deneyimler göstermiştir. Eğer korkunun egemenliğini yok etmek istiyorsak, insanlara talihsizlikler karşısında cesaret ve kayıtsızlığı öğretmek yeterli değildir. Korkunun sebeplerini yok etmek ve savunmasız insanlara gelebilecek zararları önlemek gerekir.

Yaşamdaki olumsuzlukları düşündüğümüzde, bunları genel olarak üç grupta toplayabileceğimizi görürüz. İlkinde, fiziksel olanlar vardır; bunların arasında, ölüm, acı ve toprağın geçimi sağlayacak kadar ürün vermemesi sayılabilir.

Bunlara "fiziksel olumsuzluklar" diyeceğiz. İkinci gruptakiler, insanın kişiliğindeki ya da becerilerindeki bir bozukluktan kaynaklanır; bunlara örnek olarak, cehalet, iradesizlik ve vahşi tutkular verilebilir. Bunlara "kişilikle ilgili olumsuzluklar" diyeceğiz. Üçüncü gruptakiler ise, bir bireyin ya da grubun diğerlerine uyguladığı güçle ilgilidir; bunlar sadece açıkça yapılan zorbalığı içermez, özgürce gelişime güç yoluyla ya da eğitimde olabileceği gibi, aşırı zihinsel etki yoluyla yapılan tüm müdahaleleri kapsar. Bunlara da "güç ile ilgili olumsuzluklar" diyeceğiz. Herhangi bir toplumsal düzen, bu üç çeşit olumsuzlukla nasıl ilgilendiğine bakılarak yargılanabilir.

Bu üç tür arasındaki ayrım çok kesin çizgilerle çizilemez. Sadece fiziksel boyutta olan bir olumsuzluk, ulaştığımıza asla emin olamadığımız bir sınırdır; ölümü yok edemeyiz, fakat bilim sayesinde onu geciktirebilir ve büyük çoğunluğun ileri yaşlara kadar yaşamasını sağlayabiliriz. Acıyı tam olarak engelleyemeyiz, fakat herkesin sağlıklı bir yaşam sürmesini sağlayarak acıyı bir derece de olsa azaltabiliriz. Toprağın hiç emek sarf etmeden bol bol ekin vermesini sağlayamayız, fakat sarf edilen emek miktarını azaltabilir ve onu bir kötülük olmaktan çıkarıp koşullarını iyileştirebiliriz. Kişilikle ilgili olumsuzluklar genelde hastalık şeklindeki bir fiziksel bozukluktan ve daha da sık olarak, güçle ilgili olumsuzluklardan kaynaklanır, çünkü zulüm hem onu uygulayanı, hem de ona maruz kalanı alçaltır. Güçle ilgili olumsuzluklar, güç sahibi olanlardaki kişilik bozuklukları ve güçsüz olanların genelde maruz kalabileceği fiziksel olumsuzluklardan duyulan korku ile daha da kötüleşir. Tüm bu sebeplerden dolayı bu üç olumsuzluk türü iç içe geçmiş durumdadır. Yine de genel anlamda,

maddi dünyadan, kendi içimizdeki bozukluktan ve başkalarına tabi olmamızdan kaynaklanan talihsizlikler arasında ayrım yapabiliriz.

Bu olumsuzluklarla başa çıkmanın başlıca yöntemleri şunlardır: fiziksel kötülükler için bilim; kişilikle ilgili bozukluklar için eğitim (en geniş anlamıyla) ve hakimiyeti içermeyen tüm itkilerin özgürce çıkış yolu bulabileceği bir yol; güçle ilgili kötülükler içinse, toplumun siyasi ve ekonomik yapısında bir insanın diğerinin yaşamına müdahalesini en aza indirebilecek şekilde tasarlanan bir reform. Saydığımız olumsuzlukların üçüncü türü ile başlayacağız, çünkü sosyalizm ve anarşizmin çaresini bulmak istediği olumsuzluklar bunlardır. Gelir eşitsizliğine karşı yaptıkları itirazın temelinde para sayesinde uygulanan güçten kaynaklanan kötülükler vardır. Bu nokta G.D.H. Cole tarafından güzel bir şekilde ifade edilmiştir:

"Sormak istediğim soru şudur: Çağdaş toplumumuzda yok etmek üzere yola çıktığımız en temel kötülük hangisidir?

Bu soruya verilebilecek iki cevap var ve eminim ki pek çok iyi niyetli insan bile bu konuda bir karmaşa yaşayacaktır. KÖLELİK demek isterken YOKSULLUK diye cevap vereceklerdir. Zenginler ve yoksullar, yüksek kâr oranları ve düşük ücretler arasındaki utanç verici zıtlıkla ve bu dengeyi kurmaya çalışmanın beyhudeliğiyle her gün yüz yüze geldikleri için hiç tereddüt etmeden, YOKSULLUĞUN YOK EDİLMESİNİ istediklerini söyleyeceklerdir.

Çok iyi. Bu konuda her sosyalist onların arkasında. Fakat ne yazık ki benim soruma verdikleri cevap yanlış.

Yoksulluk bir belirtidir, kölelik ise hastalık. Zenginliğin ve yoksulluğun uç noktaları sahip olmanın ve köleliğin uç noktalarını takip eder. İnsanlar fakir olduğu için köleleştirilmezler, köleleştirildikleri için fakirdirler. Yine de sosyalistler, bunun kölenin ruhsal yönden alçalmasına bağlı olduğunu fark etmeden, gözlerini fakirlerin maddi eksikliklerine dikerler." (*)

Hiçbir mantıklı insanın, mevcut düzenin yarattığı kötülüklerin gereğinden çok fazla olduğu ve sosyalizmin makul bir biçimiyle bu kötülüklerin yok edilebileceği fikrine kuşku ile yaklaşacağını sanmıyorum. Birkaç şanslı insanın şu anda kira ya da faiz gelirleri ile özgürce yaşayabiliyor olduğu doğrudur ve başka bir sistemde bu insanlar bundan daha fazla özgürlük bulamazlar. Fakat sadece yoksul kesimin değil, ücret karşılığı çalışanların ve hatta profesyonellik gerektiren bir iş yapanların da çoğunluğu, para kazanma ihtiyacının kölesi olmuşlardır. Hemen hemen hepsi öyle çok çalışmak zorundadır ki eğlence için ya da işleri dışındaki herhangi bir faaliyet için nerdeyse hiç zaman bulamazlar. Orta yaşların sonunda emekli olabilenler sıkılırlar, çünkü özgürken zamanlarını nasıl değerlendirebileceklerini öğrenmemişlerdir ve bir zamanlar iş dışında sahip oldukları ilgi alanları da yok olup gitmiştir. Yine de bunlar şanslı kesimdir, çünkü çoğunluk daima onları bekleyen yoksulluk korkusu ile çok ileri yaşlara kadar çalışmak zorundadır. Zenginler çocuklarına arzu ettikleri eğitimi ve tıbbi bakımı veremeyeceklerinden korktukları için, yoksullar da açlıktan ölmemek için sürekli çalışırlar. Çalışanların hiçbiri de işleri üzerinde söz sahibi değildir;

(*) "Endüstride Özerklik" (Self-Government in Industry), G. Bell and Sons, 1917, s. 110-11.

çalıştıkları uzun saatler boyunca, onlar efendilerinin isteklerini yerine getiren birer makinedirler. Çalışmalar hoş olmayan, genelde acıyı ve fiziksel güçlükleri de içeren koşullarda sürdürülür. İnsanları çalışmaya iten tek güdü ücrettir. Çalışmanın tıpkı bir sanatçının çalışmasının yaptığı gibi zevk verebilme ihtimali tamamen ütopik görülür.

Bu kötülüklerin büyük bölümü çok gereksizdir. Eğer insanların uygar kesimi, başkalarının acısından daha çok kendi mutluluğunu arzulamaya ve başka sınıfların ya da ulusların onların önlerine geçmesini yıkıcı bir şekilde engellemek yerine tüm dünya ile paylaşacağı yenilikler için yapıcı bir şekilde çalışmaya ikna edilebilseydi şu anda dünyada işleri yürüten sistem sadece bir kuşak içinde kökünden değiştirilebilirdi.

Özgürlük açısından baktığımızda en iyi sistem hangisidir? Gelişme güçlerinin hangi yönde ilerlemesini arzu etmeliyiz?

Diğer yönleri bir an için bir kenara bırakıp da soruna bu açıdan baktığımızda, en iyi sistemin Kropotkin'in savunduğu sistemden çok da farklı olmayacağına şüphem yok, fakat bu sistem, lonca sosyalizminin ana ilkelerinin de benimsenmesiyle daha uygulanabilir hale getirilmiş olmalıdır. Her noktası tartışmaya açık olduğu için, en iyi görünen örgütlenme biçimini açıklamaya çalışacağım.

Eğitim on altı yaşına hatta belki de daha ileri bir yaşa dek mecburi olmalıdır. O yaştan sonra sürdürülüp sürdürülmeyeceği öğrencinin seçimine bırakılmalıdır, fakat sürdürmek isteyenler için en azından yirmi bir yaşına dek ücretsiz olmalıdır. Eğitim sona erdiğinde, kimse çalışmaya zorlanmamalıdır. Çalışmak istemeyenlere hayatta kalmalarını sağlayacak

kadar ücret verilmeli ve bu insanlar tamamen özgür bırakılmalıdır; fakat çalışma lehine güçlü bir kamuoyunun oluşması elbette iyi olacaktır, böylece çok az insan boş gezmeyi seçecektir. Boş gezmeyi ekonomik açıdan mümkün kılmanın bir avantajı, işi zevkli kılmak için güçlü bir uyarıcı oluşturmasıdır; işlerinin çoğunun sıkıcı olduğu bir toplumun ekonomik sorunlara çözüm bulabileceği söylenemez. Şu anda her on insandan en az dokuzunun yatırımlarından her sene büyük miktarda gelir elde etmelerine rağmen hâlâ ücret karşılığı çalışarak gelirlerini artırmayı seçtiğini düşünürsek çok az insanın tembelliği seçeceğini düşünmek mantıklıdır.

Şimdi de tembelliği seçmeyecek olan büyük çoğunluğa gelelim. Sanırım, bilimin yardımıyla ve yerel ve uluslararası rekabetteki üretken olmayan muazzam miktarda işin yok edilmesiyle toplumun tamamı günde dört saat çalışarak rahat bir yaşam sürebilir. Şu anda bile deneyimli işverenlerin çoğu, işçilerinin sekiz saatte yaptıkları işi, altı saatte de yapabileceklerini kabul ediyor. Teknik eğitim seviyesinin şu andakinden daha ileri olduğu bir toplumda aynı eğilim ortaya çıkacaktır. İnsanlara şu anda olduğu gibi sadece bir dalın ya da bir dalın küçük bir bölümünün değil, birkaç dalın birden eğitimi verilecek, böylece insanlar mevsimlere ve talep ihtiyacına göre mesleklerini değiştirebileceklerdir. Her sanayi dalı, kendi iç işlerinde özerk olacaktır ve farklı fabrikalar bile, kendi içlerinde çalışanları ilgilendiren konularda kendileri karar verecektir. Şu andaki gibi kapitalist yönetim olmayacak, yöneticiler siyasi alanda olduğu gibi, temsilciler tarafından seçilecektir. Değişik üretici gruplar arasındaki ilişkiler lonca kongresi tarafından düzenlenecek, belli bir bölgede yaşayan insanlar olarak toplumu ilgilendiren meseleler yine

meclis tarafından ele alınacaktır. Meclis ile lonca kongresi arasındaki çatışmalar her ikisinden gelen eşit sayıda temsilciden oluşturulmuş bir grup tarafından çözümlenecektir.

Ödeme şu andaki gibi sadece yapılması gereken ve yapılan iş karşılığında değil, çalışma isteği için yapılacaktır. Bu sistem zaten ücreti yüksek bazı işlerde benimsenmiş durumdadır: bir insanın belli bir işi vardır ve çok az çalışma gerekse bile yine de o işi kaybetmez. İşsizlik ve nafakanın kesilmesi korkusu insanların kâbusu olmaktan çıkacaktır. Çalışmak isteyenlerin hepsine aynı ücretin mi verileceği, yoksa sıradışı yetenekleri olanların daha fazla mı ücret alacağı her loncanın kendi karar vereceği bir konu olacaktır. Dekorcuyla aynı parayı alan bir opera sanatçısı bu sistem değişmezse dekorcu olmayı seçebilir; bu nedenle, büyük olasılıkla daha yüksek ücret gerekli görünecektir. Eğer lonca buna özgürce yapılan bir oyla karar verirse bundan şikayet eden de olmayacaktır.

İşleri daha zevkli hale getirmek için ne yapılırsa yapılsın, hiç şüphesiz, bazı işler her zaman itici olacaktır. Daha yüksek bir ücret ödeyerek, çalışma saatlerini azaltarak, yerel ve uluslararası rekabeti artırarak insanların bu işlerde çalışması sağlanabilir. O zaman toplumun tümünün bu işlerin itiçiliğini azaltmak için yollar bulunmasını sağlayacak ekonomik bir nedeni olacaktır.

Hayal ettiğimiz toplumda para ya da buna benzer bir şey yine olacaktır. Anarşistlerin toplam ürünün serbestçe dağıtımını öngören planları değiş tokuş için standart bir değer ihtiyacını yok edemeyecektir, çünkü birisi kendi payına düşeni belli bir şekilde almak isterken, diğeri de payını başka bir şekilde isteyecektir. Lüks maddelerin dağıtımına gelince;

örneğin yaşlı bayanlar puro, delikanlılar ise fino köpeği istemeyecektir; bu da kaç tane puronun bir finoya eşit olduğunun bilinmesini gerekli kılacaktır. Daha kolay bir yol, bugün yapıldığı gibi insanları gelir sahibi yapmak ve malların göreceli değerlerini talebe göre ayarlamaktır. Eğer insanlara para ödenirse bunu biriktirip zaman içinde bir kapitalist olabilirler. Bunu önlemek için sadece belli bir süre için, örneğin basıldığı tarihten itibaren bir sene boyunca geçerli senetler verilebilir. Böylece insanlar yıllık tatilleri için birikim yapabilecekler, fakat sınırsız süreler için birikim yapamayacaklardır.

Anarşistlerin her türlü talebi karşılayabilecek miktarlarda üretilebilecek mallar ve yaşamsal öneme sahip eşyaların isteyen herkese istedikleri miktarda serbestçe dağıtılmasını öngören planları içinse söylenebilecek çok şey var. Bence, bu planın benimsenip benimsenmeyeceği sorunu teknik bir sorundur. Daha etkin bir şekilde değerlendirilebilecekken emeği ziyan etmeden ve sadece yaşamsal gerekliliği olan malların üretiminde kullanmadan bu planı benimsemek mümkün olabilir mi? Bu soruya cevap veremem, fakat er ya da geç, üretim yöntemlerindeki görülen sürekli ilerleme sayesinde, anarşistlerin bu planının uygulanabileceğini ve teknik açıdan mümkün olduğunda da mutlaka uygulanması gerektiğini düşünüyorum.

Evli ya da bekâr olsun, ev işi yapan kadınlar da dışarıda çalışıyormuş gibi ücret alacaklardır. Bu da eşlerin ekonomik bağımsızlığının güvencesi olacaktır; bu güvenceyi başka şekillerde sağlamak zordur, çünkü küçük çocukları olan annelerin dışarıda çalışmaları beklenemez.

Çocukların masrafları şu anda olduğu gibi anne babalar tarafından karşılanmayacaktır. Yetişkinler gibi, çocuklar da yaşamsal ihtiyaçlardan kendi paylarına düşeni alacaklardır.

Eğitim de ücretsiz olacaktır. (*) Yetenekli çocuklar arasında şu anda olduğu gibi burs için yapılan rekabet olmayacak, küçük yaşlardan itibaren rekabetçi bir ruha sahip olmaya ya da beyinlerini aşırı derecede kullanmaya zorlanmayacaklardır. Eğitim şu anda olduğundan daha çeşitli olacak ve değişik tipteki gençlerin ihtiyaçlarına uyması için özen gösterilecektir. Öğrenciler arasında girişimciliği teşvik etmek için çaba harcanacak ve gençlerin beyinleri mevcut koşulları sürdürmek için gerekli olan ve devlet tarafından istenen kalıplaşmış inançlarla ve zihinsel alışkanlıklarla doldurulmayacaktır. Çocukların çoğunluğunun eğitimini bina dışında, kırsal bölgede sürdürmesi daha uygun görülecektir. Entelektüel ya da sanatsal faaliyetlere ilgi duymayan yaşı daha büyük çocuklar içinse, liberal bir tutumla verilen teknik eğitim, onların sınavlar haricinde tamamen faydasız olarak gördükleri (her ne kadar yanlış olsa da) kitaplardaki bilgileri öğrenmek yerine zihinlerini kullanmalarını teşvik etmek açısından daha faydalı olacaktır. Gerçekten yararlı olan eğitim, çocuğun kendi isteği ile bağdaşmayan kuru, ayrıntılı bilgilerle dolu bir eğitim değil, onun kendi içgüdüsel ilgileri yönünde ilerleyen ve çocuğa aradığı bilgiyi veren eğitimdir.

(*) Bazıları bu durumda nüfusun aşırı ölçüde artabileceğinden korkuyorlar, fakat ben bu korkunun temelsiz olduğuna inanıyorum. "İş ve Ücret" hakkındaki 4. kısıma ve "Toplumsal Yapılanmanın İlkeleri" (Principles of Social Reconstruction) (George Allen and Unwin Ltd.) adlı kitapta 6. bölüme bakınız.

Hükümet ve yasalar bizim toplumumuzda varlığını sürdürecek, fakat etkileri en aza indirilecektir. Yapılması yasak olan davranışlar olacaktır, örneğin cinayet. Fakat ceza hukukunun mülkiyeti konu alan bölümü gereksiz olacak ve şu anda cinayete yol açan nedenler bu toplumda etkisini yitirecektir. Buna rağmen cinayet işleyenler suçlanmayacak ya da onlara kötü gözle bakılmayacaktır. Onlar talihsizler olarak görülecek, tehlikenin geçtiği düşünülene kadar akıl hastanesinde tutulacaklardır. Eğitim, özgürlük ve özel sermayenin kaldırılması sayesinde işlenen suç oranı inanılmaz derecede azaltılacaktır. Bireysel iyileştirici tedavi ile akıl hastaları haricindeki insanların ilk suçlarının aynı zamanda son suçları olması sağlanacaktır. Akıl hastaları içinse daha uzun ve daha ciddi bir gözaltı süresi gerekecektir.

Hükümetin iki bölümü olacaktır: birincisi, halkın ya da onların kurumlarının aldıkları kararlar ve diğeri, tüm karşı çıkanların da bu kararlara uymasını sağlama. İlk bölüme anarşistlerin de bir itirazları yoktur. Sıradan uygar bir ülkede ikinci bölüm tamamen geri plandadır; yeni bir yasaya, henüz tartışma aşamasında iken karşı çıkanlar, o yasa çıkarıldığında ona uyacaklardır, çünkü düzenli bir toplumda direnişin genelde faydası yoktur. Hükümetin güç kullanma ihtimali yine olacaktır ve işte bu ihtimal de gücün kullanılmasını gereksiz kılan boyun eğmenin gerçek nedenidir. Eğer anarşistlerin dilediği gibi, hükümetin elinde hiçbir güç olmasaydı çoğunluk bir araya gelebilir ve azınlığa karşı güç kullanabilirdi. Tek fark; onların ordusu ya da polis gücü kalıcı ve profesyonel değil, örgütsüz bir güç olurdu. Bunun sonucunda herkesin nasıl savaşılacağını öğrenmesi gerekirdi, çünkü iyi eğitilmiş bir azınlık, gücü eline geçirebilir ve eski model oligarşik bir

devleti devirebilirdi. Bu nedenle, anarşistlerin amaçları onların savundukları yöntemle başarılamazmış gibi görünüyor.

İster bir ülkenin içinde, isterse uluslararası boyutta olsun, insan ilişkilerindeki şiddet, ancak, kendisininkinden başka tüm güçleri yasadışı ilan eden ve özgürlüğün savunulması ya da bir haksızlığa karşı çıkış şeklindeki kamuoyunun desteğini sağlamlaştırabilecek durumlar dışında uygulanan diğer tüm güçlerin faydasız olmasını sağlayabilecek kadar güçlü bir otorite sayesinde engellenebilir. Ülkede böyle bir otorite vardır; o da devlettir. Uluslararası ilişkilerde ise bu otoritenin oluşturulması gerekir. Çok sayıda zorluk vardır, fakat dünya her biri bir öncekinden daha yıkıcı olan savaşlardan kurtarılabilirse bu zorluklar da aşılır. Bu savaşın ardından bir Milletler Cemiyeti'nin kurulup kurulmayacağını ve bu görevi gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğini tahmin etmek şu anda imkânsız. Ütopyamızı hayata geçirmeden önce savaşları önlemek için bazı yöntemlerin bulunması gerekebilir. İnsanlar bir kere dünyada savaş tehlikesinin olmadığına inandıklarında tüm zorluklar çözülmüş olacaktır; ulusal orduların ve donanmaların dağıtılmasına ve bunların yerine, uygar olmayan ırklara karşı ülkeleri koruyabilecek uluslararası küçük bir gücün oluşturulmasına karşı çıkılmayacaktır. Bu aşamaya ulaşıldığında barış sağlamlaşmış olacaktır.

Anarşistlerin eleştirdiği, hükümetlerin çoğunluk tarafından oluşturulması fikri, gerçekten tartışmaya açıktır. Daha da tartışmalı olan konu, yöneticilerin herkesin mutluluğunu ilgilendiren savaş ya da barış gibi konularda karar verme yetkisinin olmasıdır. Bunların hepsi birden aynı anda yok

edilemez, fakat topluma verdikleri zararı azaltmanın iki yolu vardır: **(1)** Çoğunluğun oluşturduğu hükümet daha az baskıcı hale getirilebilir, toplumun belli bir bölümü ilgilendiren konularda karar alma yetkisi merkezi bir komisyona değil, o gruba bırakılabilir. Böylece, insanlar, o konuyla hiç ilgisi olmayan ve o konu hakkında hiçbir şey bilmeyen insanların acele ile aldıkları kararlara boyun eğmek zorunda bırakılmamış olurlar. Kendi iç ilişkilerinde özerklik sadece bölgelere değil, aynı zamanda, ortak çıkarları olan ve çıkarları toplumun geri kalanından farklı olan tüm gruplara, örneğin endüstri dallarına ya da kiliselere de verilmelidir. **(2)** Çağdaş devletlerin yöneticilerine verilen muazzam güç, özellikle de dış ilişkilerle ilgili seri kararlar alma ihtiyacı yüzündendir. Eğer savaş tehdidi yok edilebilseydi daha gevşek yöntemler mümkün olabilir ve yasama organları yönetimin zorla el koyduğu güçlerin pek çoğunu geri kazanabilirdi. Bu iki yöntemle hükümetin özgürlüğe müdahalesini giderek azaltmak mümkün olabilir. Belli bir ölçüde müdahale, hatta haksız ve despotça müdahale hükümetin özünde vardır ve hükümet varlığını sürdürdükçe öyle de olacaktır. Fakat, insanlar şiddete şu andakinden daha az yatkın hale gelene dek hükümetin gücü çok kötü bir şey gibi görünmüyor. Savaş tehlikesi bir kere sona erdiğinde ve insanların vahşi güdüleri giderek kontrol altına alındığında, şu andaki yöneticileri despotlaştıran ve onları muhalefeti ezmek için hemen her türlü zulme yatkın kılan bireysel gücü azaltmak da mümkün olacaktır. Hükümet gücünün bile gereksiz olduğu bir dünya oluşturma süreci yavaş bir süreçtir. Fakat aynı zamanda olası bir süreçtir ve tamamlandığında anarşizmin ilkelerinin toplumsal ilişkilerin yönetilmesi alanında uygulandığını görmeyi umabiliriz.

Ana hatları ile anlattığımız ekonomik ve siyasi sistem kişilikle ilgili kötülükleri nasıl etkileyecektir? Bu sistemin bu alanda gerçekten çok faydalı olacağına inanıyorum.

Görevlilerin çok fazla güç edindiği devlet sosyalizminin bir şekli ile olmadığı takdirde, insanların düşüncelerini ve hayal güçlerini güç kullanımından uzaklaştırma süreci, kapitalist sistemin kaldırılması ile büyük ölçüde hızlandırılabilir. Şu anda kapitalistin diğer insanların yaşamları üzerindeki kontrolü, olması gerektiğinden çok daha fazladır; arkadaşları devlette yetkilidir; ekonomik gücü siyasi gücünün kaynağıdır. Tüm insanların aynı şekilde ekonomik açıdan özgür olduğu bir dünyada aynı emir verme alışkanlığı ve despotizm sevgisi olmayacaktır. Şu anda yaygın olandan daha yumuşak bir kişilik tipi yavaş yavaş ortaya çıkacaktır. İnsanlar belli bir kişilikle doğmazlar, koşullar tarafından şekillendirilirler. Şu anki ekonomik sistemin kişilik üzerindeki kötü etkisi ve ortak mülkiyetin getireceği umulan daha iyi etki, bu değişikliği savunmak için en geçerli sebeplerdir.

Bizim hayal ettiğimiz dünyada ekonomik korkular ve para ile ilgili umutlar yaşamdan çıkarılmış olacaktır. Hiç kimse yoksulluk korkusu ile ezilemeyecek ve servet umudu ile merhametsiz biri haline getirilemeyecektir. Şu anda yaşamda çok önemli rol oynayan toplumsal sınıf ayrımları ortadan kalkacaktır. Mesleğinde başarısız olan biri çocuklarının da başarısız olma endişesi içinde yaşamayacaktır, hırslı bir işçi şeytanın bacağını kıracağı günü dört gözle bekliyor olmayacaktır. Hırslı gençler rekabetçilerin yenilgisiyle ve emeğin alçalması ile ele geçen iş başarısından ya da servetten başka düşler kuracaklardır. Böyle bir dünyada şu anda insanların

bilinç altına yer eden pek çok kâbus yer almayacaktır; diğer yandan, hırs ve üstün olma arzusu, rekabetçi bir toplumun teşvik ettiğinden çok daha soylu biçimler alacaktır. İnsanlığa faydası dokunan her şeye sadece şanslı birkaç kişi değil, yeterli hırsı ve yeteneği olan herkes ulaşabilecektir. Bilim, emek sarfiyatını azaltan buluşlar ve her çeşit teknik ilerleme şu andakinden daha üstün bir seviyede olacaktır, çünkü bunlar onurlu bir yaşama giden yolu oluştururlar. Onur, başarılı olmak isteyen gençlerin nazarında paranın yerini alacaktır. Sosyalist bir toplumda sanatın gelişip gelişmeyeceği benimsenen sosyalizm biçimine bağlıdır; devlet ya da herhangi bir otorite (ne olursa olsun) sanatı denetleme konusunda ısrarcı davranırsa ve sadece becerikli bulduğu insanlara sanatla uğraşma yetkisi verirse sonuç felaket olacaktır. Fakat her isteyenin rahatından fedakârlık etmesi koşulu ile sanatçı olabilmesine izin veren gerçek bir özgürlük olursa umut ortamı ve ekonomik baskının yokluğu, yeteneklerin mevcut koşullardakinden çok daha az israfını sağlayacak ve sanata yönelten içgüdülerin hayat mücadelesinde yok olup gitmesini engelleyecektir.

Temel ihtiyaçlar karşılandığında, insanların mutluluğu artık iki unsura bağlıdır: işleri ve insanlarla olan ilişkileri. Hayalini kurduğumuz dünyada, çalışma özgürce yapılan bir faaliyet olacak, aşırıya kaçmayacak, en basit iş bile hızlı bir ilerlemenin olduğu kolektif bir girişime duyulan ilgi ile beraber yaratma zevki ile dolu olacaktır. İnsan ilişkileri ise en az çalışma alanı kadar kazançla dolu olacaktır. İnsanlar arasında kurulan değerli tek ilişki, egemenlik ve köleliğin olmadığı, sevgi bağından başka hiçbir bağı ve içteki duygular öldüğünde dışta bağlı olmayı gerektirecek hiçbir ekonomik

ya da geleneksel öğeyi içermeyecek türde olan ilişkidir. Ticaretin öne çıktığı düzenin kötü yanlarından biri, insanlar arasındaki ilişkileri zehirlemesidir. Fuhuşun kötülükleri genelde bilinir, fakat ekonomik koşulların evlilik üzerine olan etkisi bana daha da kötü görünüyor. Evlilikte de çoğu zaman satın alma olayına benzer bir şey, belli bir maddi refah standardı sağlama koşulu ile kadına sahip olma söz konusudur. Genellikle, kurtuluşun daha zor olması hariç, evliliğin fuhuştan pek farkı yoktur. Tüm bu sorunlar ekonomik kaynaklıdır. Ekonomik nedenler evliliği bir pazarlık ve sözleşme sorunu haline getirir, sevgi hep ikinci plandadır ve her ne kadar fark edilmese de sevgisizlik özgürlüğün olmayışının nedenidir. Evlilik özgürce gerçekleşmeli, karşılıklı içgüdülerin kendiliğinden buluşması olmalı, korkuya benzer bir duygu ile değil, mutlulukla dolmalıdır. Taraflarda, özgürlüğe yapılacak olan en ufak bir müdahaleyi bile imkânsız ve birinin iradesini diğerine zorla dayatmayı düşünülemez kılacak ölçüde saygı olmalıdır. Evlilik, anlaşmalar düzenleyen avukatların, yasal kocanın sarhoşken yaptığı eziyetlerde ya da vahşi şehvetinde kutsal bir taraf olduğunu farz eden bir kuruma "kutsal" diyen papazların düşündüğü gibi bir şey değildir. Günümüzde çoğu insan evliliği bir özgürlük ruhu içinde algılayamaz; yasalar, özgürlüğe müdahale etme arzusunun hoş görülmesi için fırsat yaratır, taraflar, diğerinin özgürlüğünü kısıtlama zevki karşılığında kendi özgürlüğünün kısıtlanmasına boyun eğer. Özel mülkiyet de herhangi bir idealin bu kurum içinde kökleşmesini daha da güçleştirir.

Temelini ekonomik nedenlerden alan kölelik bizim içgüdülerimizi şekillendirmediği zaman insan ilişkileri de bu şekilde yürümeyecektir. Eşler, anne-babalar ve çocuklar

sadece sevgi ile bir arada kalabilir; sevginin bittiği yerde korumaya değer hiçbir şeyin kalmadığı fark edilecektir. Çünkü sevgi özgür olacaktır, insanlar özel yaşantılarında egemenlik içgüdüleri için çıkış yolu ve uyarıcı bulamayacaklardır ve sevgilerinde yaratıcı olan her şeyin daha geniş bir kapsamı olacaktır. Sevilen insanların ruhunu oluşturan her şey için duyulan saygı şimdikinden daha yaygın olacaktır. Günümüzde çoğu erkek, eşini koyunu sever gibi, yani parçalanıp yok edilecek bir şey gibi görerek seviyor. Fakat saygı ile el ele giden sevgide üstünlük hissinin verebileceğinden çok daha farklı bir haz vardır. Bu haz sadece içgüdüleri değil, ruhu da tatmin eder. İçgüdülerin ve ruhun aynı anda tatmin edilebilmesi mutlu bir yaşam sürmek ve insanların en iyi güdülerinin hayata geçirilmesi için gereklidir.

Görmek istediğimiz dünyada çağdaş toplumdaki günlük yaşamımızın kasvetli trajedisinin verebileceğinden çok daha fazla yaşam sevinci olacaktır. Gençlik çağlarından sonra birçok insan düşüncelere boğulur, çocukluktaki neşelerinden eser kalmaz, saatli ciddi eğlencelerle yetinirler. "Çocuk gibi yaşamak" tavsiyesi birçok insan için pek çok açıdan iyi olacaktır, fakat bu tavsiyeyi bir başka ilke ile birlikte uygulamak gerekir; "Yarını düşünmeyin". Rekabetçi bir dünyada bu ilkeyi uygulamak çok zordur. Bilimle uğraşan insanlarda, yaşlandıklarında bile, bir çocuktaki saflığa benzer bir özellik vardır; kafalarının soyut düşünce ile meşgul olması onları dünyadan uzak tutmuştur ve işlerine duyduklarını saygı masumluklarına rağmen içlerindeki yaşam sevincinin canlı kalmasını sağlamıştır. Bu insanlar tüm insanların yaşaması gerektiği gibi yaşamayı başarmışlardır, fakat ekonomik mücadele onların yaşamını çoğunluk için imkânsız kılar.

Son olarak, düşündüğümüz dünyanın fiziksel kötülükleri nasıl etkileyeceği hakkında ne söyleyeceğiz? Şu anda olduğundan daha mı az hastalık olacak? Belli miktarda emeğin ortaya koyduğu ürün daha mı çok olacak? Yoksa Malthus'un Godwin'in iddiasını çürütmek için ileri sürdüğü gibi, nüfusun artması yaşam koşullarını olumsuz mu etkileyecek?

Bana kalırsa, tüm bu soruların cevapları, ekonomik alandaki rekabetin teşvik edici tarafını yok etmiş olan bir toplumdan beklenebilecek olan entelektüel şevkin ölçüsüne bağlıdır. Böyle bir dünyada insanlar tembel ve lakayt olacaklar mıdır? Düşünmekten vazgeçecekler midir? Düşünebilen insanlar şu anda karşılarına çıkandan çok daha zorlu olan bir muhafazakârlık duvarı ile mi karşılaşacaklardır? Bu sorular önemlidir, çünkü sonuçta insan fiziksel kötülüklere karşı başarı kazanabilmek için bilime başvurmak zorundadır.

Eğer varsaydığımız diğer koşullar da gerçekleşirse şu andakinden daha az hastalık olacağı hemen hemen kesindir. Nüfus artık kenar mahallelerde toplanmayacak, çocuklar daha fazla temiz hava alabilecek, çalışma saatleri mevcut koşullardaki gibi aşırı ve yorucu olmayacak ve sağlığa uygun bir şekilde düzenlenecektir.

Bilimin ilerlemesine gelince; bu konu büyük ölçüde yeni toplumda var olan zihinsel özgürlüğe bağlıdır. Eğer bilim devlet tarafından düzenlenir ve denetlenirse kısa sürede basmakalıp bir hale gelecek ve ölü olacaktır. Köklü ilerlemeler yapılamayacaktır, çünkü bu ilerlemeler gerçekleşene kadar halkın parasını bunlara sarfetmek belirsiz bir iş yapmak olacaktır. Yetki yaşlıların, özellikle de bilim alanında yüksek bir mevki edinmiş olanların elinde olacak, bu insanlar da

kuramlarını destekleyerek onları pohpohlamayan gençlere karşı düşmanca tavırlar takınacaklardır. Bürokratik bir devlet sosyalizmi uygulamasında bilim kısa sürede ilerici olmaktan çıkacak, otorite için ortaçağa özgü bir saygı hakim olacaktır.

Fakat, her grubun istediği kadar bilim insanı çalıştırmasına izin veren ve yeni bir çalışma yapmak isteyenlere "işsizlik maaşı" bağlayan daha özgür bir sistemde bilim şimdiye kadar olduğundan çok daha ileriye gidecektir. (*) Eğer bu gerçekleşirse inanıyorum ki, sistemimizin fiziksel varlığını tehdit eden herhangi bir engel olmayacaktır.

Çalışma saatleri ile ilgili sorun, kısmen teknik, kısmen örgütlenme ile ilgili bir sorundur. Hayal ettiğimiz gibi bir sistemde silah, ulusal güvenlik, reklam, zenginler için lüks madde ya da rekabetçi toplumda gerekli olan diğer boş şeyler için emek, üretken olmayan bir şekilde harcanmayacaktır. Eğer her endüstri dalındaki lonca ortaya koyduğu yeni bir buluşun ya da yöntemin avantajlarını ya da avantajlarının bir bölümünü güvence altına alırsa teknik ilerleme için her türlü teşvikin verilmiş olacağı kesindir. Bir kâşifin ya da mucidin hayatı kendi içinde iyidir, bunu benimseyenler, şu anda olduğu gibi ekonomik güdülerle değil, işin ilginçliği ile ve onurlandırılma ümidi ile yola çıkarlar. Bu güdülerin işlerliği öyle bir dünyada daha fazla olacaktır, çünkü çok daha az insan ekonomik gereklilikler nedeniyle bu güdülerini engellemeye çalışıyor olacaktır. Hiç şüphesiz, içgüdülerin engellenmediği, yaşam sevincinin daha çok hissedildiği ve insanlarda şu andakinden çok daha fazla yaşam enerjisinin bulunduğu bir dünyada zihin de daha istekli ve yaratıcı bir şekilde çalışacaktır.

(*) Bir önceki bölümde bu sorun tartışılmıştır.

Geriye nüfus sorunu kalıyor. Malthus'un zamanından beri, bu sorun daha iyi bir dünyanın imkânsız olduğunu savunanların son sığınağı olmuştur. Fakat bu sorun, şu anda yüz yıl önce olduğundan çok daha farklıdır. Hangi sistem benimsenirse benimsensin, uygar ülkelerde doğum oranlarının düşmesi, özellikle de savaşın olası etkileri dikkate alındığında, Batı Avrupa'daki nüfusun şu andaki seviyenin çok üstüne çıkma ihtimalinin olmadığını ve Amerika'daki nüfusun da sadece göç yoluyla artacağını gösteriyor. Tropik bölgelerde zencilerin sayısı artış gösterebilir, fakat bu durum ılıman bölgelerde yaşayan beyazlar için herhangi bir tehlike teşkil etmeyecektir. Elbette bir de Sarı Tehlike söz konusudur, fakat bu tehlike ciddi boyuta ulaşana dek Asya'daki ırklar arasında da doğum oranlarının düşmeye başlaması ihtimali vardır. Öyle olmazsa bu sorunu çözmenin başka yolları da vardır. Her durumda bu sorun umutlarımız için bir engel oluşturmayacak ölçüde varsayımsaldır. Sonuçta kesin bir tahminde bulunmak mümkün olmasa bile, nüfusun sosyalizm için bir engel oluşturacak ölçüde artmasına inanmak için hiçbir geçerli sebebimizin olmadığını söyleyebilirim.

Yazdıklarımız bizi sosyalizmin ve anarşist komünizmin karakteristik öğretisini oluşturan sermaye ve toprağın ortak mülkiyeti öğretisinin, dünyamızın şu anda muzdarip olduğu sorunların çözümü ve her vicdanlı insanın görmek isteyeceği gibi bir toplum oluşturma sürecinde gerekli bir adım olduğu inancına götürüyor. Fakat, her ne kadar gerekli bir adım olsa da, sosyalizm tek başına yeterli değil. Sosyalizmin pek çok biçimi vardır; devletin işveren olduğu ve çalışan herkesin ücretini ondan aldığı bir sistem, şu andaki rejimin içerdiğinden

bile daha çok müdahale ve zulüm tehlikesi içerir. Diğer yandan, devlet sosyalizminin tehlikelerinden sakınan anarşizmin de kendi içinde tehlikeleri ve güçlükleri vardır. Bu yüzden, uygulansa bile çok uzun süre devam edeceği şüphelidir. Yine de mümkün olduğunca ulaşmak istediğimiz ve uzak bir gelecekte tamamen ulaşmayı umduğumuz bir ideali temsil etmektedir. Anarşizmin pek çok kusuru sendikacılıkta da görülür ve anarşizm gibi, o da çok istikrarlı olmayacaktır, çünkü merkezi bir yönetimin gerekliliği kendini kısa sürede hissettirecektir.

Bizim savunduğumuz sistem, lonca sosyalizminin bir çeşididir ve belki de anarşizme lonca görevlilerinin onaylayabileceğinden biraz daha yakındır. Anarşizmin en güçlü olduğu yönler, politikacıların genelde ihmal ettiği bilim ve sanat, insan ilişkileri ve yaşam sevinci gibi alanlardır. Bu tür alanlar için, sistemimize "işsizlik maaşı" gibi anarşizmin bazı önerilerini az çok dahil ettik. Toplumsal sistemler sunduğu ekonomik ve siyasi koşullarla olduğu kadar onların dışında kalan yönler ile de yargılanmalıdır. Eğer sosyalizm benimsenirse bu sistem ancak ekonomik olmayan mallara değer verilir ve bilinçli bir şekilde takip edilirse yararlı olabilir.

Arzulamamız gereken dünya, yaratıcı ruhun canlı olduğu, yaşamın neşe ve umut dolu bir macera sayıldığı ve sahip olduklarımızı koruma ya da başkalarının sahip olduklarını ele geçirme içgüdüsüne değil de, yaratma içgüdüsüne dayalı bir dünyadır. Sevginin özgür olduğu ve egemenlik içgüdüsünden arındırıldığı, zulmün ve kıskançlığın mutlulukla yok edildiği ve yaşamı oluşturan ve zihinsel hazlarla dolduran içgüdülerin engellenmeden gelişebildiği bir dünya olmalıdır. Böyle bir dünyayı kurmak mümkündür; sadece insanların bunu istemesi gereklidir.

Bu arada, içinde yaşadığımız dünyanın başka amaçları vardır. Fakat bu dünya sona erecek, kendi kızgın tutkularında yanacak ve küllerinden, gözlerinde sabah aydınlığı ile, yeni ve daha genç, taze umutlarla dolu bir dünya doğacaktır.

Çevirmen Hakkında Kısa Bilgi

Şebnem Duran

1978'de Manisa'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nden 1999 yılında mezun oldu. 2004'te Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı.

1999'dan bu yana Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak İngilizce öğretmenliği yapmaktadır.

Çeşitli çevirileri bulunmaktadır. Daha önce, yine yayınevimizden çıkan, Jack London'un *Demir Ökçe*, Jane Austen'in *Emma* ve Bertrand Russell'ın *Eğitim Üzerine* adlı eserlerini de Türkçeye çevirmiştir.

KLASİK ROMANLAR DİZİSİ

Genç Werther'in Acıları ..... *J. Wolfgang Goethe*
Ana ..... *Maksim Gorki*
Çocukluğum ..... *Maksim Gorki*
Ekmeğimi Kazanırken ..... *Maksim Gorki*
Benim Üniversitelerim ..... *Maksim Gorki*
Vadideki Zambak ..... *Honoré de Balzac*
Yeraltından Notlar ..... *Fyodor Dostoyevski*
İnsancıklar ..... *Fyodor Dostoyevski*
Kumarbaz ..... *Fyodor Dostoyevski*
Suç ve Ceza (2 Cilt) ..... *Fyodor Dostoyevski*
Budala (2 Cilt) ..... *Fyodor Dostoyevski*
Madam Bovary ..... *Gustave Flaubert*
Vahşetin Çağrısı ..... *Jack London*
Deniz Kurdu ..... *Jack London*
Meksikalı ..... *Jack London*
Uçurum İnsanları ..... *Jack London*
Demir Ökçe ..... *Jack London*
Martin Eden ..... *Jack London*
Adem'den Önce ..... *Jack London*
Dava ..... *Franz Kafka*
Dönüşüm ..... *Franz Kafka*
Aşk ve Gurur ..... *Jane Austen*
Emma ..... *Jane Austen*
Zor Yıllar ..... *Charles Dickens*
İki Şehrin Hikâyesi ..... *Charles Dickens*
Jane Eyre (2 Cilt) ..... *Charlotte Bronte*
Kırmızı ve Siyah ..... *Stendhal*
Carmen ..... *Prosper Meriméé*
Önce ..... *Turgenyev*
Germinal (2 Cilt) ..... *Emile Zola*
Nana (2 Cilt) ..... *Emile Zola*
Bir Aşk Sayfası ..... *Emile Zola*
Toprak (2 Cilt) ..... *Emile Zola*
Meyhane (2 Cilt) ..... *Emile Zola*
Kırmızı Zambak ..... *Anatole France*
Kamelyalı Kadın ..... *Alexandre Dumas*
Kafka İle Söyleşiler ..... *Gustav Janouch*
Öykülerden Bir Demet ..... *Anton Çehov*



Özgürlük Yolu

BERTRAND RUSSELL

Bertrand Russell, 1917 yılı sonlarında Amerika savaşa katılmadan önce, bir yayıncının ricası üzerine "anarşizm ve sendikacılık hakkında bilgi vermek amacıyla" bu kitabı yazmaya başladı. 1918 yılında, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki pasifist etkinliklerinden dolayı çarptırıldığı 6 aylık hapis cezasını çekmeden önce tamamladığı Özgürlük Yolu adlı bu eserinde; siyasi ideolojisini, "Büyük Savaş" sırasında yazdığı bütün kitaplardan daha açık bir şekilde dile getirmiştir.

Russell'ın Özgürlük Yolu adlı bu kitabı yazdığı dönem, özellikle de Rusya'daki Mart Devrimi açısından, kişisel hayal kırıklıkları ile doludur.

Özgürlük Yolu adlı bu eserini okumadan, Russell'ın anarşizme ve sendikacılığa neden bu kadar sıcak baktığını, bu ideolojileri yaşamının diğer dönemlerinden çok daha fazla benimsediğini ve sadece Marksçı düşüncenin değişik biçimlerini değil, Fabian Sosyalizmi'ni eleştirdiğini anlamak zordur.

Kapak Resmi: Salvador Dali

ISBN 975-
9789756